Mal Berisha

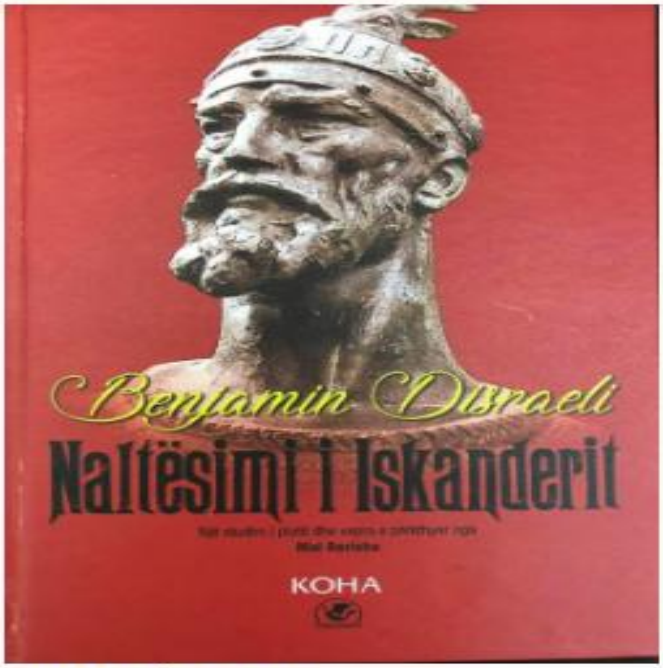

NALTËSIMI I ISKANDERIT
Shkruar nga Benjamin Disraeli, 1833
Përkthyer nga Mal Berisha dhe botuar nga Shtëpia Botuese "KOHA", Prishtinë, 2018

BENJAMIN DISRAELI

NALTËSIMI I ISKANDERIT

Një studim i plotë i veprës dhe vepra e përkthyer nga
MAL BERISHA

KOHA,
Prishtinë,
qershor 2018

Titulli i origjinalit
THE RISE OF ISKANDER

Autor
BENJAMIN DISRAELI

Përktheu nga origjinali anglisht
MAL BERISHA

Redaktore
FLAKA SURROI

Lektore
HATIXHE PIREVA

Biblioteka
EPOKA

Ballina
LUAN TASHI

© Mal Berisha, 2018
© KOHA 2018

BOTUES
KOHA, Prishtinë

Tirazhi 1000 kopje
botimetkoha@koha.net

Të gjitha të drejtat janë të rezervuara. Nuk lejohet shumëfishimi i materialeve që përmban ky libër me asnjë mjet apo formë, as me fotokopje, as pjesërisht, pa lejen me shkrim të Botimet KOHA

Vepra është botuar në anglishte në Londër më 1833

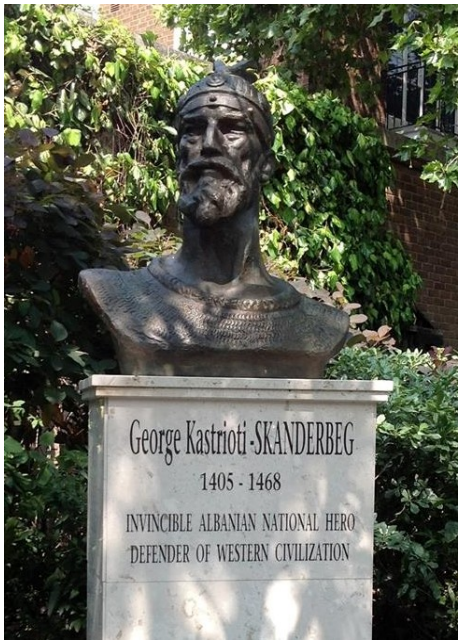

Busti i Skënderbeut në 113 Inverness Terrace, London W2 6JH, Londër, vepër e skulptorit Kreshnik Xhiku, vendosur më 28 nëntor 2012

gettyimages

Benjamin Disraeli

ANALIZË E VEPRËS
"NALTËSIMI I ISKANDERIT"

Mal Berisha

Shkrimtari dhe politikani i shquar britanik Benjamin Disraeli botoi më 1833 librin e tij, "*The Rise of Iskander*," një vepër letrare që i kushtohet heroit tonë kombëtar, Gjergj Kastrioti - Skënderbeu.
Njohja dhe vlerësimi i kësaj vepre letrare me përmbajtje historike nuk do të ishin të plota pa njohjen e autorit, pasi këtu qëndron edhe rëndësia më e madhe e saj. Benjamin Disraeli, Earli i Beaconsfieldit, (21 dhjetor 1804-19 prill 1881) ka qenë një shkrimtar i njohur anglez, autor i më shumë se njëzet librave dhe shumë traktateve e letrave politike si dhe një politikan konservator i shquar britanik. Ai shërbeu dy herë si Kryeministër i Mbretërisë së Bashkuar të Britanisë së Madhe (shkurt–dhjetor 1868 dhe 1874–1880), dhe i vetmi pasardhës i një familjeje hebraike, ndonëse i shndërruar në të krishterë, i ngjitur deri në atë post të lartë, në tërë historinë e atij vendi.

Benjamin Disraeli shkrimtar

Benjamin Disraeli i hyri jetës publike si një njeri me prirje prej shkrimtari. Ai u ballafaqua me lexuesin e gjuhës angleze si një shkrimtar i kohës së tij me të tëra tiparet që shfaqte letërsia e kohës së atëhershme. A ishte ai një prej shkrimtarëve të mëdhenj të kohës së tij, apo jo? Kjo është një pyetje e cila nuk ka marrë dot një përgjigje të plotë. Kjo për faktin se emri i tij nuk mbetet i madh thjesht dhe vetëm për veprën e tij letrare. Ai shquhet edhe për veprat e tij si eseist, politikan, polemist dhe burrë shteti. Në shumë raste duket sikur vlerësimin për veprën e tij letrare e ka ndihmuar politika, por për shkak të qëndrimeve të tij shumë të forta konservatore edhe mund ta ketë dëmtuar. Pra kemi të bëjmë me një dyzim të harmonizuar të figurës së tij.

Përveç veprës "*Naltësimi i Iskanderit*", botuar në vitin 1833, ai ka shkruar edhe shumë të tjera. Ndër to janë *Vivian Grey* (1826-27), *Udhëtimi i Kapitenit Popanilla* (1828), *Duka i Ri*, (1831),*Contarini Fleming* (1832), *Përrallat e Çudirave të Alroyt* (1833), *Një vit në Hartlebury* (1834), *Martesa e tmerrshme* (1834), *Ixion në Qiell* (1834), *Epiku Revolucionar* (1834), *Henrieta Temple* (1837), *Venetia ose e bija e poetit* (1837), *Tragjedia e Kontit Alarkos* (1839), *Conings by ose Gjenerata e Re* (1844), *Sybil ose dy kombet* (1845), *Alroi* (1846), *Lothair* (1870), *Tancred*, (1871) *Endymion* (1880), *Falconet*, (1880). Në bibliografinë e tij zënë vend edhe thëniet të cilat janë aq të forta sa shpeshherë janë përdorur në polemikat politike jo vetëm në Parlamentin Britanik por edhe më gjerë.

Disraeli filloi të shkruante që kur e ndjeu se brenda tij vlonte pasioni i një individi me qëllime të larta dhe aftësi të veçanta. Ai i zhvilloi ato aftësi si gjatë kohës së udhëtimeve ekzotike, ashtu edhe më vonë gjatë përfshirjes së tij në jetën politike britanike. Thënia e tij "*kur dua të lexoj një roman më mirë e shkruaj vetë një tjetër"* zbulon natyrën e tij krijuese dhe kërkuese.

Në historinë e botës, Disraeli nuk është i vetmi politikan, i cili e filloi jetën si shkrimtar dhe arriti të bëhej burrështetas i suksesshëm. Ai e përdori famën e tij si shkrimtar në të mirë të emrit të tij si politikan. Politikanë të shquar, të cilët e kanë filluar jetën publike njësoj si ai janë disa. Ata në fakt e kanë pasuruar nga ana njerëzore jetën politike. Edhe në vetë Britaninë e Disraelit, disa dekada pas vdekjes së tij, vjen një politikan shumë i shquar nga fusha e letrave, i njohur në tërë botën. Ky është Winston Churchill (Uinston Çërçill), i cili jo vetëm që shquhet si shkrimtar, por në vitin 1953 arrin të marrë çmimin Nobel në letërsi. Po ashtu, Bülent Ecevit (Exhevit) i Turqisë, Jimmy Carter (Xhimi Karter) i SHBA–së, Vaclav Havel i Çekosllovakisë, Michael D. Higgins (Majkëll Higins) i Irlandës, për të

përmendur vetëm disa, vihen në krye të shteteve të tyre pasi kanë bërë emër si shkrimtarë.

Benjamin Disraeli pra është një shkrimtar dhe politikan i rrallë i cili përveç karrierës së tij politike renditet midis njerëzve më të shquar edhe për faktin se nga një njeri i elitës intelektuale kthehet në një drejtues shteti që le pas një trashëgimi e cila i ka vlejtur vendit të tij. Midis veprave që e cilësojnë atë si një njeri elitar është edhe novela "Naltësimi i Iskanderit" me subjekt të marrë nga jeta e Heroit tonë Kombëtar, Gjergj Kastrioti – Skënderbeu.

Hebre apo i krishterë anglikan?

Benjamin Disraeli u lind në një familje hebraike e cila kishte shkuar nga Italia në Angli. Mbiemri i tyre në Itali ishte D'Israeli, por me vendosjen në Angli, parashtesa *'D'* iu ngjit mbiemrit pa apostrof. Ndonëse ishin një familje praktikante e rregullt e judaizmit, ndodhi që babai i tij, Isaku, të përfshihej në një grindje me drejtuesit e sinagogës së Bevis Marks në Londër. Prandaj në vitin 1817 ai vendosi t'i pagëzonte fëmijët e tij si të krishterë. Ndoshta ky ishte një çast spontan por që, ashtu siç thonë anglezët, 'çdo gjë ndodh për një arsye'. Edhe në këtë rast kjo "ndodhi" pikërisht ajo që do t'i ndihmonte djalit aq shumë në karrierën e tij të ardhshme politike. Ndoshta si hebre do të kishte arritur në postin e deputetit, *Earlit* dhe Kryeministrit të Anglisë tepër vonë në mos hiç fare. Historia e Parlamentit britanik na mëson se deri në vitin 1858 hebrenjve nuk iu lejohej të konkurronin për t'u zgjedhur në atë tempull të demokracisë. Fakti që ai vetëm dymbëdhjetë vjetët e para të jetës ishte edukuar si hebre, ndërsa pjesën tjetër si ndjekës i kishës anglikane, ia dha shansin të ngjiste shkallët më të larta të politikës britanike. Në fakt kjo ngjitje e tij është e shpjeguar në një ndër thëniet e tij shumë kuptimplote:

> *"Sekreti i suksesit në jetën e njeriut qëndron te aftësia e tij për të mos e lëshuar rastin kur i vjen te dora.*

Lidhur me ndikimin e hebraizmit dhe të kishës në jetën e Disraelit, një ndër biografët e tij të shumtë, Adam Kirsch thotë se ai ishte shkrimtar dhe politikan, por për ta njohur më mirë duhet të mos harrojmë se ai kishte lindur hebre. Në librin e tij "*Hebraizmi në vetë Disraelin*" Kirsch shkruan:

> *"Arsyeja me bindëse se përse Disraeli u bë aq i suksesshëm, qëndron te të qenit e tij me origjinë hebraike. Ky fakt duhej të ishte një pengesë shumë serioze, por në realitet ndodhi e kundërta, pasi i dha shtysën kryesore për realizimin e ambicieve të tij."*

Benjamin Disraeli - Politikan

Disraeli ka luajtur një rol kyç në kthimin e Partisë Konservatore angleze në një parti moderne, duke i dhënë ato përcaktime politike të cilat respektohen edhe sot e kësaj dite. Ai mbahet mend si politikani britanik me ndikimin më të madh në çështjet botërore të kohës së tij, për betejat politike më spektakolare me kundërshtarin e tij laburist, Gladstone dhe për konservatorizmin e tij unitarist "*të një-kombi*" ose asaj që njihet me emrin "*Demokracia Tory*". Ai e bëri Partinë Konservatore të identifikohej me lavdinë dhe fuqinë e Perandorisë Britanike. Disraeli ishte kryeministri më i dashur i Mbretëreshës Viktoria dhe për këtë arsye ai mori prej saj tërë titujt kalorsiakë. Ai ishte edhe një polemist i pamëshirshëm ndaj kundërshtarëve. Për shembull, ai e përcaktoi kundërshtarin e tij më të madh, Gladstone, të cilin e thërrisnin GOM me thënien: "I vetmi gabim i Perëndisë".Në librin me thënie të Disraelit renditen tetëdhjetë e dy, i ndjekur nga polemisti tjetër i madh anglez, Churchill, vetëm me dyzet të tilla. Disa prej tyre janë:

> *"Dituria e të mençurit dhe përvoja e të moshuarit përjetësohen në thëniet e tyre"*

> *"Ushqeje mendjen me ide të mëdha!"*

"Heronj bëhen vetëm ata që besojnë në vepra heroike."

"Mos e harro qëllimin që ke nëse dëshiron ta arrish suksesin!"

"Mos u anko, as mos shpjego!"

"Zelli është mëma e fatbardhësisë."

Disraeli, pas katër humbjesh në zgjedhje e fitoi mandatin e parë në Parlamentin Britanik në vitin 1837. Më pas punoi si Kancelar i Shtetit në qeveritë konservatore të viteve 1852, 1858–1859 dhe 1866–1868. Megjithëse ishte anëtar i Parlamentit Britanik, duhej të vinte viti 1858, kur pengesa ndaj hebrenjve për t'u përfshirë në politikë do të hiqej në Britaninë e Madhe, që ai të gëzonte të drejtën për t'u bërë Kryeministër i Mbretërisë së Bashkuar. Kjo ndodhi më 1868 por nuk qëndroi gjatë në atë detyrë. Në moshën shtatëdhjetëvjeçare, më 1874, pas pesë vjetësh në opozitë,ai bëhet kryeministër për herë të dytë. Disraeli arriti të merrte kontrollin britanik mbi Kanalin e Suezit dhe përfaqësoi interesat britanike në Kongresin e Berlinit, në vitin 1878. Ky kongres u thirr si reagim ndaj Traktatit të Shën Stefanit, i cili qe nënshkruar midis Turqisë dhe Rusisë në përfundim të Luftës Ruso-Turke, në kishën me të njëjtin emër në Stamboll. Ky traktat i jepte Rusisë shumë ndikim ndaj vendeve sllave. Disraeli luajti një rol të rëndësishëm në zbehjen e këtij ndikimi rus në Evropë. Por qëndrimi i tij nuk shkonte dhe aq në favor të popujve të pushtuar nga Perandoria Osmane. Në qëndrimin e tij pragmatik, nuk ndihmoi as njohja që kishte për Evropën Juglindore që nga rinia e tij. Studiuesit thonë se ai ishte shumë i ndikuar edhe nga idetë imperiale pasi ishte edhe nxitësi kryesor i shpalljes së Mbretëreshës Viktoria, Perandoreshë e Indisë, në vitin 1876.

Konteksti letrar dhe historik i "Naltësimit të Iskanderit"

Novela "Naltësimi i Iskanderit" është pikësëpari një vepër letrare. Natyra e saj është thellësisht romantike dhe nuk kishte sesi të ishte ndryshe pasi në kohën e botimit, Evropa ishte në kulmin e lulëzimit të romantizmit si rrymë letrare. Kjo shfaqej edhe në muzikë, në pikturë dhe në jetën intelektuale, në ndjenjat e njeriut, imagjinatën dhe mjeshtërinë artistike të autorëve. Nëse gjejmë elementë helenë në vepër, mendoj se kjo nuk vjen nga ndonjë prirje e autorit për t'i devijuar së vërtetës, por më shumë për arsye se periudha e romantizmit është ajo gjatë së cilës interesi dhe simpatia për kulturën e lashtë greke dhe atë romake u rrit shumë. Kjo ishte edhe një pararendje ndaj neoklasicizmit e frymëzuar veçanërisht nga arkeologu, helenisti dhe historiani gjerman, Johann Joachim Winckelmann (Johan Joakim Vinkelman).

Ishte pikërisht Anglia vendi ku lindi një rrymë e veçantë letrare dhe kulturore që njihet si Helenizmi Viktorian (kjo përkon me mbretërimin e Mbretëreshës Viktoria). Në atë kohë studimi, njohja dhe zotërimi i kulturës klasike greke shihej si e vetmja mënyrë për t'u afirmuar në botën intelektuale dhe elitare angleze. Është koha kur fisniku Thomas Bruce (Tomas Brus) i njohur më mirë me emrin Lordi Elgin, Ambasador i Britanisë së Madhe në Perandorinë Osmane, me lejen e autoriteteve mori thuajse gjysmën e skulpturave që gjendeshin në rrënojat e ndërtesave antike greke dhe e mbushi me to Muzeun Britanik. Ai kishte një pasion të jashtëzakonshëm për artin antik grek prandaj e zhvendosi Partenonin nga Athina në Londër. Një faktor tjetër që ka ndikuar te Disraeli në shkrimin e kësaj vepre është edhe fakti që në kulturën viktoriane, helenizmi ose klasicizmi grek ka të bëjë me mitizimin e një fenomeni apo të një figure historike, apo edhe vetë shndërrimin e tyre nga plani i së vërtetës historike në një plan të përjetësisë

universale mitologjike. Këtë e vërteton edhe konstatimi i tij për qytetet e mëdha përfshirë këtu edhe Athinën:

"Një qytet i madh, pamjet e të cilit nguliten në kujtesën e njeriut mbart tiparet e ideve madhështore të realizuara: Roma përfaqëson pushtuesin, mbi kullat e Jerusalemit rrinë pezull fetë, ndërsa Athina mishëron vetitë e larta të artit të botës antike."

Ky është pra Naltësimi! Naltësimi nga realiteti te historia dhe që këtej te miti. Naltësimi që vjen nga

helenizimi viktorian i kulturës angleze ku bie në "rrjetë" edhe Heroi ynë Kombëtar, Skënderbeu, i kthyer në një personazh të cilin Disraeli e bën të veprojë në terrenin epirot, shqiptar por në një rast edhe në atë helen.

Po si u njoh Disraeli me veprën e Skënderbeut?

Kur ishte i ri, ai bëri një udhëtim të gjatë në Mesdhe, nga qershori i 1830-s deri në tetorin e 1831-s, që nga Spanja, Malta, Shqipëria, Greqia dhe Lindja e Mesme. Ky udhëtim la kujtime të pashlyera në tërë jetën e tij të mëvonshme. Nga Korfuzi ai udhëtoi në Artë dhe në Janinë.

Arsyeja e udhëtimit të Disraelit ishte të dërgonte një letër të Sir Frederick Adamit, guvernator i Ishujve Jonian, te Veziri i Madh. Ai u mrekullua në veçanti nga bota shqiptare e atyshme dhe kostumet e tyre. Që nga Janina ai i shkroi letra familjes dhe të atit të cilat janë studiuar dhe botuar me vëmendje të posaçme nga dr. Robert Elsie. Ndër tjera Disraeli i shkruante babait të tij:

"I shtrenjti im baba! I shkrova Ralfit nga Malta ndërsa ty nga Korfuzi…Të përmenda në letër se kishte një mundësi që t'i bëja vizitë Vezirit të Madh në vendndodhjen e tij në Janinë, kryeqyteti i Shqipërisë.

Pastaj vazhdon:

"Mëngjesin tjetër bëmë një vizitë te guvernatori Kalo Bej, i cili njëherë e një kohë kishte qenë më i pasuri i vendit ndërsa tani ai është njëri prej fisnikëve më të fuqishëm shqiptarë."

Dhe më tej:

"Kostumet shqiptare, janë pambarimisht të larmishme në kombinacionet e tyre."

Edhe pse ka ruajtur një pjesë të madhe të elementëve të së vërtetës historike, ai për arsye artistike e ka shtrirë terrenin e veprimeve të heroit të tij, Iskanderit edhe jashtë trojeve të Epirit. Kështu në fillim të veprës ai na shfaqet në një skenë antike të Akropolit në Athinë, i veshur me kostum *shqiptar*. Pastaj në Krujë, Petrelë, Kallishtë, etj. Kjo vepër letrare e Disraelit është shumë e rëndësishme për shumë arsye.

- Së pari dhe mbi të gjitha atë e ka shkruar një njeri shumë i madh: Benjamin Disraeli, trashëgimia e të cilit është e gdhendur në veprën letrare dhe në jetën politike të një vendi që i ka dhënë botës aq shume: Britania e Madhe.
- Së dyti libri është shkruar në një kontekst historik kur shqiptarët sapo fillonin rizgjimin e tyre kombëtar, ku figura e Skënderbeut ishte pishtari që do t'ua ndriçonte rrugën dhe do t'i frymëzonte. Të kemi parasysh se vetëm tre vjet pas botimit të këtij libri, Jeronim De Rada, nga Shën Mitër Korona botonte Këngët e Milosaos duke shënuar kështu fillimin e Rilindjes sonë Kombëtare (1836).

Personazhet e Librit

Figurat Historike: Në këtë novelë lëvizin si *personazhe historike* figurat e tre njerëzve më të shquar të kohës së vet, Gjergj Kastrioti - Skënderbeu i Shqipërisë, Janosh Hunyadi (Huniadi) i Hungarisë dhe Princi Mehmet i II–të, Sulltani i ardhshëm Fatih, pushtuesi i Kostandinopojës në vitin 1453. Ekzistenca historike e këtyre figurave e bën librin interesant dhe i shton vlerat njohëse të ndërthurura me krijimin artistik.

Personazhet Artistike: Iduna, vajza e Janosh Hunyadit, Nikeasi, një emër anonim grek, Princ i Athinës të cilët gjenden thuajse në çdo faqe të librit. Në sfond historik përmendet Sulltan Murati II, pengmarrësi i djemve të Gjon Kastriotit dhe adoptuesi i më të voglit të tyre, Gjergjit apo Skënderbeut, si dhe personazhe të tjera plotësuese. Në skenë janë Kryeeunuku i Princit Mehmet, Kaflis, Eremiti, Prifti Kozma, etj.

a) Titulli i librit

Titullimi i librit me një emër thuajse të njëjtë me atë të Skënderbeut, por me një ndryshim - *Iskander*, të cilin e përdor edhe Byron (Bajroni), të kujton menjëherë se ai është heroi ynë kombëtar.

b) Emërtimi shqiptar i vendeve në libër

Fusha e veprimeve është e tëra në Ballkan dhe përkon me emra të vërtetë gjeografikë. Për ta bërë veprën më shqiptare aty gjenden emra vendesh në Shqipëri si vetë *Shqipëria, Epiri, Kruja, Petrela, Kallishta*. Këto tregojnë plotësisht se veprimet kryhen në territorin, i cili ka qenë përjetësisht shqiptar nga një hero po ashtu shqiptar – Skënderbeu edhe pse i quajtur Iskander.

c) Rekuizita

Rekuizita e veprës është kostumi kombëtar shqiptar i heroit të librit, Iskanderit, pra Skënderbeut tonë që në paraqitjen e tij të parë në libër pranë Tempullit të Minervës në Athinë.

d) E vërteta historike

- **Fakte historike**: Në libër del qartë marrja peng e të katër të bijve të Princit Gjon Kastrioti, i cili nuk përmendet me emër në vepër por thuhet Princi i Epirit, helmimi i tre prej tyre nga Sulltan Murati II dhe adoptimi i më të voglit nga ana e këtij të fundit për shkak të dhuntive të tij të jashtëzakonshme dhe më pas emërtimi i tij Skënderbeg, në respekt të Aleksandrit të Madh me origjinë ilire. Të gjitha këto dalin qartë në libër.

- Dërgimi i Iskanderit në ndihmë të ushtrisë turke në luftë kundër Vladislavit të Polonisë dhe Vojvodës Hunyadi të Transilvanisë; takimi i tij me Hunyadin dhe marrëveshja që ata bëjnë për të mbrojtur krishterimin; marrja e fermanit nga mëkëmbësi i sulltanit dhe përdorimi si dokument para guvernatorit turk të Krujës për lëshimin e qytetit pa luftë; kalimi i Skënderbeut nëpër kalatë e tjera ku në vepër përmendet qartë me emër Kalaja e Petrelës madje në një distancë udhëtimi një ditor me kuaj nga Kruja, janë fakte që përkojnë plotësisht me të vërtetën.

- Kthimi i Skënderbeut në Krujë, çlirimi i qytetit, triumfi mbi turqit, mposhtja e forcave të Sulltan Muratit II dhe të birit të Sulltan Mehmetit – Fatih po ashtu janë të evidentuara nga historia e mesjetës dhe janë të tëra fakte të njohura.

Janë këto elemente që e bëjnë veprën e Benjamin Disraelit shumë të dashur për lexuesin shqiptar pasi ai e kthen një histori kaq legjendare në një romancë me përbërës artistikë, duke sjellë shumë të dhëna dhe njohje historike me veprën e tij. Ajo që meriton të vlerësohet te ky libër është se Disraeli në atë kohë, pra në vitin 1833 dinte aq shumë për historinë e heroit tonë kombëtar dhe vendosi ta shkruajë dhe ta botojë bashkë me veprat e tij të radhës, në një trilogji, në një formë artistike në vend të një përshkrimi të thjeshtë historik.

Vetë trajtimi i heroit tonë kombëtar, i cili luan edhe sot një rol të madh në formimin e ndjenjës patriotike dhe atdhetare te ne shqiptarët, ka një vlerë shumë të madhe dhe duhet parë si një element shumë pozitiv i veprës. Po ashtu fakti që kjo vepër është botuar me dhjetëra herë që nga dalja në dritë për herë të parë tregon për vlerën e saj të padiskutueshme artistike. Për më tepër ajo sot gjendet thuajse në çdo bibliotekë britanike madje edhe në ato digjitale. Ndër to edhe në Universitetin Adelaide të Australisë, prej nga është marrë teksti në anglisht i këtij libri.

Është i rëndësishëm fakti që të gjitha edicionet botuese të librit janë shoqëruar me shkrime plot simpati për heroin tonë kombëtar dhe e kanë cilësuar atë si shqiptar. Në pasazhe të caktuara të librit ai lufton për çlirimin e vendit të tij ku përmendet Shqipëria, Epiri por edhe Greqia.

Çdo kritik i kësaj vepre e ka lidhur heroin me vendin e tij të lindjes, Shqipërinë dhe dramën e tij të tmerrshme të humbjes nga sulltan Murati të tre vëllezërve. Po ashtu, meqë libri ka dalë në dritë disa vjet

pasi Byroni kishte botuar poemën e *Childe Haroldit*, ky i bëri të njohur shqiptarët në botën e asaj kohe dhe veçanërisht në atë anglishtfolëse. Kjo është arsyeja se përse kritikët e lidhin edhe me shumë këtë vepër dhe autorin e saj me popullin tonë.

Pra, parë në një këndvështrimi pozitiv, duhet thënë se kjo vepër ka luajtur një rol të rëndësishëm në evidentimin e shumë fakteve historike të kohës, kur Shqipëria u vu nën rrezikun e zhdukjes nga harta e Evropës për shkak të pushtimeve osmane. Po ashtu në këtë vepër evidentohet qartë mbrojtja që asaj i bëri Skënderbeu, i cili nuk e harroi atdheun e vet. Libri ka një natyrë shumë edukative-patriotike pasi në vazhdimësi përmend ndjenjat atdhetare, thirrjen e brendshme që Skënderbeu kishte për atdheun, detyra më fisnike që ai i kishte vënë vetes në jetë, përplasja me fatin e vet për të mbrojtur dheun e të parëve.

Që në fillim ai thotë se 'ka ardhur koha të ndeshem me fatin tim', fatin, i cili do t'i jepte fund lumturisë së garantuar me privilegjet e pafundme që ia kishte ofruar sulltani dhe zgjedhja alternative që ai kishte bërë në vend të tyre: ajo e sakrificës për atdheun. Në libër dominon ajo divizë e cila do të formësohej shekuj më vonë nga poeti hungarez Sándor Petőfi (Shandor Petofi): "Për dashurinë jap jetën por për lirinë e jap dashurinë."

Nuk e di nëse ka ndonjë përkthim tjetër në gjuhën shqipe i cili do sillte një vepër kaq të bukur nga ana artistike, kaq të pasur nga ana gjuhësore, kaq interesante nga ana kompozicionale, kaq me fantazi në ndërtimin e subjektit, kaq korrekt në planin historik dhe të figurave që ajo mbart, por edhe paksa të devijuar nga ana etnogjeografike. Megjithatë, studimi që profesor Refik Kadia i ka bërë veprës ka sjellë për audiencën shqiptare mjaft informacion të vlefshëm. Pra nga e tërë kjo galeri kaq e pasur figurash, ngjarjesh, vendesh, autori ka bërë një shmangie e cila shfaqet në format e mëposhtme:

- E ka përmendur shumë herë Greqinë, duke e futur Princin grek Nikeas si personazh dytësor dhe duke e filluar vetë librin në ambientet e Athinës ndërsa Kështjellën e Kallishtës në një zotërim të një greku siç ishte ky princ.

Një nga arsyet mund të jetë dëshira për të krijuar një vepër artistike e cila ka brenda saj figura të vërteta historike (Skënderbeu, Hunyadi, Mehmeti) të kombinuara me figura fiktive si Princi Nikeas, Iduna, Kaflisi, Karam Beu, Musa etj. Kështu Disraeli duhej të krijonte një vepër me një galeri të kombinuar figurash dhe me një ndërthurje të fakteve historike me shpikjet e tij letrare. Intriga e dashurisë së Nikeas ndaj Idunës, pengmarrja e saj nga turqit dhe mbajtja në burg në Adrianopojë, lirimi i saj nga Skënderbeu i maskuar si një mjek *armen*, mbrojtja që Skënderbeu i bën çiftit pas lirimit nga banda e ndjekësve turq, pengmarrja e dytë e Idunës nga vetë Princi grek, takimi i Hunyadit, Skënderbeut, Mehmetit, Idunës dhe Princit në Kallishtë janë të gjitha krijime letrare. Pra duhet të mos harrojmë se subjekti në libër në disa pika nuk ka asgjë të përbashkët me të vërtetën dhe mbetet thjesht një imagjinatë artistike edhe pse shumë interesante dhe tërheqëse.

Po aq pak lidhje me të vërtetën ka edhe fakti që libri deri në një farë mase është helenizuar. Ky element natyrisht që nuk ka aspak efekt te lexuesi shqiptar, ose edhe ai i huaj i cili e njeh Historinë e Shqipërisë, apo atë të Perandorisë Osmane, të Hungarisë dhe Polonisë, të Greqisë dhe Ballkanit të asaj kohe. Por për ata të cilëve iu mungojnë këto njohuri edhe mund të kenë efektin e përzierjes së fakteve, vendeve, figurave dhe ngjarjeve që ka sjellë autori dhe mund të ndikojë te ta. Aq më tepër që, edhe sot e kësaj dite ka autorë të ndryshëm jashtë dhe brenda Shqipërisë të cilët e venë në dyshim identitetin shqiptar të Gjergj Kastriotit – Skënderbeut. Përkthimi në shqip i këtij libri dhe botimi i tij bashkëngjitur me këtë studim të kësaj vepre është një përpjekje për ta "pastruar" atë nga këto pasaktësi, duke ruajtur natyrisht, vlerat e tij të padiskutueshme.

Kjo frymë e helenizimit të fakteve historike të sjella në një formë letrare është vënë re edhe nga autorë të huaj, kritikë të veprës. Ata duke lavdëruar vlerat artistike të librit kanë dhënë mendimin e tyre në lidhje me këtë "shmangie" nga e vërteta historike.

Një gjë të tillë ka bërë edhe studiuesi polak Dr. Andrzej Diniejko, i Universitetit të Varshavës në Poloni, lektor i lartë i letërsisë dhe kulturës angleze. Ai në studimin e tij për këtë vepër thotë:

"Është lehtësisht e kuptueshme se subjekti i këtij libri është bazuar në jetën e prijësit të krishterë shqiptar Skënderbeg (Iskanderi) i cili drejtoi me sukses rezistencën kundër zgjedhës otomane nga viti 1440 e më pas. Shqipëria dhe ikona e saj kombëtare Skënderbeg u popullarizuan në fillim në letërsinë angleze prej Lordit Byron në poemën e tij të famshme "Peligrinazhi i Childe Haroldit" (1812-1818). Byroni vajti në Shqipëri në vitin 1809 dhe iku me një përshtypje të jashtëzakonshme të cilën e përjetësoi në vargjet:

O Shqipëri, ku lindi Iskanderi –Këngë e rinis', fanar i t'urtëvet! –
Dhe Iskanderi tjetër, që i dërrmoi
Përherë armiqt' me Kordhn' e tij kreshnike:
Shqipëri, lejomë te kthej syt'e mi
Mbi ty, o nënë e rreptë burrash t'egër"

"Disraeli," vazhdon Dr. Andrzej Diniejko, "i cili e nderonte pafundësisht Byronin madje edhe u përpoq ta prezantonte vetveten si një *"trashëgimtar i tij moral, politik dhe letrar*", ndoqi rrugën e tij drejt Lindjes në vitet 1830-1833. Shqipëria ishte në atë kohë pjesë e Perandorisë Osmane që nga fundi i shekullit të pesëmbëdhjetë" dhe vazhdon:

"Ndërkohë që ishte në turneun e madh Lindor, Disraeli vizitoi Janinën, në atë kohë kryeqytet i Shqipërisë Jugore nën sundimin Otoman."

Autori polak thotë se Skënderbeu, në librin e Disraelit, si figurë historike shqiptare, kryengritës dhe hero i këtij populli, rastësisht na del me një emër mysliman të quajtur Iskander kur emri i tij i vërtetë ishte Gjergj Kastrioti – Skënderbeg. Ai na del në libër si një grek etnik pasi kjo ishte një temë frymëzuese për shumë shkrimtarë të asaj kohe. Disraeli njësoj si Byroni e mësoi historinë e Skënderbeut ndoshta më mirë se nga kushdo tjetër, nga libri i Edward Gibbonit, *Rënia dhe Rrënimi i Perandorisë Romake* (1776 – 1789) dhe rishkruar në formën e një romance nga Walter Scott (Valter Skot). Në librin e Disraelit, Iskanderi është një trim i cili ndërmerr një rezistencë të suksesshme të krishterë kundër myslimanëve otomanë duke ia kthyer kombit të vet, Epirit, lavdinë e mëparshme."

Dr. Andrzej Diniejko vazhdon me një letër të Disraelit shkruar me datën 18 nëntor 1830 që ia dërgon mikut të tij Benjamin Austen, në të cilën ai e përshkruan Janinën si më poshtë:

"Për një javë isha dëshmitar i një skene që përmbante gjithçka që ka një Natë Arabe – Procesione, veshje, kortezhe kalorësish me karvanë me deve, shiheshin çdo ditë. Çdo mëngjes ne bënim vizita, merrnim pjesë në aktivitete, shijonim ëmbëlsira, çdo natë kërcimtaret dhe këngëtarët dërgoheshin te vendqëndrimi ynë si dhe i disa pashallarëve."

Siç u tha më lart, novela fillon në Akropol midis rrënojave të Tempullit të Minervës ku Skënderbeu i ri, i *veshur në kostum kombëtar shqiptar* (të cilin e gjen te çdo shqiptar, thotë Disraeli), takon Nikean shokun e tij më të ri që është Princi i Athinës. Ai ka ardhur aty për t'i lënë lamtumirën atij pasi ka vendosur që të largohet nga ushtria turke dhe t'i bashkohet forcave të krishtera që janë vënë nën komandën e Hunyadit. Skënderbeu ka vendosur të luftojë për pavarësinë e Epirit të rënë nën sundimin turk të asaj kohe. Në kapitullin e dytë Disraeli tregon historinë personale të Skënderbeut.

Ky është pasazhi i librit të cilit i referohet studiuesi polak:

"Iskanderi ishte djali më i vogël i Princit të Epirit. Në fillimet e pushtimeve turke, babai i tij bashkë me princat e tjerë epirotë më kot i kishin bërë rezistencë përparimit të ushtrive të Sulltan Muratit të Dytë drejt Evropës. Princi i Epirit e kishte arritur paqen me koston më të lartë të mundshme. Sulltani ia kishte marrë peng katër djemtë duke i premtuar se do të kujdesej për ta deri sa të arrinin të gjitha rangjet, madje t'ua respektonte edhe besimin fetar. Megjithatë, me vdekjen e Princit të Epirit, Murati nuk mund ta lëshonte rastin për t'i shtuar perandorisë së tij principatën e pasur të cilën e kishte lakmuar aq shumë. Një forcë turke marshoi menjëherë drejt Epirit dhe e pushtoi kryeqytetin e tij, Krujën, ndërsa fëmijët e sundimtarit të vdekur u dënuan edhe ata me vdekje. Pamja prej burri, talenti dhe vlerat që shfaqi më i vogli i katër djemve bëri që ai të mos pësonte fatin e tre vëllezërve të tij, të cilët i helmuan. Iskanderi u shkollua në Adrianopojë, u edukua me fenë muhamedane, dhe pasi ai, në një moshë shumë të re ua kaloi në bëmat e tij heroike tërë luftëtarëve të tjerë myslimanë, arriti të bëhej i preferuari i parë i Sulltanit dhe u ngrit me shpejtësi në rangun më të lartë në shërbim të tij.

Rrëfimi i Disraelit i shkon brinjazi, por është konsistent me historinë. Ai i referohet fazës së parë të fushatës së gjatë të Janos (Janosh) Hunyadit (1406–1456) një vojvodë hungarez i Transilvanisë. Ai me

mbështetjen e Mbretit polak Vladislav, hyjnë brenda kufijve të Ballkanit dhe i mposhtin ushtritë turke. Kjo i inkurajoi edhe popujt e tjerë të Ballkanit të ngriheshin kundër turqve. Është kjo periudha kur Skënderbeu i përzuri otomanët nga Shqipëria dhe e mbajti shpirtin e revoltës për rreth njëzetepesë vjet në luftëra të pandërprera.

Vepra e Disraelit është shumë e qëlluar, e bukur në formë dhe e mbushur me fakte historike edhe pse në të është futur një linjë tjetër nëpërmjet të personazhit të Nikeasit. Nganjëherë autori e alternon subjektin duke e paraqitur Skënderbeun, i cili vepron në një terren tërësisht të njohur shqiptar dhe e tërheq lexuesin drejt një përzierje etnike të heroit dhe një shtrirje më të gjerë gjeografike të vendit për të cilin ai lufton.

Le ta ilustrojmë me pasazhin e mëposhtëm:

"Despotët e Bosnjës, Serbisë, Bullgarisë dhe princat grekë të Etolisë, banorët e Maqedonisë, Epirit, Athinës, Foçias, Boetias dhe në të vërtetë tërë rajonet e ngushticës së Korinthit ishin kthyer në haraçpagues të Muratit. Pjesa tjetër e Evropës mbrohej pa u marrë në zotërim prej tij vetëm falë përpjekjeve të hungarezëve dhe polakëve, të cilët në një aleancë të fortë ishin bashkuar nën sundimin e Vladislavit. Ky i fundit i nxitur prej gojëtarisë fetare të Kardinalit të Shën Angejelinit, i dërguari i Papës, dhe keqardhjes për lotët dhe lutjet e despotit të Serbisë, në kohën kur fillon historia jonë, kishte lënë Budën në krye të një ushtrie të jashtëzakonshme, kishte kaluar Danubin dhe i ishte bashkuar mëkëmbësit të tij trim, të famshmit Janos Hunyadi. Hunyadi, në atë kohë Vojvodë i Transilvanisë i mposhti turqit duke bërë kërdinë mbi ta, çliroi tërë Bullgarinë dhe i shtyu pushtuesit deri te këmbët e Malit Hemus, i njohur në kohët moderne si Ballkani i famshëm. Këtu gjenerali turk, Karam Beu, i priti të krishterët të cilët, në atë kohë gjetën ndihmën e Skënderbeut. Ky i fundit mori urdhër, të vendosej në krye të një trupe jeniçerësh dhe haraçpaguesish epirotë, të cilët e kishin shoqëruar atë në Greqi."

Më pas libri tregon aventurën "romantike" të Skënderbeut, i cili pasi ikën nga ushtria otomane, iu bashkohet forcave të krishtera. Dhe këtu shfaqet talenti i Disraelit si shkrimtar dhe jo si historian. Zonjushe Iduna e bija e Hunyadit kapet peng nga Turqit dhe mbahet në Sarajet e Adrianopojës. Ajo sëmuret keqas dhe Princi i kurorës otomane, Mehmeti, i biri i sulltan Muratit vendos një shpërblim prej njëqind qesesh floriri për atë që e shëron nga ajo "sëmundje" e çuditshme.

Skënderbeu sapo e ka çliruar vendin e tij. Ai gjendet në Krujë pasi ka kapur tërë territoret e Epirit thuajse në një muaj, ka marrë pa luftë Petrelën dhe ka përzënë të tëra forcat otomane që mos t'i gjendeshin nëpër këmbë në betejat të cilat e dinte mirë se do t'i kishte me turqit. Pas një muaji ai kthehet në Krujë dhe hap postën me letra të cilat i kishin ardhur deri në atë kohë. Ai mezi priste lajme nga Hunyadi. Pranë tij është edhe miku i tij më i ri grek Nikeas, i cili ka ardhur në Krujë që të gëzojë fitoren e Skënderbeut mbi turqit osmanë.

Skënderbeu në një çast stepet kur lexon lajmin se vajza e Hunyadit, zonjushe Iduna është marrë peng nga turqit dhe gjendej e zënë robinë në Adrianopojë. Kjo e bën atë të ndryshojë planet e çastit bazuar në respektin që ushqente ndaj prijësit hungarez dhe një aleance të krishterë që ata kishin bërë. Por në të njëjtën kohë ai habitet kur miku i tij grek, Nikeas, i lutet që të bëjë çfarë të mundet që të shpëtohet ajo vajzë për të cilin Nikeasi na paskësh pasur ushqyer një dashuri të pafundme, por të parrëfyer ndonjëherë mikut të vet, Skënderbeut.

Nga ana e tij, Skënderbeu në takimin e parë me Idunën kishte shkëmbyer dialogun e mëposhtëm dhe kjo nuk kishte ikur pa lënë një shenjë emocionale të cilën ai nuk ia ushqente vetes duke ditur detyrat që kishte përpara për çlirimin e vendit të tij:

"Ky është një betim solemn," tha Iskanderi, "edhe më i shenjtë sesa po të ishte shkruar në kodikët e Krishtërimit. Zonjushe Iduna, lutjet tuaja!"
"Ato shkrime bëhen përherë për atletët e Krishtit," u përgjigj vajza e Hunyadit. Pastaj u ngrit dhe pelerina e gjatë në të cilën ajo ishte mbështjellë mori një formë të shtrirë dhe madhështore.

"Iskander fisnik, kjo tespihe vjen nga Varri i Shenjtë," i tha atij Iduna*, "mbaje për hatrin dhe kujtimin e mbrojtësit tonë të bekuar, i cili e dha jetën për të larë mëkatet tona."*

Iskanderi e mori tespihen, preku si pa dashje dorën delikate të vajzës, puthi me buzë të gjitha rruazat dhe i vari rreth qafës.

Disraeli, në vijim të filozofisë së tij naltësuese të figurave sipas principeve të neoklasicizmit, zbulon këtu disa prej cilësive më të larta të Skënderbeut. Me të marrë këtë lajm ai vihet përpara mëdyshjes:

Të vendoste në mes mbrojtjes së vajzës dhe nderit të mikut, një virtyt shqiptar që mbizotëron, dhe përgjegjësisë, patriotizmit dhe ndjenjës së dashurisë për vendin e tij. Pra në një situatë të tillë ai duhet të marrë vendimin që të nxjerrë Idunën nga burgimi, por të mos vejë në pikëpyetje lirinë e vendit të tij të sapoçliruar nga turqit.

Ai merr masa të menjëhershme, thërret ushtrinë e tij besnike dhe prijësit shqiptarë (në libër epirotë) dhe iu ndan detyrat sesi ta administrojnë vendin deri në kthimin e tij. Ai e kishte çliruar Epirin dhe ky çlirim kishte ardhur si një triumf. Por ky largim, për të çliruar vajzën e Hunyadit, Idunën, mund të shkaktonte rrënimin e tërë arritjes së tij madhështore.

> "*Princ i guximshëm! Po të lëshoj në dorë besnikërinë time,"* i tha Hunyadi Iskanderit, duke lëvizur përpara drejt tij dhe duke i marrë dorën. Më pas vazhdoi:
> *"Dhe derisa Iskanderi dhe Hunyadi të kenë jetë, ata kurrë nuk do të pushojnë së luftuari bashkë deri sa të arrijnë qëllimet e tyre të larta dhe të shenjta."*

Disraeli nuk përjashton faktin se Skënderbeu mund të kishte pasur një shkëndijë ndjenje simpatie për Idunën që në çastin kur e kishte parë në shatorren e të atit. Por nga ana tjetër nuk është thjesht dashuria ose shumë më pak, një prekje sado elektrizuese të ketë qenë, ajo që e bën atë të marrë përsipër një nga rreziqet më të mëdha të jetës së tij duke hyrë në pallatin e vetë Sulltan Muratit në Adrianopojën, të cilën shumë pak kohë më parë e kishte braktisur. Disraeli e paraqet Skënderbeun si një mjeshtër të organizimit të nxjerrjes së vajzës së Hunyadit nga burgimi duke prekur tri linja *naltësimi* për të:

E para, detyrimi për mikun e madh Hunyadi,

E dyta, ndjesia e vet personale ose ndonjë dobësi që nuk ia ushqente vetes.

E treta, por ja më pak e rëndësishme - hatri i mikut të tij Princit Nikeas i cili shfaqet në një mënyrë thuajse delirante i shqetësuar për fatin e asaj që ai e paraqet si njeriun e tij të zemrës.

> *"Më trego, më trego për gjithçka! Kjo vonesë po ma bren trurin, Iskander. Ti nuk e di se çfarë do të thotë emri i asaj vajze për mua. Ajo është i vetmi njeri i qenies sime, vetë bekimi dhe mbase farmaku i jetës time. Tregomë i dashur mik! Këtë ta kërkoj me ngulm. Ku është Iduna?"*

I përgjërohet miku i tij, Nikeas, Skënderbeut.

Nxjerrja e Idunës nga burgimi është një sajesë e bukur letrare e vendosur në një plan të errët të një bote shërbëtorësh të korruptuar injorantë, qeveritarësh që notojnë në qejfe dhe ëndrra me haraçet e popujve të pushtuar dhe gjakun që ata derdhin anë e mbanë si të ishte diçka krejt e pavlerë. Aftësitë e Skënderbeut këtu janë të jashtëzakonshme. Inteligjenca, njohja e gjuhëve, njohja e mentalitetit të oborrtarëve të korruptuar të sulltanit, eunukëve, pasardhësit të tij Sulltan Mehmet - Fatihut të ardhshëm dhe dobësinë e tij për gratë, të gjitha i shfrytëzon me mjeshtri për të nxjerrë Idunën nga burgimi dhe ia del ta bëjë këtë.

Pas tërë asaj sage të gjatë Skënderbeu kthehet në Krujë bashkë me Hunyadin dhe festojnë së bashku. Hunyadi dhe Skënderbeu ndihen të tradhtuar nga Princi grek Nikeas, edhe pse tanimë ai kishte rënë në betejë. Në atë kulm gëzimi për fitoren ndaj turqve dhe shpëtimin e Idunës, Hunyadi i ofron dorën e saj Skënderbeut. Ndërsa njëri nga udhëheqësit i thotë Iskanderit:

> *"Është ndjenja e ekzistencës tuaj kombëtare dhe përkatësia juaj e shenjtë fetare që e solli këtë ditë. Krejt çfarë na duhet të bëjmë tani, është t'i ruajmë këto vlera. Në të vërtetë nuk shoh mënyrë tjetër për t'i ruajtur ato dhe këtë vend të bekuar veçse duke ju rivendosur në fronin e stërgjyshërve tuaj.*
>
> *Prandaj unë brohoras:*
> *Zot, ruaje Iskanderin, Mbretin e Epirit!"*

Dhe të gjithë njerëzit brohoritën me një zë:
"Zot, ruaje Mbretin tonë!
Zot, ruaje Iskanderin, Mbretin e Epirit!"

Në fakt nuk do të kishte mbyllje më të bukur sesa ajo e dr. Diniejkos kur thotë:

> *"Naltësimi i Iskanderit" është një përrallë e dashurisë, luftës dhe patriotizmit në të cilën një hero është portretizuar si Zot, Kryqi e mposht Gjysmëhënën, në të gjitha rastet."*

Përfundim

Kjo vepër ka një rëndësi të veçantë pasi shënon një trajtim letrar të temës së Skënderbeut në prozën angleze. Në 550-vjetorin e vitit të Skënderbeut, nxjerrja në dritë në gjuhën shqipe e kësaj vepre plotëson dijet tona për heroin tonë, dhe tregon sesa shumë e kanë admiruar të huajt atë, madje edhe figura të tilla të shquara të njerëzimit si kjo e Benjamin Disraelit.

Prishtinë,
2 Mars 2018

NALTËSIMI I ISKANDERIT

Benjamin Disraeli

Kapitulli 1

Iskanderi në Athinë

Dielli sapo u fsheh pas maleve matanë fushës pjellore të Athinës. Vendit seç i ra një hije ngjyrë manushaqe. Një puhi e lehtë përkëdhelte gjethet e ullinjve që harliseshin gjithandej nën fërfërimën e ngrohtë të asaj mbasdite ndërsa majat e flamujve të skuadrave ushtarake turke dukeshin mes tyre deri te spiranca në Limanin e Pireut. Nga një portë e qytetit gratë dilnin në varg dhe ecnin drejt shatërvanit, ndërsa nga një derë tjetër një grup kalorësish të veshur me rroba e pajime të shtrenjta, u liruan nga shërbimi ditor dhe i lëshuan me rrëmbim shtizat drejt qiellit vezullues në rroka-trokun e tyre plot gjallëri. Cicërimat e këndshme të zogjve, zhuzhurima e gjinkallave, notat e dridhura të këngës së bilbilit, kërcimi hopa – tropa i karkalecave dhe era e përzier e luleve që shpërndahej nga ledhatimi i puhisë së lehtë, mbushnin ajrin e freskët si me tinguj muzikorë të natyrës së përzier me endjen dehëse të atij mjedisi.

Një njeri i vetmuar qëndronte mbi një beden të Akropolit, midis rrënojave të Tempullit të Minervës duke soditur atë skenë magjepsëse. Rreth tij ngriheshin monumentet e pashoqe të artit antik, kolonat e pavdekshme, simetria e të cilave sfidon çdo vepër moderne. Statujat e qeta kariatide që mbajnë madhërishëm peshën e rëndë të hijeshisë, skalitjet e holla dhe të sakta të linjave aq fine të cohave të statujave, dukej sikur frymonin njësh me jetën heroike të lënë pas. Me sa duket ky i *huaj*, edhe pse në dukje i veshur me rroba myslimane, nuk ishte i pandjeshëm ndaj gjenisë së krijuesve të atij vendi ku po qëndronte. E prapëseprapë, forma me të cilën shfaqej ai vetë ishte e papajtueshme me gjëra të tilla dhe nuk i përshtatej mjedisit të kohës së Perikliut dhe Fidias. Që në fillim të jetës, madje edhe më herët, fuqia e muskulit prej të cilit kishin dalë këto vepra madhështore, gati sa nuk e kishte tejkaluar simetrinë pothuajse ideale të natyrës. Dhe tani, po aty, balli i gjerë i këtij të *huaji,* profili i rregullt, forma ovale e fytyrës, buzët e skalitura si me dorë, shfaqnin të njëjtën pamje që kishte frymëzuar skulptorin e asaj rrethine të ndërtuar me gjysmëperëndi.

Veshja e këtij të *huaji*, megjithëse ishte shumë e bukur, prapëseprapë nuk kishte asgjë klasike. Ai kishte mbështjellë rreth kokës një shall të kuq me xhufka, në majat e të cilave xixëllonin diamantet zbukuruese. Jeleku i gjelbër kadife, që i shkonte shik pas trupit, ishte qëndisur plot me fije floriri dhe margaritarësh. Sipër, ai kishte veshur një xhaketë të lehtë kadifeje all të *kuqe*, njësoj të qëndisur dhe me ndarje elegante nga shirita të *zinj.* Po ashtu një *fustanellë* e gjatë i shkonte aq shume pas trupit, - një rrobë të cilën e gjen të veshur nga çdo *shqiptar.* Ai kishte mbathur sandale, ndërsa pjesa e poshtme e këmbëve kishte shpatëza mbrojtëse, kallçina në formë mburoje të veshura me kadife të gjelbër, të qëndisur shumë bukur. Nga një rrip i gjerë prej lëkure në të kuqe të ndezur, ngjeshur pas brezit, shfaqeshin dorezat e disa thikave. Anash dukej një kordhë shumë e madhe e futur në një këllëf të praruar me argjend. Ky i *huaj* e kishte tretur vështrimin larg drejt horizontit që i shfaqej përpara, i zhytur i tëri në përsiatje të thella abstrakte.

“Sa vend i bukur!” ofshau ai, “Ky është arti i vendit tim. Ky vend i trishtë është vendi im. Një

vend i zymtë dhe i çuditshëm, pa gëzim dhe pa shpresë. Tek e fundit, unë jam luftëtar dhe kjo armë, edhe pse është stërvitur të luftojë kundër këtij vendi, në orën e rëndë të betejës, nuk do të harrojë gjakun që vlon në dejtë e mi. Themistokliu e mbrojti Greqinë, por vdiq si një satrap, ndërsa unë e di se çfarë bëj. Le t'i ndërrojmë vendet, sepse unë dua të vdes si patriot."

Në këtë çast në një manastir aty pranë u dëgjua të këndohej Himni kushtuar Virginës. I *huaji* u nis sapo dëgjoi melodinë e shenjtë, nxori nga gjoksi një kryq të vogël, të artë, që e mbante mbi zemër, e puthi me nderim dhe i zbriti shkallët e kështjellës me hap të shpejtë deri sa mbërriti atje poshtë në qytet.

Ai eci i vetëm në rrugët e ngushta gjarpëruese të Athinës deri sa në fund u ndesh me një pallat prej mermeri. Në ndërtimin e tij, arkitekti sigurisht nuk i kishte marrë parasysh modelet që e rrethonin, të cilat koha i kishte ruajtur aq bukur. Edhe pse shija klasike mund të ishte cenuar nga këto gjëra të kohës, prapëseprapë ato paraqisnin të gjitha së bashku një pamje madhështore.

Një gjysmë duzine rojesh, mburojat dhe helmetat e të cilëve çuditërisht bënin kontrast, ishin rreshtuar përpara hyrjes ku gjendeshin dy topa në dy anët e portës. Të pranishmit e pritën me nderime ushtarake të *huajin* ndërkohë që ai kaloi aty pranë. Ai eci me hapa të rëndë dhe hyri brenda një salle katërkëndëshe, me pasazhe anash, e rrethuar prej një numri të konsiderueshëm shtyllash të holla, të ulëta, të bëra nga mjeshtër barbarë me mermer të ngjyrave të ndryshme. Në mes të kopshtit ngrihej një shatërvan prej nga pluskonin ujërat për t'u shpërndarë nëpër kanalet artificiale të cilat e çonin ujin nëpër bahçet me portokaj dhe limona. Në anën tjetër të shatërvanit gjendej një kolltuk luksoz, në të cilin ishte ulur dhe vështronte i përqendruar mbi ndriçuesin e stolisur, i qetë dhe pa fjalë, Princi i ri i Athinës.

Sapo i *huaji* u afrua, Princi me një qeshje të lehtë në fytyrë, iu drejtua:

"Oh, a ti qenke? Ke arritur pikërisht në kohën e duhur për të ma kujtuar se duhet të bëjmë diçka më shumë sesa t'i lexojmë 'Persët'. Me pak fjalë neve na duhet të veprojmë."

"I dashuri im Nikeas," iu përgjigj i *huaji*, "Unë kam ardhur vetëm për të thënë lamtumirë!"

"Lamtumirë!?" bërtiti Princi me një ton habie dhe keqardhje dhe u ngrit menjëherë nga kolltuku. "Pse, kështu, çfarë do të thotë kjo?"

"Është krejt e vërtetë;" tha i *huaji* dhe bëri me shenjë nga njëra prej rrugëve që çonte tatëpjetë. "Kanë ndodhur ngjarje të tilla të cilat kanë bërë që tëra planet dhe shpresat e mia të prishen duke më vënë në një pozitë sa të vështirë aq edhe pikëlluese. Hunyadi, papritmas ka kaluar Danubin me forca të mëdha dhe ka fshirë gjithçka që ka gjetur përpara. Ndërsa unë kam marrë urdhër të drejtohem menjëherë drejt *Shqipërisë* dhe të vendosem në krye të kampit të epirotëve."

"Me të vërtetë?" tha Nikeas, duke marrë një pamje prej të habituri. "Nuk isha i përgatitur të dëgjoja këtë lajm. Është diçka krejt e papritur! Po Murati, a është vetë në fushatë?"

"Jo, në komandë është Karam Beu. Unë e kam justifikuar vonesën për t'u paraqitur te Sulltani duke nxjerrë si pretekst vështirësitë që hasa për të arritur marrëveshjen dhe duke zgjuar shpresën se mund të mbledhim edhe më shumë haraçe."

"Kur do të vijë dita që atë haraç të mos e paguajmë më?" shtoi Nikeasi duke buzëqeshur.

"Mjerisht i dashur mik," u përgjigj komandanti *turk*, "situata ime tani ka ardhur në një pikë kritike. Deri më sot shërbimet e mia për myslimanët kanë mbetur vetëm në kuadër të veprimeve luftarake kundër kombeve të fesë së tyre. Tani, papritmas jam thirrur të luftoj kundër besimit tim të fshehtë dhe aleatit tim më të mirë, të cilin ende e njoh si atdheun tim të vërtetë. Lëvizja, siç më duket mua, duhet bërë tani: O tani, o kurrë! Unë nuk mund t'ia fal vetes të mos veproj në këto çaste pasi edhe në rrethana më pak të favorshme se këto, do duhej vepruar. Jo më tani!"

"Nëse ti je i pikëlluar" tha Nikeas, "unë duhet të jem i dëshpëruar. Ka qenë natyra jote gjakftohtë që më ka mbajtur gjithë kohën me shpresën se një ditë qëllimet tona do të realizoheshin përkundër rreziqeve që mbartin ato."

"Edhe Eskili"?" tha i *huaji* duke qeshur.

"Edhe Eskili, sigurisht," u përgjigj Nikeasi; "por unë kam arritur në një pikë kur edhe Eskilin e shoh si të padobishëm. Mua vetë po më hanë duart që të bëj diçka."

"Mund të jetë më afër sesa e parashikonim ne," u përgjigj i *huaji*. "Zoti u jep formë të gjitha gjërave. Ai nuk do të braktisë një kauzë fisnike sepse e di se qëllimet e mia janë po aq të pastra sa ç'janë të vështira rrethanat në të cilat ndodhem. Unë kam disa ide që më vlojnë në kokë por që duhen qartësuar më mirë. Megjithatë, nuk do t'i diskutojmë tani. Më duhet të iki i dashur Princ. Flladi i mbrëmjes më bën mirë. Po Hunyadin a e ke parë ti ndonjëherë?"

"Unë kam marrë mësime në Oborrin e Transilvanisë," u përgjigj Nikeasi duke mos e vështruar në sy dhe me një ndjenjë disi si të bezdisur. "Ai është një kalorës i famshëm, mburoja kryesore e krishterimit."

Komandanti *turk* ofshau. "Kur të takohemi përsëri," tha ai "uroj të takohemi me pritje më të mëdha dhe shpirt më shpresëdhënës. Tani për tani, më duhet vërtetë të them: Lamtumirë!"

Princi iu kthye me një gjest miratimi të pikëlluar duke i vënë dorën mbi gjoks aty ku rreh zemra.

"Është një ndarje e trishtueshme," pëshpëriti ai, "po të kemi parasysh kohët e lumtura që kemi kaluar dhe idealet tona fisnike."

"Ti je ende tepër i ri për t'u grindur me fatin," u përgjigj i *huaji,* "ndërsa për veten time, unë ende nuk i kam qëruar hesapet me fatin tim."

Megjithatë, tash të them, lamtumirë, i dashur Nikeas!"

"Lamtumirë," u përgjigj Princi i Athinës,

"Lamtumirë i dashur Iskander!"

Kapitulli 2

Retrospektivë - Pengmarrja e Iskanderit dhe vrasja e vëllezërve Kastrioti

Iskanderi ishte djali më i vogël i Princit të Epirit. Në fillimet e pushtimeve turke, babai i tij, bashkë me princat e tjerë epirotë, më kot i kishin bërë rezistencë përparimit të ushtrive të Sulltan Muratit të Dytë drejt Evropës. Princi i Epirit e kishte arritur paqen me koston më të lartë të mundshme. Sulltani i kishte marrë peng katër djemtë duke i premtuar se do të kujdesej për ta deri sa të arrinin të gjitha rangjet, madje t'ua respektonte edhe besimin fetar. Megjithatë, me vdekjen e Princit të Epirit, Murati nuk mundi ta lëshonte rastin për t'i shtuar perandorisë së tij principatën e pasur të cilën e kishte lakmuar aq shumë. Një forcë turke marshoi menjëherë drejt Epirit dhe e pushtoi kryeqytetin e tij, Krujën, ndërsa fëmijët e sundimtarit të vdekur u dënuan edhe ata me vdekje. Pamja prej burri, talenti dhe vlerat që shfaqi më i vogli i katër djemve bëri që ai të mos e pësonte fatin e tre vëllezërve të tij, të cilët i helmuan. Iskanderi u shkollua në Adrianopojë, u edukua me fenë muhamedane, dhe pasi ai, në një moshë shumë të re ua kaloi në bëmat e tij heroike tërë luftëtarëve të tjerë myslimanë, arriti të bëhej i preferuari i parë i Sulltanit dhe u ngrit me shpejtësi në rangun më të lartë në shërbim të tij

Në këtë periudhë, përparimi i papërmbajtshëm i ushtrive turke u bë çështje shumë shqetësuese në mbarë botën e krishterë.

Kostandinopoja, në atë kohë kryeqyteti i Perandorisë Greke, ishte rrethuar më shumë se një herë prej paraardhësve të Muratit, por ishte mbrojtur vetëm falë rastësive fatlume ose kushteve poshtëruese që u ishin imponuar mbrojtësve të saj.

Despotët e Bosnjës, Serbisë, Bullgarisë dhe princat grekë të Etolisë, banorët e Maqedonisë, Epirit, Athinës, Foçias, Boetias dhe në të vërtetë tërë rajonet e ngushticës së Korintit ishin kthyer në haraçpagues të Muratit. Pjesa tjetër e Evropës mbrohej pa u marrë në zotërim prej tij, vetëm falë përpjekjeve të hungarezëve dhe të polakëve, të cilët në një aleancë të fortë ishin bashkuar nën sundimin e Vladislavit. Ky i fundit i nxitur prej gojëtarisë fetare të Kardinalit të

Shën Angjelini i dërguari i Papës, dhe keqardhjes për lotët dhe lutjet e despotit të Serbisë, në kohën kur fillon historia jonë, kishte lënë Budën në krye të një ushtrie të jashtëzakonshme, kishte kaluar Danubin dhe i ishte bashkuar mëkëmbësit të tij trim, të famshmit Janosh Hunyadi. Hunyadi, në atë kohë Vojvodë i Transilvanisë, i mposhti turqit duke bërë kërdinë mbi ta, çliroi tërë Bullgarinë dhe i shtyu pushtuesit deri te këmbët e Malit Hemus, i njohur në kohët moderne si Ballkani i famshëm. Këtu gjenerali turk, Karam Beu, i priti të krishterët të cilët, në atë kohë gjetën ndihmën e Skënderbeut. Ky i fundit mori urdhër, të vendosej në krye të një trupe jeniçerësh dhe haraçpaguesish epirotë, të cilët e kishin shoqëruar atë në Greqi.

Sikur Iskanderi të ishte ndikuar prej ambicieve të rëndomta, edhe dëshirat e tij më të çmendura do të ishin plotësuar falë karrierës**,** të cilën Murati ia kishte paracaktuar me kohë. Sulltani turk e mendonte atë si Princin e Greqisë, donte t'i jepte të bijën për grua dhe t'i dorëzonte komandën kryesore të ushtrisë.

Ai i dha bujarisht rangun më të lartë dhe pasuri të pakufishme. A vinte kjo si një ndjesë për atë që kishte bërë ndaj vëllezërve të tij apo afeksion për një luftëtar trim, kjo është një gjë e diskutueshme. Por një gjë dihej: se vlerat e pakrahasueshme të Iskanderit dhe aftësitë e jashtëzakonshme të shfaqura në luftë kishin bërë që ai të vendoste nën sundimin e Sulltanit njërën prej provincave më të bukura të Azisë. Mendohej nga të gjithë se Iskanderi duhet të ketë ushtruar ndikim mbi Muratin në një shkallë aq të lartë sa asnjë oborrtar tjetër nuk kishte arritur ndonjëherë.

E megjithëkëtë, zemra e Iskanderit i tha jo këtyre favoreve mikluese. Edukimi i tij turk nuk mundi asnjëherë të çrrënjoste kujtesën dhe ndërgjegjen e tij kombëtare. Dhe megjithëse ai u rrit në një mjedis me fe myslimane, në karrierën e tij të hershme, e kishte ruajtur besimin e baballarëve të vet të krishterë. Ai shihte te Murati vrasësin e njerëzve të tij më të dashur dhe shtypësin e vendit të vet. Maturia e veçantë dhe gjykimi i ftohtë, veti të zhvilluara që shumë herët në karakterin e tij, bënë që ai të mos jepte asnjë shenjë të këtyre ndjenjave të fshehta që i vlonin në shpirt. Iskanderi, prej kohësh e kishte tjerrë në mëndje planin madhor që e priste për çlirimin e vendit të tij.

I dërguar në Greqi për t'u marrë me haraçet dhe marrëveshjet me princat grekë, Iskanderi u takua me Nikeasin dhe shpejt njohja e tyre u kthye në miqësi. Nikeasi ishte i ri, i papërvojë. Natyra nuk e kishte krijuar për të ndërmarrë veprime të rrezikshme. Princi i ri i Athinës e kalonte kohën duke u nanurisur bri shatërvanit duke ëndërruar për mrekullitë e ditëve që do të vinin, i rrethuar prej eunukëve, priftërinjve, dhe oborrtarëve të tij. E adhuronte Leonidhën dhe donte të matej me Themistokliun ; i ishte përkushtuar me pasion letërsisë antike të vendit të tij dhe kishte përfituar një shije të lartë, e rrallë për kohën e tij. E preferonte Demostenin dhe Lisiun para Krisostomit e Gregorit si dhe korin e teatrit grek para himneve të kishës greke. Energjia e qëndrueshme dhe thjeshtësia fisnike e karakterit të Iskanderit dukej se ia kujtonte Princit të ri heronjtë klasikë prej të cilëve frymëzohej shumë herë. Entuziazmi dhe ëndrrat e Nikeasit dhe të gjitha dobësitë që shfaqte ndaj lakmive njerëzore dhe peripecive emocionale ndaj të cilave dorëzohen burrat e ndjeshëm, e çonte te një simpati e thellë ndaj përvojave më të mira dhe mendjes së hollë të shokut të tij.

Iskanderi për herë të parë në jetë po i besonte shumë nga sekretet e zemrës së tij, dikujt, Nikeasit pra. Princi i ri, u ndez nga rrëfimi frymëzues që dëgjoi. Secili prej tyre shpesh fliste me tjetrin për fatin e vendeve të tyre.

Të ekzaltuar prej gjërave të njëjta që i bashkonin, ata guxuan të flisnin edhe për ndikimin që mund të kishin në çlirimin e vendeve të tyre, kur Iskanderi të vihej në komandë.

Ishte një ndarje e dhimbshme. Të dy ndienin se në këta muajt e fundit të shoqërisë së tyre kishin ndodhur shumë gjëra të bukura. Ndarja e miqve, të cilët kanë shumë veti të përbashkëta është përherë e dhimbshme. Dhe midis miqve kjo dashamirësi jeton edhe nëse ata nuk shihen më kurrë.

Iskanderi hipi në anije i pikëlluar por i qetë. Nikeasi u kthye te pallati hijerëndë dhe i vrazhdë, u grind nga nervozizmi me oborrtarët e tij dhe kur mbeti vetëm, u shkreh në vaj.

Kapitulli 3

Iskanderi në Malet Ballkanike Hemus midis Karam Beut dhe Janosh Hunyadit.

Kaluan tre javë qëkurse Iskanderi dhe Nikeasi u ndanë nga njëri-tjetri. I pari, në krye të dhjetë mijë burrave, nëpër një rrugë plot me pengesa, hyri nëpërmjet grykës së Malit Hemus dhe arriti te kampi turk i cili ishte vendosur në fushim mbi një pllajë të gjerë e të lartë, e rrethuar nga tëra anët prej kodrash të fortifikuara që mbroheshin shumë mirë prej jeniçerëve. Epirotët ndaluan dhe filluan menjëherë të ngrinin çadrat, ndërsa komandanti i tyre, i shoqëruar prej disa oficerëve, u nis menjëherë në drejtim të shatorres së Karam Beut.

Arritja e Iskanderit u prit me gëzim të madh prej ushtarëve turq. Ndërkohë që ai kaloi mes për mes fushës së mbuluar me çadra, dëgjonte brohoritjet e luftëtarëve që dëshmonin se sa të gatshëm ishin të luftonin nën komandën e një prijësi aq të suksesshëm sa ç'ishte ai vetë. Një truprojë nderi e urdhëruar prej Karam Beut, paraprinte për të njoftuar ardhjen e Iskanderit. Sapo hyri në shatorre, Princi epirot shkëmbeu me mirësjellje përshëndetjet e rastit me gjeneralin turk. Pas formaliteteve zyrtare, Karam Beu bëri një gjest me dorë që shatorrja të zbrazej. Kjo ndodhi sa çel e mbyll sytë. Aty mbeti vetëm Musa, sekretari përgjithshëm dhe njeriu më i afërt i komandantit turk.

"Iskander! Ju keni ardhur në kohën e duhur për të parë me sytë tuaj shpartallimin e qenve të krishterë," nxitoi të thoshte Karam Beu. "Të ngazëllyer prej suksesit që arritën të mallkuarit kanë marrë shumë zemër. Dy herë provuam të kalonim mes për mes maleve dhe dy herët u detyruam të zmbrapseshim duke pësuar humbje të mëdha. Vendkalimet ishin të gjitha të bllokuara me drurë dhe gurë shumë të mëdhenj. Ata qen e kanë humbur krejt shpirtin dhe po bien përditë në mjerim, vuajtje, uri dhe të ftohtë. Zbuluesit tanë na njoftojnë se ata po tregojnë shenja të lodhjes dhe të tërheqjes. Neve na duhet të shpejtojmë, të zbresim nga malet me furi dhe t'i asgjësojmë."

"A është edhe vetë Hunyadi me ta?" pyeti Iskanderi.

"Këtu është," u përgjigj Karami, "është vetë ai qen bir qeni! Eja Iskander! Koka e tij mund të jetë një dhuratë fantastike për Padishahun në këtë muaji Ramazani. Është një kokë që vlen sa tre bishta, do të thosha," e mbylli ai këtë deklaratë dhe qeshi me histeri.

Sekretari i përgjithshëm, Musa, për t'i shkuar pas qejfit komandantit të tij, ia futi një qeshje të shtirur për këtë shaka ndërsa Iskanderi vetëm sa e çoi pak buzën në gaz.

"Nëse ata tërhiqen, ne patjetër duhet t'i sulmojmë," vërejti Iskanderi, pa u menduar gjatë. "Unë kam një parandjenjë se do të takohem shpejt me Hunyadin."

"Në pastë bërë emër Allahu" kërceu Karam Beu. "Unë nuk dyshoj për këtë. Hunyadin ua kemi ruajtur juve, Iskander! Neve na duhet t'i mbajmë kokat lart. Jeni ju që i keni luajtur kartat kohëve të fundit?"

"Sa më pak fjalë!" iu kthye Iskanderi me një ton gati urdhërues. "Sa më pak nga këto, mirë!?"

"Nuk ishin asgjë më shumë sesa disa lëvdata të rastit për vlerat dhe maturinë tuaj."

"Do bëjmë më të mirën, do bëjmë më të mirën. A do ta marrë Isa Beu Etolian, si mendoni ju?" e pyeti atë Iskanderi.

"Unë nuk kam ndonjë dyshim për këtë. Padishahu ynë i madh nuk do t'i harrojë fëmijët e tij dhe Isa Beu është një nga prijësit më të guximshëm".

"A keni dëgjuar se ai do të vijë këtu?" pyeti Karam Beu.

"Pse a paskeni dëgjuar ju?" u përgjigj Iskanderi.

"Thashetheme, thashetheme" u përgjigj Karam Beu. "Ai është në Adrianopojë, apo jo?"

"Edhe mund të jetë.""Siç e dini edhe ju, unë po vij nga Athina."

"E vërtetë, e vërtetë. Ne do t'i mundim, Iskander, do t'i mundim!"

"Unë për veten time ndihem i qetë," u përgjigj Princi, dhe u ngrit të shkonte e të pushonte. "Tani më duhet të jem me ushtarët e mi. Na duhet t'i dimë saktësisht lëvizjet e të krishterëve përpara se të vendosim për veprimet që do t'i ndërmarrim. Unë kam prirjen që gjërave t'u dal përpara. Sa larg mund të jenë ata?"

"Aq larg sa nuk ka vend për të vendosur ndonjë repart tonin midis tyre dhe maleve." u përgjigj Karam Beu.

“Në rregull.“Fitorja është në anën e atyre që vërtetë besojnë te ajo”.
“Deri nesër në agim do të dimë më shumë.”

Kapitulli 4

Iskanderi në shatorren e Janos Hunyadit.

Iskanderi u kthye te trimat e tij. Nata po binte. Zjarret dhe dritat ndriçonin anembanë nga çdo drejtim. Ajri ishte i pastër por shumë i ftohtë. Ai hyri në tendën e tij dhe pasi u mbështoll me peliçen prej lëkure zibeline, e mbrehu vraçin dhe duke mos pranuar shoqërues, kalëroi në një distancë të shkurtër deri sa doli nga rrethina e kampit. Pastaj e ktheu kalin në drejtim të njërit prej shtigjeve më të ngushta të malit dhe duke galopuar me shpejtësinë më të madhe të mundshme nuk ndaloi derisa arriti në një pikë të lartë vrojtuese. Rruga kalonte nëpër një rrëpirë të thyer. Masivet e gurëve të rrokullisur e penguan seriozisht ecjen e tij, por kali i tij i Anadollit prapëseprapë e mbante brenda valës kohore të guximit. Brenda tre orëve ai kishte arritur majën e Malit Hemus. Një hënë e plotë i ndriçonte fushat e gjëra të Bullgarisë dhe dukej sikur luante me hijedritat e saj që formoheshin në tokë. Në këmbët e vargmaleve, zjarret që flakëronin tregonin se çfarë kishte atje te kampi i të krishterëve.
Iskanderi vazhdoi poshtë me një shpejtësi tejet të guximshme. Vraçi i tij ishte prej race të pastër ndërsa ai çast ishte më i arti i jetës së tij. Pak para mesnatës arriti te portat e armikut dhe menjëherë u ndesh me një

roje.
“Kush është aty?” thirri roja.
“Një mik i të krishterëve,” iu përgjigj Iskanderi.
“Bota?” tha roja, duke shqiptuar fjalën e parë të parullës.
“Nuk e kam atë” u përgjigj, jo dhe aq qetësisht. “Jam vetëm, por kujdes se nuk jam i paarmatosur. Nuk e njoh ‘Botën’. Vij prej një vendi të largët dhe kam me vete lajme të rëndësishme për Hunyadin e Madh. Më prij për te prijësi juaj.”
“A mund të bëj kryq nëse dua ta bëj,” u përgjigj roja, “përpara se të mësoj se kush je dhe çfarë do? Eja, por qëndro larg, veç nëse dëshiron të provosh majën e mprehtë të një thike polake drejt e në zemër,” vazhdoi roja. Të siguroj se është diçka shumë më djegëse dhe e dhimbshme sesa zjarri grek, nëse edhe ti je me të vërtetë i tillë.”
“Miku im, ti qenke shumë i trashë,ndërkohë që koha ime është shumë e shtrenjtë për ta humbur në diskutime të tilla të kota,” iu hakërrye Iskanderi rojës. Pasi e tha këtë, komandanti turk e rrëzoi rojën përtokë me një të rënë, e kapi për zverku me duart e tij muskuloze me lehtësinë më të madhe, e hodhi mbi shpatullat e veta. Duke e kërcënuar me vdekje të menjëhershme nëse kundërshtonte, e mbuloi me peliçen e vet dhe bashkë me të në shpinë hyri në kamp.
Arritën te një zjarr i madh rreth të cilit po ngroheshin disa ushtarë.
“Kush është aty?” bërtiti një roje tjetër.
“Një mik i Krishtërimit,” u përgjigj Iskanderi.
“Bota?”
Iskanderi hezitoi.
“Bota ose unë do ta flakurij këtë,” bërtiti roja, duke tërhequr shtizën në hark.
“Ura e Budës” u përgjigj menjëherë roja i rrëmbyer poshtë peliçes dhe sipër shpinës së Iskanderit, pasi ky i fundit e shkundi fort atë.
“Pse nuk u përgjigje menjëherë?” bërtiti njëri prej rojeve.
“Pse tallesh me ne, duke ndryshuar zërin?” bërtiti një tjetër. “Eja pra të shkojmë dhe mos bëjmë shakara të tilla.”

Iskanderi eci nëpërmjet një korridori të krijuar prej çadrash, në disa prej të cilave kishte dritë, por krejt të heshtura. Më në fund, e takoi shqytarin e një kalorësi polak, i cili po kthehej nga një takim gazmor.

“Kush je ti?” pyeti Iskanderi.

“Jam shqytar,” u përgjigj zotëria.

“Nuk dyshoj se je një burrë mendjemprehtë që e zgjedh fatin,” iu kthye Iskanderi. “Duhet ta dish se kanë ardhur kohë të vështira dhe kanë ndodhur gjëra të rëndësishme. Për t’i shërbyer këtyre kohërave, unë kam marrë peng një njeri, i cili mbart sekrete shumë të mëdha për t’i ndarë me të Zotin, Hunyadin. Po e mbaj atje, te shatorrja e tij edhe pse tani ai është një barbar i egër dhe thuajse i tepërt për mua. Më ndihmo që ta çojmë te shatorrja e Hunyadit dhe do të marrësh tëra shpërblimet dhe gjysmën e famës.

“Po flet si një njeri shumë i mësuar djalosh dhe më duket sikur e njoh zërin tënd. Nëse nuk gabohem ti quhesh Leckinski,” iu kthye atij shqytari.

“Një i afërt i tij jam. Kemi një stërgjysh të përbashkët.”

“Kështu e mendova. I njoh ata Leckinskët përherë që prej zërit të tyre. Unë kam të drejtën të të ndihmoj me kushtet që përmenda – tëra shpërblimet dhe gjysmën e famës. Është një barbar i egër më tha, apo jo? Ne nuk mund ta presim në qafë nëse ai nuk do të tregojë. Tëra shpërblimet dhe gjysmën e famës!? Urra! Nesër do të jem kalorës. Hmmm, po pse më duket pak si një peshk që lëshon erë kjo punë?!”

Shqytari e kapi të rrëmbyerin për zverku i cili do të kishte folur po të mos ishte tmerruar prej kërcënimeve të Iskanderit i cili, duke e mbajtur rojën për këmbësh, e la zotërinë polak t’i printe drejt shatorres së Hunyadit. Ata arritën shpejt atje dhe Iskanderi, pasi e lëshoi barrën që kishte në qafë e la të rrëmbyerin vetëm në ngarkim të shqytarit dhe hyri në shatorren e Gjeneralit të Hungarezëve.

Një oficer e ndaloi atë në një korridor të shkurtër pak para se të hynte në apartament dhe kërkoi të dinte qëllimin e vizitës së tij. Ai ia përsëriti dëshirën për ta parë udhëheqësin hungarez pa humbur kohë për arsye shumë të forta. Oficeri hezitoi, por pasi thirri disa roje tjera, e la Iskanderin nën mbikëqyrjen e tyre. Pastaj hapi nga prapa një perde, dhe u zhduk. Iskanderi dëgjoi zëra, por nuk kuptonte dot asnjë fjalë. Oficeri u kthye shpejt dhe pasi i urdhëroi gardianët që ta kontrollonin dhe ta çarmatosnin Iskanderin e drejtoi te një portë tjetër.

Iskanderi dhe shoqëruesi i tij hynë në një hapësirë të një madhësie të konsiderueshme. Muret ishin plot me lëkura të varura. Një variete parzmoresh dhe rrobash ishin lëshuar kapicë mbi një kolltuk. Një burrë i moshës së mesme, me një pamje madhështore, i mbështjellë në një peliçe prej gëzofi, me flokë të gjata ngjyrë gështenje dhe një kapele kadifeje ngjyrë të kuqe hermelinë, endej poshtë e lart asaj dhome duke i diktuar disa instruksione një personi tjetër i cili ishte ulur në gjunjë në dysheme dhe merrte shënim.

Ai shkruante nën ndriçimin e flakëve të një llambe prej tunxhi. Valëvitjet e flakëve të llambës ndriçuan plotësisht fytyrën e sekretarit. Iskanderi vuri re se aty gjendej edhe një zonjushe shumë e bukur.

Ajo i ngriti sytë sapo pa që hyri Iskanderi. Vështrimi i syve të saj të zinj, të mëdhenj dhe shndritës si dy flakadanë e përshkoi atë tej për tej deri thellë në shpirt. Flokët korb të zeza të derdhura përmbi shpatulla zbrisnin në të dyja anët e faqeve të saj. Ato ishin zbukuruar me fije të arta të gërshetuara dhe xhevahire të shumta. Një gërshetë e thurur bukur prej lëkure dhelpre të bardhë rrethonte si me kurorë ballin e saj të bardhë. Tiparet e fytyrës ishin të imta por të formuara thellë dhe një nuancë delikate i jepte gjallëri faqeve të saj të pastra si qiriri. Ajo i hodhi një vështrim të mprehtë Iskanderit, sapo ai dha ballë me atë pamje që ngjallte më shumë kureshtje sesa bezdi, në atë orë të vonë të natës.

Hunyadi ndaloi dhe e pa vizitorin e tij me një sy zhbirues.

“Nga vini ju?” pyeti prijësi i hungarezëve.

“Nga kampi turk!” u përgjigj Iskanderi.

“A jeni i dërguar apo dezertor?”

“Asnjëri as tjetri”

“Po atëherë?”

“I shndërruar.”

“Emri juaj?”

“Zoti Hunyadi,” iu kthye Iskanderi. “Kjo që do të them duhet të dëgjohet dhe vlen vetëm për veshët tuaj. Jam i paarmatosur. Megjithatë jam i vetmi kalorës i Krishtërimit që vështirë se mund të frikësohet. Unë jam një njeri njësoj si ju, që në lindje, por tani edhe në rang ushtarak, nëse jo për nga fama, atëherë për nga detyra po se po. Koha ime është shumë e vyer. Unë mund të qëndroj këtu vetëm aq kohë sa kali im të mbushet me frymë. Largojeni ndihmësin tuaj!”

Hunyadi i hodhi një vështrim vizitorit, i cili do të hutonte çdo mendje të kësaj botë me praninë e tij në ato rrethana. Iskanderi i qëndroi vështrimit zhbirues, i qetë dhe i pashqetësuar.

“Stanislav, largohu,” i tha Vojvoda oficerit. “Zotëri, kjo zonjushe është bija ime dhe prej saj unë nuk mbaj sekrete.”

Iskanderi u përkul lehtë sapo oficeri doli prej aty.

“Dhe tani, le të bisedojmë! Çfarë propozimi keni sjellë?” iu kthye ai Iskanderit.

“Unë jam princ epirot i detyruar të luftoj për myslimanët. Me një fjalë, qëllimi i ardhjes sime këtu është të bëjmë një plan prej të cilit ne të dy mund të fitojmë, në të njëjtën kohë: Ju triumfin, ndërsa unë

lirinë e vendit tim."

"Atëherë, më tregoni, me ke kam nderin të flas?" pyeti Hunyadi.

"I Madhi Hunyad, emri im ndoshta është krejtësisht i panjohur për ju: Ata më thërrasin Iskander."

"Çfarë? i shqeu sytë Hunyadi. "Krahu i djathtë i Muratit, pushtuesi i Karamanisë, lulja e kavalerisë turke qenka këtu? A është e vërtetë se kam përpara luftëtarin e pakrahasueshëm të kohës sonë?" shpërtheu Hunyadi duke ia marrë dorën mysafirit. Ai hoqi shpatën e vet dhe ia zgjati Princit.

"Iduna" iu kthye Hunyadi, vajzës së tij, "më në fund po e sheh vetë Iskanderin me sytë e tu."

"Jam shumë e gëzuar, zotëri," u përgjigj Iduna, "nëse e kam kuptuar mirë, do të mund ta quanim Princin Iskander si Kampionin e Kryqit."

Iskanderi nxori nga gjoksi kryqin prej floriri dhe e puthi përpara saj.

"Ky ka qenë ngushëllimi dhe shpresa ime në vitet e mia të vështira, zonjushe," tha Iskanderi.

"Ju ndoshta e dini historinë time të dhimbshme, Zoti Hunyad! Deri më sot, sovrani im i imponuar nuk më ka kërkuar që të zhvesh kordhën kundër vëllezërve të mi të krishterë. Por ajo orë më në fund ka rënë dhe ai më së fundmi ka vendosur që unë të zbatoj një linjë drejtimi të cilën e ka menduar shumë gjatë. Karam Beu, i cili i di mirë nevojat tuaja, do t'ju sulmojë sapo ta filloni tërheqjen. Unë do ta komandoj krahun e majtë të trupave. Me gjithë fuqinë superiore dhe pozicionit, mblidhuni në një dhe luftoni me besim. Unë planifikoj që në një çast të përshtatshëm të ditës, të tërheq trupat dhe me epirotët e mi të nxitojmë drejt vendit tim të lindjes dhe menjëherë të ngre flamurin e pavarësisë. Është një veprim shumë i rrezikshëm, por a nuk është vetë suksesi pjellë e guximit? Neve na duhet të ndihmojmë njëri-tjetrin ndërsjelltas. I vetëm, është e kotë ta filloj një luftë e cila, me gjithë përparësitë aventureske, do të kërkojë përpjekje të jashtëzakonshme dhe shfrytëzim të energjive, shumë mjeshtri e durim pa fund. Por nëse ju dhe mbreti Vladislav e mundni ushtrinë e Muratit në Bullgari, unë nuk mbes pa shpresë se do të shkojmë drejt suksesit përfundimtar. Mua më duhet të frymëzoj tëra ndjenjat më të pastra të humanizmit dhe të luftoj në të njëjtën kohë, për vendin tim, për Zotin tim, dhe për kurorën time legjitime.

"Princ i guximshëm! Po jua lëshoj në dorë besnikërinë time," i tha Hunyadi Iskanderit, duke lëvizur përpara drejt tij dhe duke ia marrë dorën. Më pas vazhdoi:

"Dhe derisa Iskanderi dhe Hunyadi të kenë jetë, ata kurrë nuk do të pushojnë së luftuari bashkë deri sa t'i arrijnë qëllimet e tyre të larta dhe të shenjta."

"Ky është një betim solemn," tha Iskanderi, "edhe më i shenjtë sesa po të ishte shkruar në kodikët e Krishtërimit. Zonjushe Iduna, lutjet tuaja!"

"Ato shkrime bëhen përherë për atletët e Krishtit," u përgjigj vajza e Hunyadit. Pastaj u ngrit dhe pelerina e gjatë në të cilën ajo ishte mbështjellë mori një formë të shtrirë dhe madhështore."

"Iskander fisnik, kjo tespihe vjen nga *Varri i shenjtë*," i tha Iduna, "mbajeni për hatrin dhe kujtimin e mbrojtësit tonë të bekuar, i cili e dha jetën për t'i larë mëkatet tona."

"Iskanderi e mori tespihen, preku si pa dashje dorën delikate të vajzës, puthi me buzë të gjitha rruazat dhe i vari rreth qafës."

"Hunyadi i Madh," iu drejtua Princi, "më duhet t'i kapërcej malet përpara se të zbardhë dita. Më lini të sprovoj se kampi i krishterë është që nesër në tërheqje."

"Le të jetë edhe kështu," tha hungarezi, pasi u mendua pak. "Dhe le të shpresojmë se dielli i së nesërmes do na sjellë ditë më të shndritshme."

Me këto fjalë mbaroi vizita e shkurtër dhe e jashtëzakonshme i Iskanderit te gjenerali i krishterë.

Kapitulli 5

Ndarja e Iskanderit nga ushtria e Sulltan Muratit.

Informatat e fshehta për shpërbërjen e kampit dhe tërheqjen e ushtrisë së krishterë arritën shpejt te Divani i Karam Beut. Ai e thirri Iskanderin menjëherë që të konsultohej me të për veprimet që do të ndërmerreshin. Prijësit u pajtuan se ndjekja e menjëhershme ishte e domosdoshme dhe se shumë shpejt Mali i Hemusit të egër do të lëshohej nga armiku dhe se mizëria e egër e kavalerisë së lehtë, e cila ishte ndoshta pjesë edhe më fatale e fuqisë ushtarake turke sesa vetë jeniçerët e famshëm, do të sulmonte pa mëshirë. Do të rrinin të gatshëm në prapavijën e tërheqjes së të krishterëve, me armët gati për t'i kapur në befasi.

Në fakt ishte e pamundur t'i bëhej rezistencë lëvizjës së tyre të papritur. Shpresa mbështetej te një mësymje dërmuese. Më në fund, të lodhur prej sulmeve të përsëritura, Hunyadi, i shoqëruar prej disa kalorësve të zgjedhur, e ujdisi punën e vet që nga prapavija, i dha urdhër ushtrisë të ndalonte dhe të bëhej gati për luftim.

Ndjekësit papritmas u tërhoqën deri në një distancë duke u rreshtuar gradualisht në dy divizione. Ata pritën mbërritjen e ushtrisë turke që kishte përparuar. Myslimanët lëvizën përpara nën marshin e tyre të frikshëm luftarak duke treguar guxim të pashembullt, të frymëzuar prej triumfit që shpresonin se i priste. Nuk pritën veç pak deri sa u lëshuan pa mëshirë. Në të shquhej shumë mirë Iskanderi i ngjeshur me parzmore dhe i mbështjellë në jelekun e tij të kuq mbi gjokun e zi, duke shpalosur kordhën që i vezullonte në ajër.

Jeniçerët mësynë duke bërtitur me klithma të tmerrshme në emër të Allahut dhe Pejgamberit Alejhi Selam. Kalorësit e krishterë që betoheshin në shenjtët e tyre i panë turqit që po iu afroheshin deri te maja e heshtës. Një shigjetë ishte shpërdredhur atë mëngjes. Një kalorës guximtar dhe një kalë i sprovuar ngritën pluhurin e asaj fushe duke u turrur mbi armiqtë e panumërt. Ngado shiheshin topat dhe shigjetat që fishkëllenin në ajër. Nganjëherë një sokëllimë e vetmuar dëgjohej midis vringëllimave të përgjithshme e cila njoftonte për viktimën tjetër të radhës.

Hunyadi, ndërkohë që i shfaqte të gjitha tiparet e një luftëtari të sprovuar, shihte jo pa ankth pozicionet e trupave turke. Që këtej, parë nga natyra e vendosjes, të dy ushtritë kishin hyrë në luftë kundra njëra-tjetrës bazuar në udhëzimet e të njëjtit strateg: Iskanderit. Kur beteja në dy anët po bëhej edhe më e tmerrshme, u pa mirë se së shpejti forcat kryesore të dy ushtrive do të përplaseshin. Në këtë çast, Hunyadi, me një pasiguri të tmerrshme, shqeu sytë duke parë nëse Iskanderi ishte i aftë dhe madje i vendosur që të ekzekutonte planin e premtuar. Me apo pa përmbushjen e këtij premtimi, ai e dinte mirë se kjo ishte ditë vendimtare për fatin e Kryqit.

Ndërkohë Iskanderi ndiqte rrjedhën e ngjarjeve jo me më pak padurim se Hunyadi. Karam Beu tashmë kishte urdhëruar më shumë se një herë që epirotët të futeshin në betejë, por edhe pse kaloi më se një orë që nga koha kur u dha urdhri, ata nuk i ndryshuan pozicionet e tyre. Më në fund, krejt i habitur, por ende jo i zemëruar, komandanti turk dërgoi shefin e sekretarisë së tij, Musain vetë, që t'i kërkonte bashkëluftëtarit të tij shpjegime në lidhje me rrjedhën e betejës. Musai e gjeti Iskanderin të rrethuar nga disa prej fisnikëve epirotë më të zotë, të gjithë hipur mbi kuaj, tek qëndronin të qetë nën hijen e një peme shumë të madhe. Kryeshefi i sekretarëve të Karam Beut ishte një oborrtar me shumë përvojë dhe një mjeshtër i vërtetë i komunikimit. Prandaj u paraqit sikur kishte shkuar më shumë për të marrë ndonjë këshillë, sesa të përcillte ndonjë qortim për situatën e krijuar.

"Komandanti yt është një burrë i zgjuar, Musa!" iu përgjigj Iskanderi. "Por dhe Karam Beu mund të bëjë gabime. Ai mendon se një betejë nuk fitohet duke u vërtitur nën hijen e një peme. Unë jam ndryshe nga ai, dhe madje mendoj se ne do të fitojmë edhe kështu, sepse ka ardhur koha që luftën ta bëjmë ndryshe. Më pëlqen e qeshura jote. Ajo është inkurajuese."

"Gjergj, Dhimitër, kryeni menjëherë detyrën tuaj!" urdhëroi Iskanderi.

Me të thënë këtë, dy prej epirotëve më të fuqishëm, u sulen drejt sekretarit të gjorë, e kapën, e përkulën dhe e flakurisën mbi shalën e një kali.

"Tani, kushdo që e do vendin e vet të vijë pas meje!" thirri Iskanderi.

Pasi i tha këto, në krye të pesë mijë burrave, ai e la fushëbetejën dhe me hapa shumë të shpejtë u nis për në Krujë, në kryeqytetin e vendit të tij.

Kapitulli 6

Iskanderi drejt Atdheut, drejt Krujës

Me një gëzim të jashtëzakonshëm, Iskanderi dhe kavaleria e tij rendën nëpër fushat e Rumelisë pa ndaluar asnjëherë, përveç rasteve të shkurtra dhe ndërprerjeve për pushim sa për të marrë veten, derisa arritën në malet që kufizoheshin me Epirin, rreth pesëdhjetë kilometra larg nga kryeqyteti i tij, Kruja. Në mbrëmjen e hyrjes në mbretërinë e babait të tij, Iskanderi urdhëroi rojet të përgatisnin fermanin që do ta nënshkruante sekretari i Karam Beut, Musai, i cili gjendej i lemerisur nga frika, meraku dhe dëshpërimi. Ai ishte vënë të ecte me pararojën.

"Qetësohu Musa i vyer!" i tha Iskanderi, duke e shtrirë sa gjerë e gjatë mbi një lëndinë me bar të gjelbër. "Patëm një kalërim të shpejtë, por nuk dyshoj se së shpejti do ta marrim veten, me emër të zotit, dhe do jemi aty ku duhet të jemi. Është një qytet të cilin e quajnë Krujë, në të cilin një herë e një kohë, siç thonë legjendat, djalit të babait tim nuk do t'i duhej të kërkonte leje për të hyrë aty. S'ka gjë. Unë mendoj, Musa i vyer, se ti je i vetmi njeri që mund të nënshkruash emrin e tij. Eja tani, më përgatit një ferman të nënshkruar prej Karam Beut për guvernatorin e qytetit që të thashë, për t'ia dorëzuar kampionit të guximshëm të Gjysmëhënës, Iskanderit, dhe do të kalërosh në të ardhmen me një trok më të rëndë sesa thjesht të një sekretari."

Musai i vyer u përkul deri në tokë, lexoi materialet e shkruara që ia vunë përpara, nënshkroi fermanin e kërkuar dhe ia dha në dorë Iskanderit. Ky i fundit, pasi u sigurua për nënshkrimin, e futi letrën nën sqetull.

"Do të nisem menjëherë drejt Krujës, me disa miq," tha Iskanderi. "A doni ju bashkëluftëtarët e mi trima të më shoqëroni në këtë vigjilje feste të madhe, por të vini nga drejtime të ndryshme? Më rënien e natës së dytë mblidhemi në heshtje përpara portave të Krujës. Si thoni?

Me këtë fjalim, Iskanderi u kishte bërë thirrje kalorësve të rinj të sapoardhur që ta shoqëronin. Me treqind kalorës, ua dha lamtumirën për një kohë të shkurtër trupave të tij për të kapërcyer me shpejtësi malet dhe rendur nëpër fushat pjellore të Epirit.

Kur ra dielli i mëngjesit, Iskanderi dhe bashkudhëtarët e tij vunë re, mu në fund te një rrëzë mali, një qytet shumë të bukur që shkëlqente nën rrezet e diellit që zbrisnin nga majat që i rrinin sipër si kurorë. Qyteti ishte i rrethuar me mure mbi të cilat ngriheshin kulla të larta dhe kishte një pamje madhështore. Prapa tij ngrihej një vargmal i purpurt dhe shumë piktoresk me majat të valëzuara, të zbardhura nga dëbora. Aty gjendej një liqen i mrekullueshëm, i shtrirë si një çarçaf ngjyrë argjendi, në njërën anë të qytetit, prej nga pulëbardhat ngriheshin herë pas here. Gjelbërimin e pamasë, aty-këtu, e thyenin shtëpitë e bardha.

"Ja ku është Kruja!" thirri Iskanderi. "Baballarët tanë të moçëm e zgjodhën këtë vend si truallin e vet, miqtë e mi! Ne do të jemi ata që do të tregojmë nëse ata i zgjodhën këto vise për të huajt apo për ne, brezat e vet pasardhës."

Pas këtyre fjalëve, ai u ra mamuzeve të kalit dhe me zemrën që po i dilte nga gjoksi e fytyrën që i qeshte,Iskanderi dhe ata që e shoqëronin, do të arrinin shpejt në rrethinat e qytetit.

Qyteti ishte i mbështetur në një shpat mali poshtë të cilit kishte fusha pjellore të mbjella me drithëra dhe i veshur me ullinj dhe pemë frutore. Rruga që çonte atje ishte me kthesa dhe kalonte thuajse krejt nën hijet e degëve të drurëve që vareshin gjatë tërë shtrirjes së saj. Zërat e cicërimave shpërndaheshin gjithandej. Ishte një mëngjes i freskët dhe i gëzuar. Iskanderi shkëputi një degë ulliri, e mbështolli rreth kokës dhe pasi hodhi një sy rreth e rreth, me një qeshje shend e verë tha:

"Të dashur miq, le t'i mbledhim ne korrat e para!"

Njësoj si ai, të gjithë vunë mbi kokë nga një degë ulliri dhe e ndoqën udhëheqësin e tyre.

Arritën te porta e qytetit e cila ruhej nga një garnizon i fuqishëm. Iskanderi, i shoqëruar prej grupit të tij më të afërt, u ngjit me hap të shpejtë drejt kështjellës. Sapo zbriti nga kali, ai menjëherë shkoi te divani i guvernatorit. Ky i fundit ishte një pasha i vjetër, i cili e priti pushtuesin e Karamanisë me tërë respektin që meritonte një kampion aq i shkëlqyer i Gjysmëhënës.

Pasi shkëmbyen fjalët e zakonshme siç e donte rasti, Iskanderi, duke ruajtur atmosferën e mirësjelljes, ia vuri atij përpara fermanin për dorëzimin e kështjellës. Guvernatori plak, pa shfaqur ndonjë dyshim, ia dorëzoi çelësat Iskanderit dhe kërkoi leje që ta linte menjëherë vendin e komandës të cilin e kishte mbajtur deri atëherë.

Sapo ai dhe suvariu i tij dolën nga kështjella, Iskanderi bëri një shëtitje nëpër kështjellë. Në mbrëmje ai inspektoi garnizonin turk në sheshin e madh. Meqenëse ish-guvernatori ishte në një ankth të madh se si do të ikte nga Kruja aq papritmas, Iskanderi urdhëroi që një pjesë e konsiderueshme e garnizonit ta shoqëronte atë si një roje nderi pasi e la të qëndronte aty edhe një ditë. Pjesën tjetër e shpërndau në disa banesa, ndërsa portat i vendosi nën rojën e bashkëshoqëruesve të tij.

Në mesnatë epirotët, të gatshëm për të zbatuar urdhrat, u bashkuan me të sapoardhurit poshtë mureve të kështjellës dhe pasi shkëmbyen sinjalet për të cilët ishin marrë vesh, i hapën portat. Një turmë e madhe marshoi menjëherë për ta siguruar kështjellën. Pjesa tjetër e udhëhequr nga prijësit e emëruar, i rrethoi turqit kudo që ndodheshin. Kështu krejt papritmas, në mesnatë, në atë qytet të madh, u bë një zhurmë aq e frikshme sa që njerëzit u zgjuan të tmerruar prej gjumit dhe filluan të shikonin të stepur çfarë po ndodhte. Menjëherë, çdo tarracë shtëpie shndriti prej flakëve të pishtarëve dhe nata u bë ditë. Trupat e armatosura u lëshuan poshtë nëpër rrugë, duke vringëlluar kordhat dhe jataganët dhe duke bërtitur: "Kryqi, Kryqi! " Liri! Liri! "Iskander, Iskander! Epir, Epir!"

Qytetarët i njohën bashkëpatriotët e tyre nga gjuha që flisnin dhe rrobat që kishin veshur. Emri i Iskanderit u përhap në qytet me shpejtësinë e zërit. Pyetjet, si ndodhi, nuk kishin të mbaruar. Një ndjenjë hyjnore i bindi ata menjëherë se ky burrë i madh, me vullnetin e zotit, ishte rikthyer në vendin e etërve dhe të fesë së tij.

Kështu çdo banor i qytetit, duke rrëmbyer armën më të afërt që gjeti, me një shpirt patriotik të eksituar u zbraz në rrugë duke bërtitur: "Kryqi, Kryqi!" "Liri, Liri!" "Iskanderi dhe Epiri!" Madje edhe gratë e flakën tej ndrojtjen femërore dhe shpalosën në vend të butësisë së gjinisë impulsin e zotëve të tyre. Ato rrëmbyen armët, kapën pishtarët në dorë dhe shpërthyen në betime, lutje dhe mallkime. Fëmijët të kapur pas fustaneve të nënave përsërisnin me entuziazëm fraza të cilat i dëgjonin, por ndoshta nuk i kuptonin.

Turqit luftuan deri diku mirë, por pastaj e kuptuan se ishin viktimat e kësaj ngjarjeje. Grupe të vogla dhe të izoluara ushtarësh u masakruan me armë të ftohta. Kështjella ishte fortifikuar me topa, por pjesa më e madhe e ushtarëve besonte më shumë te forca e shpatave të ndryshkura dhe shtizave të shtrembëruara. Forca kryesore e garnizonit turk ishte strehuar në një pallat të vjetër të Kryepeshkopatës, e cila gjendej në mes të qytetit, në një terren pak të pjerrët dhe të hapur. Ajo ishte një ndërtesë shumë e madhe e ndërtuar me gur të thjeshtë mali.

Këtu turqit u mbrojtën me çdo mjet derisa u dorëzuan edhe pse i përdorën harqet me efekt të tmerrshëm. Pjesa tjetër e qytetit tani ishte e sigurt pasi ishte marrë në zotërim nga Iskanderi. Epirotët kishin arritur të merrnin me forcë hyrjen kryesore të pallatit. Porta e madhe mbrohej ndaj sulmeve të epirotëve prej turqve, të cilët u detyruan, më në fund, të tërhiqeshin në njëfarë largësie.

Iskanderi urdhëroi të sillnin dy bateri me topa, të cilët do të qëllonin nga poshtë lart në derën e kështjellës.

Ndërkohë, urdhëroi të sillnin vandakë shumë të mëdhenj me rrëfata që t'i ndiznin përpara ndërtesës. Tymi që shkaktoi djegia e tyre i pengoi të rrethuarit që të merrnin në shenjë. Hovi i njerëzve ishte i papërmbajtshëm. Përdorimi i topave e dha menjëherë efektin. Porta e madhe u shkund dhe u deshën vetëm disa goditje prej asaj arme shkatërrimtare që porta të shembej. Edhe ajo ra. Turqit që u lejuan të dilnin, ranë nën breshëritë e goditjeve. Më pas dëgjoheshin vetëm klithmat e tyre të agonisë. Disa guxuan të hidheshin nga dritaret**,** por edhe atje i prisnin ose majat e shigjetave ose të thikave. Disa u panë mbi çatinë e tarracave tek zgjatnin duart përpjetë në dëshpërim. Papritmas u njoftua se pallatit iu vu flaka. Një tym i bardhë në blu u shndërrua në një re të madhe dhe fill pas, sikur me magji, e tërë pjesa e pasme e ndërtesës u përthekua prej gjuhëve të zgjatura të flakëve të kuqe që u ngritën deri në qiell.

Në mes të ulërimave, britmave, klithmave, lutjeve dhe mallkimeve, çatia e pallatit ra. Pas kësaj pasoi një heshtje e tmerrshme si vdekja. Por menjëherë vendasit filluan të lëviznin dhe të mendonin për jetën e re që i priste në liri, e cila kishte lindur papritmas mbi ato gërmadha dhe shkatërrime.

Kapitulli 7

Iskanderi në Epirin e Lirë,
Iduna Hunyadi e marrë peng në Adrianopojë

Me të zbardhur agimi, Iskanderi dërgoi korrierë anembanë Epirit për të dhënë lajmin për marrjen e Krujës dhe ngritjen e flamurit të pavarësisë në qytetin e tij të lashtë. Po ashtu e dërgoi edhe një korrier të besuar te Hunyadi i madh dhe një te Princi Nikeas i Athinës. Njerëzit në të gjithë Epirin ndiheshin të gëzuar pa masë për këtë arritje kaq të madhe dhe krejt të paparashikuar, saqë ende nuk guxonin ta besonin. Njëherësh, ata u ngritën në të gjithë vendin dhe i masakruan turqit, madje edhe në qytetet që ishin ende nën pushtimin e Muratit dhe të mbrojtura prej garnizoneve të fuqishme të ushtrisë së tij.

Iskanderi ishte në ankth dhe e ndiente se duhej t'i largonte këto garnizone pa humbur kohë, me qëllim që, nëse Murati do të dërgonte një fuqi të madhe ushtarake kundër tij, siç edhe e priste, ata të mos kishin mbështetje tjetër përveçse forcat e veta. Qëllimi i tij nuk mund dhe as duhej menduar se u arrit thjesht dhe vetëm nga ndikimi që kishte lajmi për ardhjen në Epir. Prandaj, sapo trupat e tij pushuan pak, u thirrën rekrutë të rinj, të cilët mbushën radhët e ushtrisë. Ata me shpirtin dhe gatishmërinë që kishin për të shërbyer, deshën vetëm disa ditë që të mësoheshin. Iskanderi në krye të dymbëdhjetëmijë burrave u nis që nga Kruja dhe marshoi drejt qytetit të fuqishëm të Petrelës. Gjatë rrugës ai takoi mbeturinat e garnizonit të Krujës, të cilët po iknin në rrugën e tyre drejt Turqisë,e që u dorëzuan vetë, vullnetarisht, pa çak pa bam.

Petrela ishte vetëm një ditë rrugë larg nga Kruja. Kur Iskanderi arriti atje, kërkoi menjëherë takim me guvernatorin. Gjatë takimit me të, ai i tregoi atij tërë historinë e vet, mposhtjen e turqve nga Hunyadi dhe pamundësinë e Muratit për t'i ardhur në ndihmë. Pasi dëgjoi këto, turku u pajtua ta dorëzonte qytetin dhe ta linte vendin me trupat sipas kushteve të diktuara prej Iskanderit. Dhe kështu prej një kombinimi fatlum të guximit me shkathtësinë, marshimi i Iskanderit nëpër Epir u kthye më shumë në një triumf sesa në një fushatë luftarake. Garnizonet turke pa përjashtim, duke imituar sjelljen e shokëve të tyre në Petrelë dhe duke parë fatin e të tjerëve në kryeqytet, bënë të njëjtën gjë. Kështu në më pak se një muaj, Iskanderi i kthyer në Epir, e kishte çliruar vendin e tij nga zgjedha myslimane.

Deri në këtë kohë Iskanderi nuk kishte dëgjuar asgjë as për Hunyadin dhe as për Nikeasin. Por sapo hyri brenda portës së qytetit, mësoi me interes të madh se Princi i Athinës kishte arritur në Krujë në mbrëmjen e kaluar dhe se korrieri i tij ishte kthyer nga kampi hungarez. Midis brohoritjeve të njerëzve të gëzuar, Iskanderi u ngjit përsëri në Kalanë e Krujës. Nikeasi e priste te porta. Iskanderi i zbriti kalit dhe e përqafoi mikun e tij. Ata ecën dorë për dore të shoqëruar prej një turme njerëzish që brohorisnin.

"I dashur miku im," i tha Iskanderi, kur ata mbetën përsëri vetëm, "E sheh që ne kishim të drejtë të mos dëshpëroheshim? Nuk kanë kaluar as dy muaj qëkur u ndamë pa asnjë perspektivë, ose me shpresat më të zymta, dhe tani ja ku jemi, në një rrugë të pastruar për të arritur atë që duam: Epirin e lirë!"

"Unë erdha të marr pjesën time në çlirimin e tij," tha Nikeasi, me një buzëqeshje, "por ti Iskander je një Cezar i ri!"

"Nikeas, besomë, përsëri do të kesh shumë raste tjera që ta provosh patriotizmin dhe guximin tënd," iu përgjigj Iskanderi. "Murati nuk do ta lejojë kurrë këtë që ndodhi të kalojë kaq qetësisht. Nuk e kam filluar këtë luftë pa e ditur se kjo do të kërkojë të gjitha energjitë dhe durimin e një jete të tërë. Shpërblimi im më i madh është t'ua lë trashëgimi lirinë bashkatdhetarëve të mi. Sa i takon gjërave të tjera,

e ndiej se i kam thënë lamtumirë çdo gëzimi të kësaj jete përveç naltësimit të ndërgjegjshëm të asaj që do të kërkonte një detyrë fisnike si kjo.

Ndërkohë, shoh se një lajmës ka ardhur nga Hunyadi i Madh dhe po më pret. Deri sa mburoja e Krishtërimit ballafaqohet me situata si kjo që kemi, mundësitë e një sigurie të plotë janë shumë të vogla. Me këtë diversion të përhershëm në Bullgari, ne duhet ta kuptojmë se na duhet të luftojmë shumë deri sa të arrijmë suksesin. Ti nganjëherë qesh me gjakftohtësinë time, Nikeas. Të them të drejtën, unë jam i qetë dhe gjakftohtë pasi nuk kam qenë kurrë më i vetëdijshëm për fuqinë e kundërshtarit tim se sot, edhe pse për çastin e kam mundur atë. Dëgjo si brohorasin njerëzit! Unë i dua ata, Nikeas. Ata janë të dehur prej ndjenjave të larta, të vërteta dhe bujare. Ata brohorasin sikur e kanë fituar edhe një herë vendin e tyre. Mjerisht, ata dinë shumë pak nga ajo se çfarë mund të sjellë kjo për ta edhe në rastin më të mirë. Jo! Mos më shih me habi! Ne kemi bërë gjëra të mëdha dhe do të bëjmë edhe më shumë. Kush pret i vetëm atje? Dhimitri? Thirre lajmësin e ardhur nga Zoti Hunyadi."

Aty u paraqit një epirot që mbante një pako mëndafshi të cilën ia dorëzoi Iskanderit. Lajmësi e preku më mirësjellje dorën e prijësit të tij, pastaj e puthi të veten dhe u tërhoq. Iskanderi e hapi vulën dhe nxori prej aty një letër nga mbulesa e mëndafshtë.

“Kështu po! Kjo është mirë!” u shpreh Iskanderi plot gjallëri pasi i hodhi një sy të shpejtë letrës. “Siç shpresova dhe mendova, një fitore e plotë. Karam Beu vetë qenka zënë rob dhe është burgosur. Rrobat, flamujt, armët e rënda, thesari… Ushtar i guximshëm i Kryqit!” Ai po pëshpëriste me veten dhe lexonte nëpër dhëmbë deri sa erdhi një çast kur ai u step.

“Po kjo, çfarë qenka kjo?” kërceu Iskanderi, duke marrë një pamje të vrenjtur. Buza filloi t’i dridhej dhe sytë iu errësuan. Ai eci drejt një dritareje harkore. Shoku i tij, i cili mendohej se do të vazhdonte të lexonte, nuk e bezdisi atë.

“Ah, Hunyadi i gjorë, Hunyadi i gjorë!” bërtiti Iskanderi më në fund duke tundur kokën.

“Çfarë i ka ndodhur?” e pyeti me nxitim Nikeasi.

“Gjëja më e keqe që mund të ndodhë në luftë!” u përgjigj Iskanderi.“Diçka që ma zuri frymën. Na duhet t’i harrojmë punët tona! Për një çast na duhet të të harrojmë edhe ty, Epir! Nuk është patriot ai që nuk lufton për këtë gjë. Eh, kaq e re, kaq e bukur! Një dhuratë e Zotit, kaq e vyer! Një heroinë! Kur e pashë në krah të babait të saj tek i ndante shqetësimet më të, tek i ndihmonte këshilltarët e tij, tek ia kumtonte gjërat e nevojshme, mendova se pashë një engjëll tek i shërbente të atit, në atë dhomë”

“Ndalu! Ndalo për hatër të Zotit, Iskander” shpërtheu Nikeasi me një shqetësim krejt të lexueshëm. “Çfarë është e tëra kjo?” Ndoshta jo, me siguri që jo…nuk është Iduna, jo, nuk është Iduna!“

“Ajo është!”

“E vdekur?” bërtiti Nikeasi, duke nxituar drejt shokut të tij dhe duke e kapur për krahu.

“Edhe më keq!”

“Zoti i Madh!” bërtiti Princi, thuajse me furi.

“Më trego, më trego për gjithçka! Kjo vonesë po ma bren trurin, Iskander. Ti nuk e di se çfarë do të thotë emri i asaj vajze për mua. Ajo është i vetmi njeri i qenies sime, vetë bekimi dhe mbase farmaku i jetës time. Tregomë i dashur mik! Këtë ta kërkoj me ngulm. Ku është Iduna?”

“E marrë peng dhe e burgosur prej turqve,” u përgjigj Iskanderi.

“Iduna, një e burgosur e turqve? Kurrë nuk mund ta besoj këtë. Po përse i ngjeshim shpatat ne? Ku është kavaleria? Iduna, një e marrë peng prej turqve! Do të jetë gënjeshtër! Nuk mund të ndodhë kjo! Iskander, unë qenkam frikacak, po ti! Të gjithë qenkemi frikacakë? E burgosur e turqve? Iduna! Çfarë, çfarë? Trëndafili i Krishtërimit qenka rrëmbyer prej qenve me turbanë të Muratit? Lamtumirë Epir! Lamtumirë Athina ime klasike! Lamtumirë fushat e Greqisë dhe ëndrrat që i bëjnë ato më të shndritshmet! Dielli i tërë gëzimeve të mia dhe shpresa që kisha, paska perënduar, dhe paska perënduar përgjithmonë!”

Pas kësaj Nikeasi i shkundi flokët, rrobat i vërviti për tokë dhe fytyrën e mbuloi me duar.

Iskanderi eci nëpër dhomë me një hap të nxituar i zhytur në mendime. Pas disa minutash e vuri dorën mbi shpatullat e Princit të Athinës dhe u përpoq ta ngushëllonte.

“Kjo është punë e kotë, Iskander, është punë e kotë,” i tha Nikeasi. “Dua të vdes.”

“Edhe nëse do të isha i dashuri i saj, në një situatë si kjo,” iu përgjigj Iskanderi, “vështirë se do ta konsideroja lënien mënjanë të detyrës time për lirinë e Epirit, veç nëse i kushtoja gjithçka të dashurës time në vend të atdheut.”

“Hah!” bërtiti Nikeasi, që atje nga dyshemeja ku ishte ulur me duart në kokë dhe e pyeti Iskanderin: “A e mendon në ndonjë farë mënyre mundësinë e shpëtimit të saj?”

“Nëse ajo jeton, duhet të jete në burgun e sarajeve të Adrianopojës. Ti gjykon po aq mirë sa edhe unë për atë që na pret nëse bëjmë një përpjekje të tillë. Kjo, pa asnjë dyshim, është një aventurë e vështirë, por edhe më e vështirë më duket që një gjë e tillë të shmanget nga një kalorës i krishterë”, iu përgjigj Iskanderi.

“Te kuajt!” bërtiti Nikeasi, “te kuajt” – dhe përsëri, çfarë mund të bëjmë? Sikur të jetë në një vend tjetër dhe jo në kryeqytet do ta nxirrnim që andej me forcë! Po në zemër të perandorisë?! Kjo është e pamundur. A ka ndonjë çmim me të cilin t’i paguajmë turqit që ta lirojnë? Principata ime do të mblidhte sado shumë të kërkojnë për ta liruar atë xhevahir.”

“Kjo nuk është edhe aq gjë e zgjuar dhe sigurisht as edhe aq e lehtë,” u përgjigj Iskanderi, “pasi shpërblimi nuk do të kishte asnjë vlerë. Hunyadi iu ka ofruar t’i shkëmbejnë me Karam Beun, tërë të burgosurit e rangut të tij, dhe trofetë kryesore, por Murati ka refuzuar madje të dëgjojë për çfarëdo kushti që i ofrohet. E vërteta qenka se Iduna ka rënë në sytë e djalit të tij, Mehmetit të ri.”

“Shën Maria Virgjëreshë! A nuk ke mëshirë për këtë vajzë të krishterë?” u shpreh Nikeasi. “Mehmeti i ri! A duhet që ky i pabesë i shthurur...? Ah! Iskander i dashur! I dashur Iskander! Ti je kaq i zgjuar dhe kaq i guximshëm, ti që ke zgjidhur çdo gjë dhe guxuar të bësh çdo gjë! Më ndihmo, më ndihmo! Të bie në gjunjë. Të përgjërohem! Merre ti në dorë këtë çështje për të provuar shtypjen e urryer si dhe për hatër të gjithë atyre që i do e nderon, për besimin tënd, për vendin tënd dhe ndoshta edhe miqtë e tu. Bëje gjeninë tënde të madhe një engjëll fluturues të nxitojë për ta shpëtuar Idunën e ëmbël! Shpëtoje

atë, të lutem, shpëtoje!"

"Mendime si këto po më përshkonin mendjen kur fola në fillim," u përgjigj Iskanderi. "Do ta gjejmë mënyrën më të mirë që i shkon më shumë lotëve të Princeshës, sesa lakmive të djaloshit turk. Eja Nikeas, ne duhet të luftojmë me Fatin, por që ta bëjmë këtë, duhet të jemi të vendosur ndaj tij,siç është vetë Fati i vendosur ndaj nesh!"

Kapitulli 8

Iskanderi "Mjek a*rmen*" drejt Adrianopojës, për ta shpëtuar Idunën

Menjëherë pas kësaj bisede të Nikeasit, Iskanderi thirri në kështjellë disa prej komandantëve kryesorë të Krujës. Ai iu parashtroi atyre disa prej rregullave për administrimin e Epirit dhe i njoftoi për domosdoshmërinë e largimit të tij të menjëhershëm për një kohë të shkurtër. Po atë mbrëmje, sapo doli hëna, së bashku me Princin e Athinës e la qytetin dhe u nis për në Adrianopojë. Të dy udhëtuan me shpejtësi të madhe derisa arritën në një qytet afër kufirit. Aty kaluan një ditë dhe shëtitën nëpër pazar. Iskanderi bleu për vete rrobat e një mjeku *armen*. Ai ndryshoi aq shumë, sa i veshur me rroba të zeza, me kapelën e rrumbullakët prej leshi të zi në kokë, me fytyrën dhe duart me njolla dhe me mjekër dhe mustaqe të rruara, ishte e pamundur që të njihej. Nikeasi, si shoqëruesi i tij, u vesh me një rrobe të trashë me ngjyrë të kuqe, e cila i shkonte shume pas trupit, me një kapele të kuqe në kokë me një xhufkë të gjatë ngjyrë blu sipër saj. Ai mbante një çantë të madhe plot me ilaçe, disa instrumente kirurgjike dhe ca libra. Me këtë paraqitje tebdil, sapo portat e atij qyteti u hapën, Iskander i hipur në një çili të vogël dhe Nikeasi në një gomar të madh, nisën udhëtimin nëpër malet e Ballkanit, aty ku ndahet Epiri nga Rumelia.

"E kam përballuar furtunën e luftëtarit më të aftë në tërë Azinë kur për të parën herë iu ngjita këtyre maleve," tha Iskanderi dhe vazhdoi: "Shpresoj që udhëtimi i sotëm të mbyllet me sukses."

"Besomë! Them se unë jam më i pranueshmi prej ne të dyve," tha Nikeasi. "Megjithatë, unë shpresoj se nuk do të kthehemi me duar bosh."

"Si erdhëm deri këtu, Nikeas?" i tha Iskanderi. "Ti kurrë nuk ma ke përmendur emrin e Idunës kur ishim në Athinë. Unë kurrë nuk do ta mendoja këtë kur i bëra atë vizitë të papritur dhe të shpejtë Hunyadit. Ajo është një vajzë me cilësi të rralla."

"Kur ishim në kamp unë e dija që ajo ekzistonte, po aq pak sa edhe ti," u përgjigj Princi. "Ndërsa për gjërat tjera, e vërteta është Iskander se janë disa shkëmbime të shkurtra në dashurinë tonë, të cilat shpresoj se koha do t'u japë formën e duhur." Pasi i tha këto, Nikeasi i hipi gomarit dhe e gjuajti me shkop një zogu që po qëndronte në një degë të një peme. Iskanderi nuk e vazhdoi atë bisedë të cilën shoku i tij dukej se nuk kishte qejf ta dëgjonte. Udhëtimi i tyre ishte i lodhshëm. Aty rreth mbrëmjes arritën në krye të rrugës së zakonshme dhe meqë zbritja ishte më e vështirë, atyre iu desh të pushonin derisa do të zbardhte drita.

Në mëngjes iu shfaq një pamje magjepsëse e fushave të pasura të Rumelisë dhe diku larg qyteti i madh i Adrianopojës. Kupolat dhe minaret po i lante me dritën e vet dielli i atij mëngjesi. Pamja e shkëlqyer menjëherë ua ringjalli tëra forcat. U duk se çasti i rrezikut ose edhe i fatit kishte ardhur. Ata iu zbritën kafshëve si dy njerëz të lodhur dhe u paraqitën te porta e qytetit. Lehtësia e madhe që kishte Iskanderi, si njohës shumë i mirë i atij vendi, i karakterit turk, i rregullave të përdorura në hyrje, nuk ishte njësoj edhe për Nikeasin, i cili shfaqte dyshime, nervozizëm dhe padurim. Më së pari ata ujdisën një vend fjetjeje në një bujtinë me emër në lagjen me pallatet më të mira të qytetit. Pastaj, pasi secili zuri dhomën e vet, mjeku *armen* i ndjekur prej mikut të tij vizituan disa prej kafehaneve të lagjes, duke njoftuar në të njëjtën kohë arritjen e tyre, profesionin dhe aftësitë që zotëronin.

Pasi e tatoi pulsin e qytetit, Iskanderi shqyrtoi gjuhët që fliteshin dhe shpërndau ilaçet dhe recetat si dhe dëgjoi me interes dhe habi bisedat në të cilat ai shpesh ishte vetë heroi. Ai mësoi se turqit ende nuk e kishin marrë veten prej shtangies që ua kishte shkaktuar guximi dhe suksesi që ky vetë kishte korrur. Madje ende nuk besonin të ishte vërtet e mundur dhe dukej se ishin më shumë të habitur sesa të zemëruar.

Politikanët e kafehaneve, kryesisht jeniçerët, ishin më të zëshëm në pështpërimat e tyre. Popullariteti i Muratit ishte zbehur përpara triumfit të Hunyadit dhe *naltësimit* të Iskanderit.

"Por Allahu në shumë raste i ka ndihmuar besnikët e vet," vinte re Iskanderi në biseda me ta. "Unë dëgjova gjatë udhëtimeve të mia se ju keni kapur një Princeshë tepër të rëndësishme të kaurëve."

"Zoti është i madh!" tha një turk i vjetër me mjekër të gjatë e të zbardhur. "Hekimi (mjeku) i përgëzon besimtarët që kanë rrëmbyer një grua."

"Jo kaq thjeshtë," u përgjigj Iskanderi, "dëgjova se ajo gruaja ishte një Princeshë. Nëse është kështu, njerëzit e Frangistanit duhet të shpaguajnë për një grua kaq të vyer. Nëse e dorëzoni atë kaure aq të vyer, ju mund t'i çlironi shumë prej besimtarëve tuaj."

"Mashallah!" u hodh një turk tjetër i vjetër, duke rrufitur kafenë. "Hekim Beu po thotë gjëra të mençura."

"A mund ta vras nënën time unë?" shpërtheu një jeniçer i ri me zemërim të madh. "Kjo është ajo gjëja që më bën të egërsohem ndaj Muratit. A nuk është ajo e bija e një kauri të mallkuar, e atij qeni bir qeni, Hunyadit? Dhe a nuk ka ofruar për shpagim për atë trimin tonë Karam Beun vetë dhe luftëtarët që ai i ka kapur dhe i mban? Dhe a nuk është vetë Sulltan Murati që ka thënë 'Jo'? Dhe përse ka thënë jo ai? Për shkak të djalit të tij, Princit Mehmet. Ai në vend që të luftonte kundër kaurëve, ka lakmuar një prej grave të tyre dhe është bërë majmun. Pah! A mund ta vras nënën time unë? Edhe nëse kaurët do të marshonin drejt qytetit unë nuk do të luftoja. Jemi dhjetë mijë veta të betuar të mos luftojmë për kaurët dhe as për ata që i duan kaurët!"

Shefi i eunukëve të Mehmetit, i cili rrinte dhe vështronte, e mori fjalën dhe tha:"Lërmëni t'ju tregoj se unë nuk jam një thashethemexhi dhe as një njeri i përçmuar që të bëj një akt çburrërimi. Princi i ri mund t'i mposhtë kaurët pa ndihmën e atyre që janë aq të zhurmshëm kur kënaqen nëpër kafehane, por janë aq të heshtur kur janë në fushëbetejë. Për sa i takon gjërave të tjera, ju të gjithë duhet të ndiheni të qetë për Princeshën frënge. Ju flisni sikur ajo po ikën dhe shpejt do të vdesë. Jo, nuk e lë njeri. Sulltani ka ofruar njëqind qese floriri për cilindo që e kuron atë. Çfarë është më e rëndësishme është se floriri nuk do të numërohet asnjëherë prej hasnadarit, madje unë kam të drejtë ta dyfishoj atë.

"Provoje fatin tënd, hekim," i thanë Iskanderit disa që koloviteshin duke qeshur.

"Allahu e ka goditur Princeshën frënge," tha turku i vjetër me mjekër të bardhë.

"Ai do t'i ndëshkojë të gjithë kaurët," tha shoku i tij më i vjetër duke pirë kafenë. "Kështu është e shkruar."

"Eh! Nuk do të doja të dëgjoja për gratë skllave që i pret vdekja," tha jeniçeri i ri, me një ton të butë, "veçanërisht kur ato janë të reja. Murati mund ta shpaguante atë. Ai mund t'ia jepte njërit prej oficerëve të tij ose ndonjë djali të ri që ka dëshmuar zotësinë e tij." Dhe kështu duke dredhur mustaqet dhe përplasur kamxhikun jeniçeri i ri doli rrëmbimthi nga kafehania.

"Kur ishim të rinj," i tha turku plak me mjekër të bardhë shokut të tij, duke tundur kokën, "kur ishim të rinj."

"Ne e pushtuam Anadollin dhe kurrë nuk e hapëm gojën," i tha shoku i tij.

"Unë kurrë nuk kam dhënë një mendim timin derisa u bëra gjashtëmbëdhjetë vjeç," tha turku plak, "sepse ishte njëri në familjen tonë që e bënte atë punë."

Kryeeunuku, pasi mbaroi gotën e sherbetit, u largua. Mjeku *armen* i vajti mbrapa.

Kapitulli 9

Iskanderi në qytetin perandorak në Adrianopojë, në kërkim të Iduna Hunyadit të zënë peng

Kryeeunuku u kthye te një varrezë nëpër të cilën kalonte një rrugë mespërmes një si korridori selvish, te lagjja e Sarajeve. Mjeku *armen* i shoqëruar prej ndihmësit të tij, e ndoqën po me të njëjtin hap.

"Fisnik i nderuar!" tha mjeku *armen*. "A mund të kem vëmendjen tuaj për një çast, ju lutem?"

"Hekim i vyer, a je në vete?" u përgjigj kryeeunuku, duke u kthyer me një buzëqeshje inkurajuese të një sjellje plot përfillje.

"Patjetër që po?"

"Do të ju tregoj gjëra të rëndësishme," i tha mjeku *armen*.

Eunuku u ul këmbëkryq krejt pa kujdes mbi një varr të gdhendur bukur dhe me një ndjenjë të fortë superioriteti rrotulloi një xhevahir që i shndriste në gishtin e tij. Pastaj pa hezituar fare, ia dha adresën hekimit.

"Unë jam mjek," tha *armeni*.

Eunuku tundi kokën.

"Dëgjova atje në kafene se Sulltani, i Plotfuqishmi ynë, kishte ofruar një shpërblim të madh për këdo që mund të shëronte atë skllaven e vyer."

"Jo më pak se njëqind qese floriri," pohoi eunuku. "Shpërblimi është në përpjesëtim me urgjencën e çështjes. Besomë, zotëri i vyer, gjendja është e vajtueshme."

"Me jetë a vdekje?" iu kthye *armeni*. "Unë kam një hajmali me efekt magjik të cilës nuk i reziston asnjë çrregullim shëndetësor. Unë do ta provoja efektin e saj."

"Kjo nuk është hajmalia e parë që na është ofruar, mjek i vyer," tha eunuku, duke buzëqeshur me mosbesim.

"Por e para që iu është ofruar me këto kushte," tha *armeni*. "Më lejoni ta shëroj unë skllaven dhe prej atyre njëqind qeseve të floririt një pjesë do t'ju takojë juve. Ajmen! Aq shumë besoj në këtë sukses saqë ne mund të merremi vesh fare mirë për këtë."

Sapo tha këtë, *armeni* hoqi prej gishtit një unazë me një gur të çmuar dhe ia zgjati eunukut. Shërbëtori i vyer i Sarajit kishte një shije të hollë për xhevahiret. Ai e pa gurin e çmuar me admirim dhe e vendosi në gishtin e tij me një ndjenjë vetëkënaqësie të jashtëzakonshme. "Unë nuk dua favore për të promovuar shkencën dhe veprat e mira të bamirësisë," tha eunuku me një sjellje imponuese.

"Qenka vërtetë një gur shumë i çmuar dhe do ta mbaj si një kujtim prej një të huaji të zgjuar për të cilin fitova kaq respekt. Të premtoj se do ta mbaj me kënaqësi. Ah, po, po më thoshe diçka rreth hajmalisë. A e ke me gjithë mend? Nuk dyshoj se ka mjete të cilat ndihmojnë të arrihet qëllimi. Por Princi Mehmet është po aq i dhunshëm kur nuk kënaqet ose kur zhgënjehet, sa që është bujar kur arrin atë që e do. Shëroje këtë skllave të krishterë dhe do t'i pranoj qeset e premtuara të mbushura plot. Po dështove, edhe koka jote dhe me siguri e imja, do të vërviten në hendekun e Sarajeve."

"Fisnik i madh!" u shpreh mjeku, "Unë jam i gatshëm të ndërmarr eksperimentin sipas kushteve që i përmendëm. Jini i sigurt që pacientja, nëse është e gjallë, me të marrë këtë ilaç do të shërohet menjëherë. Do të mrekulloheni. Besomëni, sikur t'i kishit parë ata që janë shëruar nga kjo kurë do të habiteshit".

"Ke përparësinë," u përgjigj eunuku, "të flasësh me një njeri që ka parë diçka nga bota. Unë udhëtoj çdo vit nëpër Anadoll me Princin Mehmet. Sikur të isha një njeri fanatik dhe mendjengushtë që nuk ka qenë kurrë përtej Adrianopojës do të isha mosbesues i pandreqshëm. Por unë jam një padron i shkencës dhe kam dëgjuar shumë për hajmalitë. Sa mund të peshojë kjo unazë, mendoni ju?"

"Kam dëgjuar se është një gur i çmuar me një masë të pakrahasueshme," iu përgjigj *armeni*.

"Ku tha se je vendosur, hekim?"

"Te hani i Bedredinit."

"Vend shumë i mirë për të qëndruar. Mirë, do të shohim. A ke edhe xhevahire tjera? Ndoshta mund të të vërë në kontakt me disa që paguajnë mirë, para se të niseni. Hani i Bedredinit është i vendosur në një vend shumë të përshtatshëm. Ndoshta rreth mbrëmjes mund të rrufitim nga një kafe së bashku aty dhe do të flasim për këtë punën e hajmalisë. Allahu qoftë me ty, hekim i vyer!" uroi Eunuku, tundi kokën, jo pa guxim, dhe mori rrugën që donte.

“Ishte ankthi që na mundon që më mbajti pa shpërthyer në të qeshura,” tha Nikeasi. “Një ‘padron’ i shkencës, ky mizantrop, mendjeshkurtër, makut, spitullaq. O Shën Mëri!”

“Hesht, miku im!” e qortoi Iskanderi duke buzëqeshur. “Kryeeunuku i trashëgimtarit tashmë të caktuar të kurorës së Perandorisë turke është shumë më i rëndësishëm sesa një princ i varfër, ose një rebel i paligjshëm. Ky njeri me vlerë mund të na hyjë shumë në punë dhe unë besoj se do të na ndihmojë pasi ia kemi gjetur çelësin. Është e qartë se ai do të bjerë në grep. Na duhet një karrem edhe më i mirë për të mos e lenë që të na dalë nga dora. Por duhet të jemi shumë të durueshëm dhe të mos harrojmë se fati i kujt është në teh të briskut.”

Kapitulli 10

Iskanderi merret me “shërimin” e Idunës me “hajmalinë” e tij

Kryeeunuku nuk i la ‘shokët’ e rinj aventurierë të prisnin gjatë. Përpara se myezini ta thërriste zërin e akshamit nga minarja, u shfaq te Hani i Bedredinit për ta takuar mjekun *armen*.

“Ejani shpejt! Nuk kemi kohë për të humbur,” i tha eunuku Iskanderit. “Merr me vete çfarëdo që të duhet dhe ndiqmë!” Eunuku i priu udhës ndërsa Iskanderi dhe Nikeasi ruanin një distancë të caktuar prej tij. Pasi zbritën në rrugë, arritën te varreza ku kishin biseduar po atë dite. Kur mbërritën te vendqëndrimi, eunuku u kthye dhe i tha *armenit*:

“Dëgjomë hekim i vyer, nëse më mashtron, unë kurrë nuk do ta mbroj më një njeri të shkencës. Kurrë! Unë pata rastin e lumtur që të flisja me Princin Mehmet këtë mbasdite për hajmalinë tënde. I kam dhënë atij aq shumë garanci se ti do ta shërosh atë zonjushe saqë tani e gjej krejt të pamundur që ta shtyjmë trajtimin e saj, madje as deri nesër. Ia përmenda të tëra kushtet. I thashë Princit se garancia më e madhe është vetë jeta jote. Nuk i përmenda asgjë për pjesën e shpërblimit, hekim i vyer. Kjo është një çështje që mbetet midis nesh. I besoj ndershmërisë sate sikundër bëj gjithmonë me njerëzit e shkencës.”

“Nuk do të luaja me profesionin tim dhe as me besimin tuaj për asnjë gjë në këtë botë, prandaj rrini i qetë,” u përgjigj Iskanderi. “A do të thotë kjo se do ta shohim sonte robinën tuaj?”

“Ah, më fal, se kam ca dyshime për këtë. Po ju a jeni të përgatitur për këtë? Ne ndoshta edhe mundemi të fitojmë pak kohë, por vetëm nëse bëhet shumë e domosdoshme.”

“Patjetër i dashur zotëri. Ne jemi përherë të përgatitur dhe të gatshëm, në çdo kohë, në çdo çast.”

Kështu, duke biseduar, kaluan nëpër varreza dhe arritën në njëfarë lartësie te një vend si një tarracë. Eunuku, i cili mbahej mbi një shkop prej argjendi, i çoi ata deri te një portë e vogël, e hapi dhe ata hynë brenda atij gardhi pas të cilit shfaqej një grumbull i madh me shkurre masive. Më pas, nëpër një rrugë zigzage, kaluan nëpër një livadh të gjerë. Aty gjendej një ndërtesë e parregullt, shumë e madhe. Kur iu afruan asaj, një djalë me sjellje shumë arrogante iu priu me shpejtësi drejt një porte dhe sapo shkuan aty ai iu drejtua Iskanderit.

“Ti je ai mjeku *armen*?”

Iskanderi pohoi pa zë.

“Po hajmalinë e ke me vete? Po kushtet a i di? Shëroje këtë vajze të krishterë dhe kërko çfarë të dëshirosh! Dështo dhe aha! Të iku koka!”

“Kushtet janë krejt të qarta, Princ i Naltmadhërishëm!” iu përgjigj Iskanderi.

Ky djali nuk ishte as më pak dhe as më shumë i rëndësishëm sesa vetë djali i Sulltan Muratit dhe pushtuesi i ardhshëm i Kostandinopojës.

“Kaflisi”, i shqiptoi emrin eunukut,” do t'ju çojë menjëherë te pacientja juaj,” tha Mehmeti. “Sa më takon mua, nuk do të gjej dot rehati derisa ta di rezultatin e vizitës. Prandaj do të shëtis rreth e rrotull në këto kopshte dhe të vazhdoj të këpus lule. Kjo është e vetmja kënaqësi që më ka mbetur qëkur ajo u sëmur.”

Kaflisi ua bëri me shenjë miqve ta ndiqnin dhe bashkërisht hynë në Saraje.

Në fund të një galerie të gjatë u ndeshën në një portë të madhe të cilën e hapi vetë Kaflisi. Iskanderi dhe Nikeasi për një çast kujtuan se kishin arritur te salla hyrëse e Kullës së Babelit. Në fakt aty gjetën vetëm një turmë të madhe grash të punësuara për distilimin e luleve të rralla të jaseminit, që lëshonin një si zhuzhurimë. Zërat e tyre u shuan sapo të huajt dhanë ballë, krejt sikur i kishte urdhëruar njeri. Por kur morën vesh se aty gjendej një mjek me djalin e tij, habia dhe frika e përzier me nderim u zhdukën menjëherë. Ato u tubuan rreth Iskanderit të zhytura në kureshtje pa fund. Secila kërkonte të dinte diçka nga mjeshtëria dhe dijenitë e këtij aventurieri rreth mjekësisë misterioze. Kjo skenë nuk zgjati shumë pasi Kaflisi i sulmoi dhe i përzuri gratë duke i kërcënuar me shkop dhe ndonjërën duke e goditur nga prapa. Kjo bëri që ato të largoheshin menjëherë duke lëshuar britma të çrregullta duke sharë me nofka që ua vishnin eunukëve e që Iskanderi dhe shoqëruesi i tij i dëgjuan me një indiferencë të shtirur.

Pasi ikën nga ky korridor, eunuku dhe shoqëruesit zbritën nëpër një shkallë të gjerë. Në fund ata ndaluan përpara një dere. “Kjo është dhoma e kullës,” tha udhërrëfyesi i tyre, “dhe këtu do ta gjeni robinën.” Ai trokiti në një derë të cilën e hapi një skllave. Iskanderi dhe Nikeasi, me vështirësi po e fshihnin ankthin tani që po i afroheshin një dhome të vogël por aq të rëndësishme.

Në fund fare gjendej një vend i fshehur, i mbuluar me një perde të lehtë e të hollë. Eunuku pasi i la aty, eci edhe më tej dhe me kujdes tërhoqi perden anash me ngadalë dhe i tha disa fjalë me zë të ulët të burgosurës së mazgallës. Brenda disa minutash eunuku i bëri me shenjë Iskanderit të shkonte drejt saj, dhe i pëshpëriti atij: “Ajo në fillim nuk donte t’ju shihte. Por më pas kur i tregova se jeni të krishterë, pranoi.” Pasi i tha këto fjalë, ai e tërhoqi perden dhe nxori në dritë një femër të veshur me një rrobë të gjatë si vello, të ulur në një kolltuk.

“Zonjushe e nderuar,” i tha mjeku në greqishte, të cilën e kishte konstatuar se eunuku nuk e kuptonte: “Më falni për zellin e një miku të krishterë. Mos më gjykoni kështu të veshur me këtë rrobe, por unë në fakt i kam shërbyer babait tuaj të shquar. Unë do t’ia kushtoja tërë jetën time shërbimit ndaj vajzës se Hunyadit të Madh.”

“Njeri i huaj dhe i sjellshëm,” u përgjigj robina, “unë isha krejt e papërgatitur për një vizitë të tillë. Faleminderit. Faleminderit për simpatinë tuaj, por fati im i keq më ka sjellë përtej mundësive për t’iu gëzuar ndihmës njerëzore.”

“Zoti i di vetë punët e veta moj fisnike,” iu kthye asaj Iskanderi, “dhe me bekimin e Tij ne mund të arrijmë çdo gjë.”

“Kam frikë se duhet ta shoh vdekjen si të vetmin shpëtim,” u përgjigj Iduna, “dhe për më tepër, kam frikë se ajo ditë e shpëtimit tim nuk do të jetë aq e largët sa ç’e mendojnë pengmarrësit e mi. Por ju jeni mjek, pra, më tregoni se sa shpejt Natyra paska për të më ndihmuar që unë të dal në liri?”

Ajo i zgjati dorën Iskanderit, i cili ia mori dhe ia shtrëngoi paqëllimshëm.

“Fisnike,” i tha asaj, “mjeshtëria ime si mjek ishte thjesht aftësia për të hyrë brenda këtyre mureve. E vetmja hajmali që kam unë me vete është një porosi prej miqve tuaj.”

“Vërtetë?” pyeti Iduna me një ton aspak të qetë.

“Mbajeni veten, sojnike!” tha Iskanderi, duke e ndërprerë. “Mbajeni veten! Po të ishe dikush tjetër dhe jo vajza e Hunyadit, kurrë nuk do t’i kisha hyrë kësaj aventure kaq të rrezikshme. Por unë e di që zonjushe Iduna ka trashëguar diçka më shumë sesa thjesht emrin e stërgjyshërve të saj të lashtë: Ju jeni mbartëse e shpirtit të tyre heroik.”

Nëse ndonjëherë ka pasur ndonjë moment të jetës së Idunës, në të cilin ndjeu se duhej të mblidhte gjithë energjinë e saj, ai çast kishte ardhur. Mjeku që po i fliste, dhe shoqëruesi që e priste te dera ishin dy prej miqve më të devotshëm të saj. Nuk kishte rrezik që ata nuk e merrnin përsipër për ta shpëtuar atë. Ata e kishin menduar shumë mirë planin për të cilin ishin të sigurt se do ta realizonin. Por përsëri, për ta arritur këtë, duhej nga ajo vetë një përqendrim shumë i madh në çdo aspekt. Në mendjen e saj duhej tendosje e jashtëzakonshme, forcë fizike, marrje rreziku, shmangie frike dhe sakrificë. A ishte zonjushe Iduna e përgatitur për tërë këtë qëndresë dhe tërë këtë rrezik?

“Njeri fisnik,” iu përgjigj Iduna, “Unë nuk ju shoh dot si një njeri të huaj, pasi askush tjetër në këtë botë përveç një luftëtari kalorsiak nuk do t’i hynte një aventure thuajse të çmendur si kjo. Unë kam frikë se i keni bërë llogaritë gabim në lidhje me karakterin tim. Unë jam një robinë dhe kur e sheh se ku jam shumë shpejt do të jem edhe e çnderuar. Si liria ashtu edhe fama dhe nderi im janë njësoj në rrezik. Nuk ka rrezik dhe as vuajtje me të cilën të mos përballesha nëse kjo me jepte qoftë edhe një shenjë të vogël se do ta rifitoja përsëri lirinë dhe sigurinë e nderit tim.”

“Ju jeni pikërisht në atë mendje të cilën dua që të jeni. Tani, dëgjoni me vëmendje fjalët e mia, zonjushë e dashur. Përfitoni nga vizita e kësaj mbrëmjeje dhe shprehuni te rojtarët tuaj se jeni përmirësuar dukshëm që prej vizitës time. Bëni çmos të rritni besimin e tyre te aftësia dhe mjeshtëria ime shëruese. Ndërkohë, unë do të lëshoj një raport të tillë që takimet tona të përditshme të mos jenë të vështira. Tani për tani, lamtumirë! Princi Mehmet po pret dhe më duhet të shkëmbej disa fjalë me të para se të largohem për sot.”

“Dhe a duhet të ndahemi pa i njohur unë këta miq kaq bujarë, ndaj të cilëve jam në një borxh kaq të madh, për një akt përkushtimi kaq të lartë i cili ndoshta do ta ndryshojë fatin tim të keq?” tha Iduna. “Ndoshta ju nuk e mendoni besimin e patundur që keni marrë te një njeri ndaj të cilit ju nuk keni asnjë interes që ta mashtroni, dhe që, edhe nëse e mashtroni, nuk mund ta vendosni në një pozicion më të keq se sa ai ku gjendet ajo sot. Unë vetë duhet të përmbush besimin tuaj, atë besim që prehet te ju. Më lini të paktën të lehtësoj poshtërimin që më sjellin orët e vetmisë, me rikujtimin e miqve të cilëve iu detyrohem për një vepër të miqësisë e cila më ka mbushur me një ndjenjë thagme prej së cilës unë ende nuk e kam marrë veten.”

“Personi, i cili ka depërtuar në Sarajet e Adrianopojës i maskuar për të shpëtuar zonjushën Iduna, është Princi Nikeas,” u përgjigj Iskanderi.

“Nikeas?” bërtiti Iduna me një ton zemërimi. “Zëri që po dëgjoj sigurisht nuk është ai i Princit Nikeas. As forma në të cilën unë e shoh atë tani,” shtoi ajo, pasi u zbulua. Në krah të saj qëndronte figura e lartë e mjekut *armen*. Ajo vuri re fytyrën e errët dhe të panjohur dhe i hodhi sytë rreth e rreth, duke u shfaqur me një bukuri të rrallë, por krejt të dërmuar.

“Unë jam një mik i Princit Nikeas,” tha mjeku. “Ai është këtu. A mund të afrohet? “Aleksis,” thirri shkurt Iskanderi, pa pritur përgjigjen e saj. Shoqëruesi i mjekut u afrua, por ishte eunuku ai që e shoqëroi nga afër.

“Krejt në rregull” i tha Iskanderi Kaflisit. “Ne jemi në rregull me njëqind qeset. Por, pa asnjë dyshim, me dikë tjetër që do të merrej me këtë rast, kjo zonjushë do të ishte e pashpresë edhe nëse do t’i jepje dyfishin.”

“Zoti është Një,” tha eunuku, duke lëmuar gurin e çmuar në unazën e gishtit me një pamje vezulluese prej diamanti. “Unë kurrë nuk jam penduar që i kam ndihmuar njerëzit e shkencës. Princi na pret i vetëm. Eja këtu!”

Ai e mori Iskanderin për krahu.

“Ku është djali juaj? Çfarë po bëni aty zotëri?” Pyeti eunuku, prerazi për Nikean, i cili po vonohej dhe i puthte dorën Idunës.

“Po i kërkoja zonjushës një favor, të shkoja me të te kafehania;” u përgjigj Nikeasi. “Harruat që unë nuk marr asnjë çerek prej të njëqind qeseve?”

“E vërtetë,” tha eunuku. “Por do të ketë diçka edhe për ty, mos u bëj merak. Do të gjendet edhe për ty ndonjë pjastër. Unë dua t'i inkurajoj njerëzit e shkencës dhe të gjitha u takojnë atyre. Por mos shko t’i harxhosh të gjitha në një mëngjes, djalosh! Rëndësi ka që robina të shërohet. Mos harro të ma rikujtosh, djalosh se ndoshta mund t’ju jap edhe më shumë sesa një.”

Kapitulli 11

Iskanderi takohet pa u njohur me Princin Mehmet në Sarajet e Adrianopojës

Kaflisi dhe shoqëruesi i tij arritën përsëri në bahçe. Mugëtira po kalonte. Një burrë mbi kalë i shoqëruar prej disa tjerëve që ecnin në këmbë gati sa nuk u hodh përmbi ta. Ishte vetë Princi Mehmet.

"Hekim, si thua?" pyeti ai në atë stilin e tij prej kapadaiu, "a mund ta shërosh vajzën apo jo?"

"Po, patjetër," u përgjigj Iskanderi vendosmërisht.

"Tani dëgjo, hekim," tha Mehmeti. "Më duhet që shumë shpejt të iki nga qyteti dhe të nxitoj drejt Epirit në krye të trupave tona. Jam betuar në Rrasën e Shenjtë për dy gjëra: Përpara se të dalë Hëna e Re do të kem futur në dorë zemrën e Idunës dhe kokën e Iskanderit!"

Mjeku tundi kokën në shenjë miratimi.

"Nëse do të arrish t'ia rikthesh shëndetin vajzës frënge," vazhdoi Mehmeti, "e cila do të më shoqërojë brenda dhjetë ditësh në udhëtimin tim për në Epir, atëherë kërko prej thesarit çfarë të duash, madje po të të pëlqejë mund të bëhesh edhe mjeku i vetë Sarajit. Si thua?"

"Shpresa dhe besimi janë që brenda dhjetë ditësh ajo të thithë ajrin e Epirit," u përgjigj Iskanderi.

"Për atë mjekër të babës tim dhe qimen e Pejgamberit Alai Selamti do bëhesh njeriu i zemrës time," bërtiti Princi."Përderisa ti shëron me hajmali, hekim beu, a mund të më japësh shpresë se do të më sigurosh një takim me atë rebelin epirot brenda kohës që të thashë, kështu që unë të mund të mbaj betimin, Si thua? Çfarë më premton?"

"Ka edhe premtime magjike të tilla," u përgjigj Iskanderi. "Por mbajeni mend mirë këtë që po e them: "Unë mund ta siguroj vetëm takimin, por jo edhe kokën e epirotit."

"Ajo më takon mua ta pres, pastaj," tha Mehmeti, me një nënqeshje arrogante. "Por, takimin, takimin," këmbënguli ai.

"A e dini se ku është shatërvani i Kallishtës në Epir? Vlerat e ujit të tij janë shumë të njohura, Naltmadhni?"

"Kam dëgjuar për të."

"Zhyteni tri herë kordhën tuaj në ujërat e tij në mesnatën e një hëne të re dhe çdo herë thirreni armikun që dëshironi ta takoni. Ju siguroj se do ta takoni."

"Nëse e shëron robinën, unë do ta besoj këtë që më tregove dhe do ta realizoj edhe takimin," u përgjigj Mehmeti, menjëherë.

"Rrini pa merak, e kam marrë përsipër që ta bëj këtë dhe do ta bëj," u përgjigj mjeku.

"Mirë atëherë, edhe unë do ta mbaj premtimin tim," tha Princi.

"Por kujdes," tha mjeku, "ndërkohë që unë marr përsipër ta shëroj zonjushën dhe ta gjej atë luftëtarin, nuk mund të siguroj Naltmadhninë Tuaj as për zemrën e njërës dhe as për kokën e tjetrit."

"Kjo kuptohet," tha Mehmeti.

Kapitulli 12

Iskanderi dhe Nikeasi e nxjerrin robinën Iduna nga burgu i Sarajeve të Adrianopojës

Mjeku *armen* nuk la pa vizituar pacienten robinë në orët e para të mëngjesit të ditës tjetër. Kryeeunuku Kaflis e priti atë me një buzëqeshje inkurajuese.
"Hajmalia tashmë veproi;" tha eunuku: "Ajo ka kaluar një natë të qetë dhe përmirësimi duket qartë. Qeset tona janë të sigurta. Më duket sikur po e shoh veten duke e numëruar floririn. Por po të them diçka hekim i vyer. Mu afro edhe pak mu afro!" dhe Kaflisi hodhi një vështrim rreth e rrotull për të parë nëse ishte ndokush afër që të dëgjonte."Unë e di se Princi është shumë bujar, a e kupton? Ne i ndajmë florinjtë. Nuk do të zihemi. Sido që të vijë puna, unë asnjëherë nuk jam penduar që kam ndihmuar një njeri të shkencës dhe jam i sigurt që kurrë nuk do të pendohem as tani e tutje. Siç e sheh, Princi është i dhunshëm, por bujar. Unë nuk do të doja që ajo të shërohej aq shpejt... eh?"

"Ju e dini më mirë se askush këtë çështje," u përgjigj Iskanderi, me një gjest të plotë miratimi, kur ata hynë në dhomën e kullës.

Iduna e luajti rolin e saj me përpikëri. Në fakt kjo kërkoi më pak mjeshtri sesa pritej nga vizitorët e saj. Sëmundja e saj, e cila mund të kishte sjellë një fund fatal, ishte në origjinën e vet tërësisht mendore. Ishte shpresa që iu ngjall papritur për liri, kthimi te familja dhe vendi i saj e shfaqur në atë çast të vështirë kur ajo kishte rënë në dëshpërim të plotë, që e bëri të merrte veten menjëherë. Në fakt ajo tani nuk mund ta fshihte naltësimin shpirtëror që kishte pësuar, andaj filloi të qeshte kur Iskanderi ia përmendi përpjekjen e afërt që kishte ndërmend ta ndërmerrte si dhe dyshimin dhe rreziqet që mbartte kjo përpjekje. Ankthi i tij për t'u kthyer menjëherë në Epirin e sapoçliruar e detyronte të ndërmerrte veprime të matura por të menjëhershme për shpëtimin e Idunës. Nuk duhej humbur asnjë minutë. Prandaj gjatë vizitës së tretë, ai e paralajmëroi Idunën rreth një përpjekjeje shpëtimi të fortë që do të mund të ndodhte në mëngjesin e ditës tjetër. Deri në këtë çast, Iskanderi ishte ruajtur të mos e shfaqte veten fare te Iduna. Ishte detyruar të adoptonte forma të ndryshme sjelljeje për të mos e zbuluar veten para saj. Por nga ana tjetër, nuk mundte t'ia fshihte vetvetes më, se vajza e Hunyadit kishte ndikim mbi ndjenjat e tij, edhe pse ai vetë nuk kishte ndonjë dëshirë që t'i inkurajonte ato. Miqësia e tij e pastër për Nikeasin dhe bindja se detyra e tij ishte të përqendrohej krejt dhe vetëm te çështja e çlirimit dhe të ruajtjes së lirisë së vendit të tij, do të kishin ndikimin e vet te lumturia e atij shoku dhe ruajtja e respektit për vetveten. Në fund të fundit, ai ishte aq krenar sa nuk do t'i lejonte dot vetes të shijonte hidhërimin e aktit të kundërshtimit.

Sikur të kishte kapur edhe më shumë elemente të një ndjenje shumë të përzemërt që gjallëronte jo vetëm nga ana e Nikeasit por edhe nga ajo e Idunës, mbase nuk do të kishte këmbëngulur aq shumë në ruajtjen e maskës së tij. Por, prej kohësh kishte dyshuar se pasioni i Princit të Athinës për Idunën nuk gjente të njëjtën përgjigje nga ana e së bijës së Hunyadit. Kjo e bënte të ndiente ankth shumë të madh, sidomos nëse Nikeasi do ta shfrytëzonte tërë meritën e aventurës që kishin marrë përsipër. Iskanderi dyshonte pak se, nëse do të arrihej me sukses nxjerrja e Idunës nga pengmarrja, kjo do t'i jepte dorë Nikeasit që të dilte me kërkesa të papranueshme për zemrën e asaj vajze, për të cilën ai po luftonte që ta shpëtonte nga skllavëria dhe çnderimi, duke rrezikuar jetën e tij për të përfituar grada, emër të mirë dhe dashuri. Prandaj Iskanderi bëri shumë përpjekje për ta bërë Idunën të besonte se ai ishte thjesht dhe vetëm një agjent i besueshëm i Nikeasit dhe se plani i tij fisnik për shpëtimin e saj nga Sarajet e Adrianopojës ishte i tëri i parapërgatitur prej mikut të tij rinosh. Ndërkohë, gjatë atyre tre ditëve, gjatë të cilave ata ishin takuar për aq pak kohë sa kishin mundur, ishin shkëmbyer shumë pak fjalë midis Nikeasit dhe zonjushës. Në të vërtetë këto fjalë kishin qenë për të, në njëfarë mënyre, shumë frymëzuese dhe shprehnin një shkallë kaq të thellë mirënjohjeje dhe një respekt të tillë të shprehur hapur, saqë Nikeasi nuk do të mund t'i rezistonte më bindjes mikluese që kishte vetëkrijuar, se ai më në fund e kishte tërhequr interesin e përhershëm të zemrës së saj. Shpesh i shkonte mendja të turrej në ndenjësen ku ishte ulur ajo dhe t'ia ngjiste buzët te duart e saj. Çuditërisht, edhe parashikimi për lumturinë personale që e priste nëse realizohej kjo, nuk ia zbuste dot zilinë ndaj fatit të mirë të Iskanderit, të cilit i lejohej biseda me Idunën, pa pengesa. Në kthimin e tyre për te hani, ai mezi e përballonte urrejtjen që ndiente për eunukun pompoz dhe torturën që ai i shkaktonte me bisedat e tij prej budallai, për arrogancën që shfaqte Kaflisi kur tregonte për vështirësitë që haste në bisedat me Idunën.

Ndërkohë, e tërë Adrianopoja gumëzhinte nga përgatitjet për pushtimin e menjëhershëm të Epirit.

Kthimi i Iskanderit ishte bërë edhe më urgjent. E ndërsa bëheshin përgatitje të ethshme, aventura për çlirimin e Idunës po arrinte te mëngjesi i ditës së katërt i aksionit për ta shpëtuar. U bënë gati përsëri të shkonin në Saraje. Si çdo ditë tjetër, edhe atë mëngjes u shoqëruan prej Kaflisit i cili i përcolli deri te dhoma në kullë. Gjatë udhës, ai e përgëzoi Iskanderin për përmirësimin e shpejtë të shëndetit të robinës.

Sapo hynë në dhomë, mjeku eci përpara, ndërsa Nikeasi, që e ndiqte nga pas, i filloi "procedurat" duke e goditur fort në kokë dhe rrëzuar eunukun në dysheme. Iskanderi u kthye menjëherë për ta ndihmuar. Ata arritën t'ia lidhnin gojën dhe ta shtrinin përtokë Kaflisin e alarmuar dhe të habitur. Iduna pastaj u shfaq e veshur krejt si Nikeasi, në kostumin që ia kishin sjellë në çantë. Iskanderi dhe Iduna menjëherë ikën nga Saraji pa lënë asnjë dyshim dhe vrapuan drejt hanit. Aty i mprehën kuajt që i kishin lënë gati dhe u nisën me nxitim pa humbur asnjë çast drejt një shatërvani. Me të arritur aty, pritën pak me ankth derisa të arrinte Nikeasi, i cili pasi kishte qëndruar edhe disa minuta në dhomën e robinës së larguar tashmë, u përvodh heshtazi duke u kujdesur të kyçte derën prej nga nuk do të dilte dot aq shpejt Kaflisi. Ai zbriti shkallëve dhe nxitoi nëpër Saraje pa parë njeri të gjallë. Kur kishte arritur gati te dera e lulishtes, ai u vu re prej rojeve të eunukut që ishin aty afër.

"Hej, po ti!" bërtiti njëri prej tyre; "M'u duk se ju pashë tek kaluat këndej?"

"Kështu bëmë," u përgjigj Nikeasi, pa i dhënë dyshimit të rojës as më të voglën vëmendje, "por u ktheva për të marrë çantën, të cilën e kisha harruar." Ai nuk iu dha kohë që të reagonin, rendi në rrugën e tij, kaloi nëpërmjet portës me shumë nxitim, vrapoi nëpër varreza, nxitoi nëpër rrugë, i hipi kalit, dhe doli në trok me shpejtësi nëpër dyert e Sarajit. Kur ia kapi syri Iskanderin dhe Idunën që po e prisnin, ua bëri me dore që të niseshin menjëherë dhe pas pak u bashkuan në një karvan. Pa shkëmbyer asnjë fjalë ata rendën me shpejtësi, pa marrë as frymë deri në perëndimin të diellit.

Kur nata ra, kishin mbërritur te një pyll i madh me gështenja. Të rraskapitur siç ishin, u ulën që të pushonin nja dy orë, më shumë për hatër të kuajve sesa të tyre vetë. Ankthi nuk e linte Idunën t'u gëzohej atyre orëve të para të lirisë, të asaj lirie që ishte ende nën kërcënim.

Kështu i liruan kuajt dhe i lëshuan që të kullosnin në livadh. Iskanderi ndezi një zjarr dhe përgatiti ushqim të çastit. Nikeasi i bëri Idunës një si vend ulje me gjethe ku të mbështeste edhe kokën. Në fakt, ndryshe prej çfarë dëshironte ai, ajo më kot u mundua të flinte. Përpara mesnatës, përsëri u nisën për udhë, duke kalëruar me hap të shpejtë në drejtim të maleve. Kështu ecën deri në orët e mesditës, kur kuajt u lodhën aq shumë për shkak të udhëtimit të gjatë dhe temperaturës së lartë. Iskanderi dukej shumë serioz dhe shpesh hidhte një sy prapa në drejtim të Adrianopojës.

"Na duhet të dalim jashtë rrethit të ndjekjes," tha Nikeasi. "Imagjinoni sesi Kaflisi i gjorë është ende i shokuar për atë që i ndodhi."

"Nuk kemi zgjidhje tjetër veç të arrijmë te malet," iu përgjigj miku i tij, "unë kisha pak frikë se mos kuajt do të kishin vështirësi për të bërë tërë këtë rrugë të gjatë, por ia dolën. Prandaj nuk mund të llogaritim në ta më shumë se edhe tre orë që tash. Princ,miku ynë Kaflis ishte një personazh tepër i rëndësishëm sa nuk mund të lihej pa u shpaguar."
"Në dorën tënde Virgjëreshë e Shenjtë!" u lut zonja Iduna. "Unë nuk e ysht dot më kalin tim të lodhur."

Iu ngjitën një kodre të vogël me një pamje të gjerë mbi fushën. Iskanderi ndaloi dhe hodhi një sy rreth e rrotull, gjë që ia shtoi ankthin.

"Po shoh disa kalorës atje larg të cilët nuk më pëlqejnë," tha mjeku.

"Edhe unë i shoh," tha Nikeasi. "Duhet të jenë udhëtarë si puna jonë."

"Më mirë të vdesim se të biem në dorën e tyre," tha Iduna.

"Lëvizni," tha mjeku, "dhe më lini t'i shoh këta kalorës i vetëm. Do të doja të kishim ca pyje afër. Brenda dy orësh duhet të arrijmë te malet."

E bija e Hunyadit dhe Princi i Athinës zbritën nëpër rrëpirën e pjerrtë. Përpara tyre, por në një distancë të konsiderueshme, rridhte një lumë i rrëmbyeshëm dhe i gjerë, brigjet e të cilit i lidhte një urë e rrënuar e kohëve romake. Në anën tjetër të bregut shtrihej një fushe, e cila zgjatej drejt maleve.

"E mrekullueshmja Iduna, ndihuni e sigurt," tha Princi i Athinës.

"I dashur Nikeas," u përgjigj miku i tij, "A e merr me mend se çfarë përgjegjësie kam unë?"

"Nuk është çast i duhur për të të shprehur gjithë mirënjohjen time," iu përgjigj ai.

"Frikohem se zonjushe Iduna kurrë nuk do ta shprehë dot mirënjohjen e saj ndaj Nikeasit."

Miku i tij i shkundi yzengjitë, e shpoi kalin me mamuze dhe lëvizi me shpejtësinë më të madhe të mundshme.

"Nikeas!" thirri ai, "Ndalo!"

Ata i ndaluan kuajt e tyre të furishëm.

"Po tani! Miku im," tha Princi. "Dukesh i shqetësuar."

“Zonjushe Iduna!” tha *armeni*, “po na ndjekin.”

Deri tani shpresa për të dalë në liri nga njëra anë por edhe frika se mos dështonte e kishin shpëtuar Idunën nga dhimbje të tilla të cilat në çfarëdo rrethanash tjera do të ishin provuar të ishin fatale. Por tani e ballafaquar me faktin se bash në çastin kur po i gëzohej përmbushjes fatlume të asaj sipërmarrjeje aq të guximshme, dështimi vdekjeprurës ishte absolutisht më afër se kurrë dhe kërkonte një përmbledhje të madhe të energjive të saj të shterura. Ajo u zbeh e tëra, ngriti duart dhe sytë e dëshpëruar drejt qiellit në një agoni që nuk përshkruhet, uli kokën dhe shpërtheu në dënesë të papërmbajtur. Nikeasi i shpërqendruar fare kërceu nga kali, u përpoq ta qetësonte Idunën thuajse të mpirë dhe pastaj, duke parë me keqardhje drejt mikut të tij aventurier, ia kapi duart në dëshpërim. Miku i tij ishte i përhumbur në mendime.

“Erdhën,” tha Nikeasi, duke marrë pozicion mbrojtjeje, "më duket se e shoh njërin në krye të kodrës. Larg! Fluturoni! Më në fund le të vdesim duke luftuar. E dashur, e dashur Iduna, a do të mjaftonte jeta ime për të shpëtuar tuajën! O Zot! Kjo qenka agoni a vërtetë.”

“Të shpëtosh është e pamundur,” tha Iduna, në një ton qetësie e cila i habiti. “Duket se janë më shumë sesa ne. Vajmedet! Miq guximtarë, unë ju solla në këtë situatë! Më falni, më falni! Më vjen turp nga vetvetja për dhimbjen egoiste që jua kam shkaktuar. Krahasojeni këtë me gjëra tjera dhe jo me një shpirt të ngushtë dhe një mëndje të dobët. Na ka mbetur vetëm një rrugëdalje. Nuk duhet të biem në duart e tyre. Po, ne jemi luftëtarë dhe do të vdesim si të tillë. Unë në të vërtetë jam thjesht një femër, por jam edhe e bija e Hunyadit. Nikeas, ju jeni miku i babait tim. Dua vetëm një gjë: Ma ngulni thikën në gjoks dhe të vdes!”

Princi në përhumbjen e tij të heshtjes ia shtrëngoi duart Idunës. Buzët filluan t’i dridheshin nga emocioni i papërmbajtur. Papritmas ai bëri përpara dhe e lëshoi veten te këmbët e mikut të vet të heshtur.

“Oh, Iskander!” shpërtheu Nikeas, “Mik i madh dhe i lavdishëm! Koka dhe zemra ime janë të dyja tepër të dobëta për këtë sprovë kaq të tmerrshme. Shpëtoje, të lutem, shpëtoje!”

“Iskander!” Shpërtheu Iduna në britma. “Iskander?!”

“Në të vërtetë, unë kam fatkeqësinë të jem Iskanderi, zonjushë e dashur,” u përgjigj ai. “Kjo në fakt është një situatë pothuajse e pashpresë. E shoh se më duhet të përballoj më shumë se disa burra prandaj më duhet ta mbledh veten. Kjo ka ndikim mbi fatet e shumë e shumë njerëzve, jo vetëm tuajin dhe timin por të tërë Epirit. Eja! Nikeas, ka vetëm një rrugëdalje! Ne duhet të zëmë pritë tek ura!”

Pasi i tha këto fjalë, Iskanderi i rrahu shpatullat Idunës, i hipi përsëri kalit dhe i ndjekur prej atyre të dyve nxitoi drejt lumit.

Kur arritën te bregu i lumit, Iskanderi bërtiti: “Uji është i pakalueshëm. Unë do ta mbroj urën edhe pse do të jetë e vështirë t’i bllokoj te vau për aq kohë sa ti dhe Iduna të keni arritur te malet. Prandaj ikni! Mos mendoni më për mua! Jo! Nuk dua lot e dashur zonjushe, nëse nuk doni të më çburrëroni! Një buzëqeshje frymëzuese dhe gjithçka do të jetë në rregull. Nxitoni për në Krujë dhe mos bëni asgjë që t’ju vonojë me shpresën se do bashkoheni me mua përsëri. Më besoni, ne do të takohemi një ditë, por veproni siç ju them unë, sikur këto të ishin fjalët e mia të fundit! Zoti të bekoftë, Nikeas! Mos më pështpërit! Të paktën një herë lëre mjekun ta komandojë pasuesin e vet! Zonjushë e ëmbël, me kujtoni me babanë tuaj! Ah sikur të kisha pasur edhe unë një bijë të tillë në Epir që t'i udhëhiqte vëllezërit e saj nëse unë do të vritesha. Idunë, tregojini Hunyadit të Madh se pasuria ime më e vyer është liria e vendit tim.”

“Lamtumirë, lamtumirë!”

“Unë nuk do të them lamtumirë!” bërtiti Iduna. “Edhe unë mund të luftoj. Unë do të qëndroj dhe do të vdes bashkë me ju.”

“E shihni, po vijnë! Besomëni, unë do t’i mund. Ikni, ikni vajzë fisnike! Nikeas, ruaje me kujdes! Zoti të bekoftë djalosh! Jeto dhe qofshi të lumtur! Jo, jo në një botë tjetër. Në këtë! Por dijeni, sa më larg të jeni ju të dy, më besoni, aq më i fortë do të jetë krahu im. Me të vërtetë jua kërkoj këtë me ngulm. Ikni!”

Nikeasi e fluturoi Idunën në shalën e kalit të saj, e drejtoi atë mbi urën e prishur dhe të ngushtë, i ra kalit me tërë forcën e kamxhikut dhe të mamuzeve dhe u nisën të dy së bashku rrugës lakore drejt kodrave. Iskanderi i ndoqi ata më sy tek po largoheshin. Iduna disa herë ia valëviti mindilin kampionit të saj që kishte mbetur i vetëm. Ndërkohë Iskanderi hoqi rrobat e *armenit* dhe i hodhi në lumë, mori pozicionin që kishte pasur, i shtriu këmbët, kontrolloi mirë gjendjen e armëve që kishte dhe u bë gati të shkëlqente tashmë në rolin e vet: atë të Luftëtarit të lirisë.

Ura ishte e tillë, e ngushtë sa vetëm një kalorës mund të kalonte mbi të. Ajo mbahej në tre harqe. Harku i qendrës ishte i një masë shumë të konsiderueshme ndërsa dy të tjerat ishin të vogla dhe të zhytura në ujë në të dy anët. Në shumë pjesë parapeti mural i urës ishte prishur madje në disa pasazhe kalimi ishte thuajse i pamundur për shkak të gurëve që kishin rënë dhe çarjet e rrezikshme që ishin shkaktuar ndër kohë. Në qendër të harkut mesor ishte një gur i madh i gdhendur në trajtën e një helmete shumë të madhe, e cila i jepte vetë emrin asaj ure me të cilin e njihnin njerëzia e asaj ane.

Një togë kalorësish erdhën me rroka – trokun e tyre të shpejtë duke bërtitur dhe ulëritur. Ata i yshtën kuajt me forcë deri sa, për habinë e tyre, u ndeshën me Iskanderin i cili me shpatën e mprehur qëndronte i gatshëm të mos i lejonte të kalonin. Për një çast ata ndaluan, por menjëherë zgjodhën të notonin nëpër lumë. Papandehur, kuajt e tyre të stërlodhur u tërhoqën mbrapsht prej instinktit të frikës nga ujërat e rrëmbyeshëm dhe të thellë. Njëri prej tyre që ngiste një vraç të mrekullueshëm të zi e mori rrezikun mbi vete.

Kalorësi hyri në ujë deri te mesi i vaut. Uji u ngjit mbi barkun e kafshës. Iskanderi shkuli një gur tepër të rëndë me aq lehtësi sa të kishte vjelë një fryt të pjekur nga një pemë dhe e hodhi me një saktësi vdekjeprurëse mbi armikun e tij. Kalorësi rënkoi dhe ra për të mos u ngritur më. Kali i lehtësuar nga barra që kishte, i mblodhi tërë forcat dhe kaloi në anën tjetër të lumit. Pasi doli në livadh kali hungëroi, u shkund i të ri dhe u shtri në bar i kapitur.

"T'ia presim kokën kaurit!" bërtiti njëri prej kalorësve dhe u turr furishëm drejt urës. Thika e tij e mbrehtë u ndesh me atë të Iskanderit dhe u bë copë-copë prej goditjes që pësoi. Në çast koka iu nda nga supet dhe e mbuloi gjaku. Menjëherë, të gjithë kalorësit, secili i vendosur për të marrë hak për shokët e tij, u turrën bashkë pa u menduar dy herë drejt Iskanderit dhe bënë gjithë çka mundën për ta mposhtur atë.

Shpata e Iskanderit shndriti si vetëtimë. Dy prej armiqve të tij më të rrezikshëm ranë për tokë, por epërsia numerike mbizotëroi dhe në çdo rast, megjithëse prapësonte çdo goditje ai ndjeu se ishte duke humbur terren.

Më në fund u gjet në qendër të harkut të mesit të urës në një pozicion të volitshëm i cili ia mundësoi për një çast t'i mbante turqit në vá, duke fituar kohë për vete që të merrte frymë. Papritmas ai bëri një lëvizje vendimtare, e çau më dysh kokën e drejtuesit të bandës dhe e gjuajti disa metra larg. Më pas duke u kthyer ngadalë në pozicionin e mëparshëm, ai i mblodhi tërë energjitë mbinatyrore dhe me fuqinë që i erdhi, shkuli gurin më të madh të urës. Midis asaj zhurme dhe klithme kuajt dhe kalorësit u shpërndanë për një çast sa andej këndej. Disa ranë përdhe prej copave të mëdha të gurëve të lëshuar mbi ta, të tjerë luftuan për të zënë si të mundnin vendin e mëparshëm. Midis tyre, Iskanderi, i padëmtuar, u

zhyt sikur të ishte zotëruesi i plotë i lumit dhe ia nguli thikën mu në zemër të vetmit notar që kishte arritur të dilte në anën epirote të lumit. I zhytur në ujë dhe thuajse me forca të shteruara, Iskanderi më në fund qëndroi në kufirin e anës tjetër, shkundi krahët dhe vështroi skenën e shkatërrimit të jashtëzakonshëm që kishte lënë prapa ajo betejë aq e pabarabartë.

Tre ose katër viktima të tij ishin shtrirë të mavijosura dhe pa frymë në anën tjetër të lumit. Një kalë i mbytur në ujë kishte mbetur afër tyre i kapur për haraklina . Beteja tani kishte marrë fund ndërsa dallgët e ujërave të kaltër dhe të ndritshëm të lumit rridhnin nën hijet e harqeve të urës.

"Iduna! Tani jeni e sigurt" bërtiti Iskanderi. "Tani për Epir!" Sapo tha këtë, ai i hipi kalit që kishte kullotur në livadh gjatë tërë asaj kohe, i kërceu në shpinë dhe pas pak nxitoi drejt maleve të vendit të tij.

Kapitulli 13

Iduna në një udhëtim me Princin Nikeas

Ndërkohë le të mos harrojmë Princin e Athinës dhe zonjushën Iduna. Këtyre miqve aventurierë shumë shpejt iu humbi nga sytë kampioni i tyre i devotshëm. Ata u futën në një luginë që gjarpëronte e cila ngadalë dalë i nxori te maja e parë e vargmaleve të Epirit. Që andej vështruan tek u shfaq një luginë e gjerë dhe një hon shkëmbor prej nga shumë rrugë mushkash ndaheshin në drejtime të ndryshme. Pastaj arritën në një zonë malore e cila ngrihej përpara tyre deri në qiell, e mbuluar me pyje bungu, lisash dhe gështenjash. Nikeasi zgjodhi rrugën të cilën e konsideroi si më të pamundurën që t'i ndiqnin duke vijuar drejt perëndimit deri sa hynë në një luginë që freskohej prej një përroske me ujë që gurgullonte që nga malet. Kjo rrjedhë uji e kishte bërë tokën sa pjellore aq edhe të këndshme. Shkurret e egra të harlisura me ngjyra të shndritshme rifreskonin pamjen dhe kënaqnin syrin ndërsa aroma e bimëve aromatike ua ktheu përsëri ndjesitë e humbura. Përmbi bregun e lumit ata panë një kryq të madh të gdhendur në dru të ashpër i cili sikur ua qetësoi shpirtin dhe zemrën e krishterë. Ndërkohë që emblema e shenjtë i mbushi me

shpresë dhe mëshirë, dukej se një ogur i mirë u vinte refugjatëve të ndjekur nga myslimanët. Një eremit i përunjur me mjekër të bardhë e të gjatë doli nga një shpellë. Ai ishte i veshur me të zeza dhe zbriti dalëngadalë duke u mbajtur në një shtagë prej thane.

Iduna dhe Nikeasi deri këtu e kishin kyçur gojën dhe vazhdonin udhëtimin të zhytur secili në brengën e vet. E shkatërruar nga ankthi, çrregullimet dhe lodhja trupore, vajza e Hunyadit mezi qëndronte mbi shalën e kalit. Në kokën e saj vlonte vetëm një mendim që e bënte të vuante dhe të mos mendonte dot për asgjë tjetër: fati i Iskanderit. Qëkur e pa atë për herë të parë, në bisedën e jashtëzakonshme në vendndodhjen e të atit, shumë herë i ishte rishfaqur imazhi i heroit. Ajo shumë shpesh i kishte rikujtuar cilësitë e larta dhe karrierën e tij të mahnitshme. Pamja e Iskanderit i shkonte me përsosmëri për shtat famës së tij, diçka që ishte aq e rrezikshme për zemrat e femrave.

Dhe tani, kur Iduna mendonte se sa i detyrohej atij njeriu për të gjithë atë që ajo kishte në ato çaste, përkushtimit të tij të painteres dhe gjithçkaje që e bën jetën të mundshme, nderin dhe lirinë, vendin dhe të afërmit, ai imazh i shfaqej edhe më shpesh. Ajo ishte e lidhur me ndjenja të tilla të cilat sikur Iskanderi t'i dinte se ekzistonin do t'i ishte shtuar fuqia e krahut dhe frymëzimi për arritje të reja që kërkojnë energji të pafundme njerëzore. Më shumë se një herë Iduna kishte arritur në atë pikë sa t'i kërkonte Nikeasit arsyen që i kishte shtyrë si atë, ashtu edhe Iskanderin, që të ruanin me aq fanatizëm maskimin e shokut të tij. Por një ndjenjë të cilën ajo nuk e kishte zgjedhur vetë, luftonte brenda saj me sukses kundër kureshtjes së saj torturuese. Ajo ndjeu një pengesë të tmerrshme për ta përmendur emrin e Iskanderit para Princit të Athinës. Ndërkohë, Nikeasi vetë nuk dukej se kishte ndonjë dëshirë për të folur rreth asaj çështjeje. Pas shprehjeve të para e të menjëhershme të frikës për fatin e mikut të tyre si dhe shpresave që kishin se do t'i shpëtonte rrezikut me të cilin ndeshej, iu rikthyen heshtjes. Ajo heshtje shpesh thyhej prej Nikeasit, i cili qahej për vuajtjet e mikeshës së tij, të cilës Iduna i përgjigjej me një buzëqeshje të venitur.

Skena e re ku kishin hyrë tani dhe pamja e qeshur e eremitit u shoqërua me përshëndetje të ndërsjella. Nikeasi, pasi eci pak përpara, tentoi të tërhiqte vëmendjen e njeriut të shenjtë. Ai filloi të bisedonte me të dhe i rrëfeu për fenë që besonte, për burgosjen, vuajtjet dhe shpëtimin dhe i kërkoi atij t'i strehonte. Eremiti bëri me shenje me shtagë drejt një shtegkalimi të gjerë i cili zgjatej që nga bregu i lumit deri te një shpellë. Në emër të mbrojtësit të tyre të bekuar, ai i ftoi pelegrinët te vendbanimi i tij i egër kundrejt një pagese të vogël. Ajo ishte një shpellë e cila sapo të hyje brenda zgjerohej dhe përbëhej nga disa oda fjetjeje të vogla. Dukej se ajo ishte vepër e një pune të bërë prej të krishterëve të hershëm, të cilët kishin gjetur aty strehë në ditët kur përndiqeshin. Arti i përdorur aty kishte plotësuar punën artistike të mrekullueshme, të papërfunduar, të natyrës. Shpella ishte e freskët, e këndshme dhe e pastër. Qielli dukej nëpërmjet të një të çare në një guvë të saj. Dyshemeja ishte e shtruar me pllaka të zbukuruara. Në një prej cepave qëndronte një kryq prej bronzi, ndërsa në një tjetër një kandil digjej përpara pikturës së Zojës së qeshur ëmbëlsisht përmbi hyjninë e saj të vogël, Jezusin. Eremiti vuri përmbi tavolinën solide prej druri, të cilën ai vetë e kishte lëmuar, ca mjaltë, peshk të thatë dhe një vedër druri mbushur nga burimi i pastër që gurgullonte poshtë tyre. Ishte ushqim i thjeshtë, por i shijshëm. Miqtë e tij u ulën mbi ca ndenjëse të ashpra.

Sapo filluan ta merrnin veten, Eremiti iu kërkoi me kujdes t'i tregonin historinë e aventurave të tyre. Kur e pa se Eremiti, nisur nga veshja, e mori gabim gjininë e Idunës, Nikeasi mendoi se nuk do të ishte keq të mos e kundërshtonte. Prandaj e prezantoi Idunën si të vëllanë. E përshkroi veten dhe të vëllanë si dy të rinj athiniotë, të cilët kishin rënë rob kur shërbenin si vullnetarë nën udhëheqjen e Hunyadit të Madh dhe kishin mundur të organizonin vetëshpëtimin që nga Adrianopoja në mes rrezikut shumë të madh dhe vështirësive të jashtëzakonshme. Nikeasi ndjeu se e kishte shuar kureshtjen e Eremitit, duke respektuar vëllezërit e tij të krishterë në tokat e myslimanëve. Pastaj, pasi shprehu tërë devocionin ndaj Kryqit, kur pa që Iduna kishte nevojë të tmerrshme për të pushuar, i kërkoi leje që t'i dërgonte të pushonin. Që këtej, Eremiti vetë, pasi rrëmbeu një barrë me krande të freskëta, e rregulloi një vend në njërin prej qilarëve dhe e ftoi Idunën e bukur që të pushonte aty. E bija e Hunyadit, pasi u përul përpara altarit të Zojës dhe i ofroi mirënjohjen për të gjithë mëshirën që kishte treguar për të kohëve të fundit, iu fal duke mërmëritur fjalë paqeje dhe lutje për mikpritësin dhe shokun e saj. Më pas shkoi te divani i ashpër për të rënë në një gjumë vdekjeje aq të ëmbël saqë ishte pafajësia që mbartte me vete.

Por qetësia nuk ra edhe mbi qerpikët e Nikeasit me gjithë përpjekjet që bëri për ta vënë vetveten në gjumë. Zemra e Princit të Athinës ishte shpërqendruar prej dy pasioneve më të fuqishme kontradiktore – dashurisë dhe xhelozisë. Kur Eremiti, pasi ua tregoi miqve vendpushimin dhe për vete u tërhoq të flinte në strofkën e tij të thjeshtë e të rregullt, Nikeasi iku nga shpella dhe shkoi te bregu i lumit. Prej aty soditi ujërat e rrëmbyeshme që vezullonin dhe shkumbonin nën dritën e hënës. Princi i Athinës, me gjithë cilësitë e admirueshme që zotëronte, ishte edhe një prej atyre njerëzve të cilët ndikohen vetëm prej pasionit të tyre dhe që në çështjet e jetës përherë e përgjithmonë shtyhen prej imagjinatës më shumë sesa prej arsyes së shëndoshë. Në këtë çast tërë mendimet dhe ndjenjat, tërë vlerësimet dhe imagjinata u

shkrinë në dashurinë për Idunën. Kjo i kishte errur sytë fare dhe tejkalonte çdo cak. Tani ai ishte i vendosur të bënte gjithçka, të kalonte çdo rrezik që mund t'i dilte përpara për të bërë që ajo kurrë më të mos e takonte Iskanderin ose edhe nëse ndodhte kjo, ta takonte vetëm si gruaja e Nikeasit. Krahasuar më këtë çështje të dorës së parë, e ardhmja dukej sikur po venitej dhe merrte kuptim tjetër. Çlirimi i vendit, mirëqenia e shokut të tij, madje edhe ruajtja e kredos së tij të shenjtë, të gjitha këto çështje të mëdha dhe fisnike për të cilat në rrethanat tjera, ai ishte i përgatitur të sakrifikonte fatin dhe jetën e tij, tani nuk i interesonin ose nuk kishin ndonjë rëndësi për të. Dhe tani kur Legjionet e Gjysmëhënës ishin në pikën e shpërthimit kundër Epirit për të shtypur kauzën patriotike dhe të krishterë për të cilën Iskanderi dhe ai vetë kishin menduar aq shpesh, interesi i tij shkërmoqej nga mungesa e Iskanderit dhe drejtohej vetëm e vetëm te interesat e vetë Nikeasit. Ai sigurisht kishte rrezikuar dhe ndoshta, nëse do të kiheshin parasysh ngjarjet e ndodhura gjatë orëve të fundit dhe vetë sakrificat e bëra, Princi i Athinës do të vendoste që bashkë me të bijën e Hunyadit të linin gjithçka dhe të iknin dhe të jetonin diku në një vend të largët. Por edhe pse i errësuar nga egoja, kotësia dhe ngazëllimi i tij i papërmbajtur, Nikeasit i duhej ta përmbushte qëllimin e tij me sa më pak ushtrim detyrimi apo dhune. Ai tanimë ishte një shoqërues i refuzuar dhe në rrethana të cilat nuk linin pothuajse asnjë vend për shpresa.

Asgjë tjetër përveç respektit për shpëtimin e saj në atë mënyrë aq kalorsiake, nuk mund të ngjallte interes në zemrën e Idunës, të cilën ai me aq pashpresë e lakmonte. Ky akt heroik jepte shkas për një mëtim ndaj mirënjohjes së saj më të thellë, të cilin ajo vetë duhej ta shfaqte ndaj shpëtimtarit të saj, pra atij vetë, Nikeasit. Mirëpo pasja e tërë atyre cilësive aq të rëndësishme nga dikush tjetër dhe mungesa e tyre në karakterin dhe në sjelljen e tij, ishin arsyet e vërteta dhe kryesore të refuzimit të saj.

Në rrjedhën e pakëndshme të ngjarjeve, ashtu siç kishin ardhur deri tani, vepra në të cilën ai e mbështeste plotësimin e dëshirës ndaj Idunës mbetej vetëm shpëtimi që ia kishte bërë. Ky ishte çelësi që hapte derën e realizimit të ëndrrës së tij. Por atij i dukej se suksesi i arritur për shpëtimin e kishte vendosur në një situatë më të disfavorshme nga ajo që kishte pasur më parë. Mbetja vetëm me princeshën, aq të lakmuar dikur, kishte ringjallur të gjitha ndjenjat dhe ngrohtësinë e atëhershme, flakën e të cilave nuk kishte pasur as forcën dhe as vullnetin që ta shuante. Ndërkaq, nga ana tjetër, ai nuk mund t'ia fshihte

vetvetes faktin se Iduna e dinte mirë se në tërë këtë aventurë për çlirimin e saj ai kishte luajtur thjesht një rol të dorës së dytë dhe se tërë gjenia, bujaria, guximi dhe merita për realizmin e kësaj vepre të madhe i takonte Iskanderit. Ky i fundit, pasi i fali lirinë duke marrë mbi vete aq shumë rrezik, me aq shumë energji, mendjemprehtësi, shkathtësi dhe mjeshtri, e kishte shpëtuar atë falë një veprimi të paimagjinueshëm, të atillë sa mund të bënte me turp tërë kalorësit e Krishtërimit. E në fund të fundit, ai ndoshta tërë këtë e kishte arritur me çmimin e jetës së vet.

Tani lindte pyetja: po çfarë do të ndodhte nëse Iskanderi kishte mbijetuar? Kjo do të ishte një rastësi e madhe, por edhe mund të ishte e vërtetë. Robërimi i përjetshëm i Greqisë dhe triumfi i tmerrshëm i Gjysmëhënës ndoshta do të lidheshin me atë ngjarje të vetme. Po a duhej që shpëtimi i Idunës të justifikonte një çnderim dhe poshtërsi të tillë? Le të mos na i verbojë sytë pasioni. Tani po binte mesnata dhe Nikeasi i papushuar, madje edhe më i lodhur se më parë prej ëndrrave torturuese, përfshirë edhe udhëtimin dhe përpjekjet e bëra, e detyruan të kthehej në shpellë dhe t'i vinte në gjumë të rëndë tëra këto shqetësime të pafund.

Kapitulli 14

Iduna dhe Nikeasi të strehuar te një Eremit

Eremiti u ngrit sapo shndritën rrezet e para të diellit. Ndërkohë që po merrej me punët e mëngjesit, atij iu bashkua Iduna e cila dukej e pushuar dhe e gëzuar pas atij gjumi të thellë. Pasi i bëri adetet fetare, mikpritësi i saj i nderuar i propozoi që të shkonin dhe të freskoheshin në ajrin e pastër të mëngjesit. Kështu, duke zbritur nëpër bregun e rrëpirë drejt lumit, ai i priu asaj nëpër një luginëz të vogël që lagej nga një rrëke e hollë e rrëmbyeshme, jo me aq shumë ujë. Turrat e rrëfatave të prera nga pemët dhe plepat e hollë e të gjatë gjendeshin në dy anët e rrugës mbi muret rrethuese prej guri të veshur me myshqe. Fushat me bimësinë e tyre ishin harlisur dhe formonin mozaik me ngjyra të qilimtë. Njëra anë e luginëzes ndriçohej nga rrezet e mrekullueshme të diellit që sapo kishte rënë mbi të, ndërsa tjetra ishte ende në hije.

"Këtu mund t'u gëzoheni natyrës dhe lirisë në siguri të plotë," tha Eremiti, "sa për armiqtë tuaj, nëse ende nuk e kanë lënë përndjekjen tuaj, ata më kot do të kërkojnë në këtë vend të qetë."

"Është vërtet qetë këtu o njeri i mirë," tha Iduna. "Por për dikë që sapo ka shpëtuar prej robërisë, kjo qetësi është edhe më e ndjeshme."

"Është e vërtetë," tha Eremiti. "Edhe unë kam qenë i zënë rob dikur."

"Me të vërtetë o njeri i mirë! Ku, te të pafetë?"

"Te të pafetë, o pelegrin i butë?"

"A keni qenë në Adrianopojë?"

"Pengmarrësit e mi nuk ishin myslimanët," u përgjigj Eremiti, "por armiq shumë më të rrezikshëm. Ishin pasionet e mia djallëzore. Ishte koha kur syri im shndriste si i juaji, pelegrin i butë, ndërsa zemra ime nuk ishte aq e pastër."

"Zoti është i gjithëmëshirshëm," tha Iduna dhe shtoi, "pa ndihmën e Tij, edhe më të fuqishmit nuk janë asgjë tjetër veçse hije."

"Kështu qëndroni," u përgjigj Eremiti, "dhe do ta meritoni më shumë dashurinë sesa mëshirën e Të Madhit. Plot tridhjetë vjet të gjata i kam kaluar në vetmi, duke medituar për të kaluarën dhe përsëri ajo mbetet një temë e bollshme dhe pjellore për të ardhmen. Orët e mia të jetës nuk janë kurrë të rënduara dhe shqetësimi im i vetëm është sesi të sillem dhe si të veproj me njerëzit e tjerë. "

"Sa shumë duhet të keni parë, o njeri i mirë!?" i tha Iduna.

"Kam parë shumë, por ndier edhe më shumë. Prapëseprapë ju ndoshta do të mendoni se rezultati i tërë përvojave të mia është shumë i vogël. Por unë dua të them vetëm diçka: Kurrë mos i besoni vetes tuaj."

"Kjo është një e vërtetë e madhe," vuri re Iduna, "por kjo të çon te një tjetër e vërtetë edhe më e madhe."

"Po ashtu është," u përgjigj Eremiti. "Ne bëhemi shumë të zgjuar kur plakemi. Ja, njësoj si ky lum në dimër i cili është plot me ujë por në verë thahet. Kështu edhe zjarri i rinisë, njësoj si dielli që bën të avullojë ujin dhe ta mejë rrëkenë, ashtu shuhet dalëngadalë nga pleqëria."

Iduna nuk u përgjigj. Eremiti i tërhoqi vëmendjen te një copë tokë e mbjellë në anën tjetër të bregut të lumit.

"Çdo mëngjes ngrihem dhe ndiej kënaqësinë e bujarisë së pakufishme," gati sa nuk bërtiti ai. "Dje ju provuat mjaltin dhe peshkun që jua ofrova. Sot do t'ju ofroj diçka të rafinuar dhe të shijshme. Do ta thyejmë mëngjesin në një luginë shumë të këndshme. Ju pushoni këtu, rinush i butë, ndërsa unë do ta thërras vëllanë tuaj për të ngrënë së bashku. Kam vënë re se ai nuk ka një shpirt aq të lumtur sa i juaji.

"Ai është më i madh dhe ka parë më shumë," u përgjigj Iduna.

Eremiti tundi kokën dhe duke u mbështetur te kërruta e tij u kthye te shpella. Iduna mbeti e ulur mbi një gur të mbuluar me myshk duke dëgjuar zogjtë që po zgjoheshin dhe duke medituar për fatin e Iskanderit. Ndërsa ishte zhytur në këto përsiatje dhe ëndërrime, dikush e thirri me emër. Ajo ngriti sytë dhe u skuq e tëra kur e pa Nikeasin.

"Si e kam miken time të ëmbël? bërtiti Princi i Athinës.

"Aq mirë sa shpresoj të jeni edhe ju, i dashur Nikeas. Ne me të vërtetë ishim me fat që gjetëm një mikpritës kaq të sjellshëm."

"Mendoj se mund t'ju përgëzoj për sigurinë që keni treguar," tha Princi. "Ky shteg i pashkelur do

të na çojë brenda dy ditëve në Epir. Prandaj nuk i frikësohem ndjekjes së mëtejshme."

"Veprat dhe jo fjalët do të tregojnë në të ardhmen se sa shumë ju detyrohem," tha Iduna. "Gëzimi im do të jetë vërtetë i tillë vetëm atëherë kur babai im të mësojë se kam shpëtuar. Ah sikur bashkudhëtari ynë i ndjerë të ishte dhe të gëzonte me ne."

"Mos kini frikë mikja ime," u përgjigj Nikeasi. "Unë besoj në fatin e mirë të Iskanderit."

"Nëse dikush do t'ia dilte në rrethana të tilla, pa asnjë dyshim që është ai," ia ktheu Iduna. Por ajo ndeshje e vuri fatin e tij në sprovë e tmerrshme."

"Dëgjomëni, e dashur zonjushe, le t'i flakim tutje mendimet e zymta!"

"Ne mundemi që thjesht dhe vetëm të mendojmë për të" tha Iduna. "Por kur të kthehemi mbrapa dhe të gjykojmë se sa shumë është e ndërvarur jeta e tij nga ai çast, atëherë si mund të jemi të gëzuar ne?"

"Jeta ime duhet të jetë e tillë kur jam pranë Idunës," u përgjigj Nikeas.

E bija e Hunyadit mblodhi myshk nga gurët dhe i gjuajti mbi valët e ujit të lumit.

"Zonjushe e dashur!" iu drejtua Princi i Athinës, pasi u ul pranë saj dhe i mori dorën. "Më falni, nëse në këtë çast një ndjenjë e papërmbajtshme më shtyn ta hap përsëri një bisedë e cila, shpresoj se nuk do të jetë aq e pakëndshme për ju si dhe më përpara kur shprehët atë pakënaqësi. Oh! Iduna, Iduna! Më e mira, më e dashura! E shihni, ne përsëri jemi bashkë. Edhe një herë shihni përmbi atë formë të padepërtueshme dhe dëgjoni muzikën e atij zëri të mrekullueshëm. Ju kërkova me ngulm e ndoshta e shkela edhe besën time. Ju kërkova, ju kërkova dhe më në fund ju gjeta në robëri dhe në pikëllim. Më falni mua, mua të varfrin, Iduna! Oh! Iduna, nëse është e mundur, më dashuroni!"

Ajo e tundi kokën dhe ia hoqi sytë.

"Është e pamundur të mos i dua shpëtimtarët e mi," u përgjigj ajo, me një zë të mekur dhe të dridhur. "Si mund të mos pranoj kërkesa që shprehin mirësi prej Princit të Athinës? Por unë nuk isha e përgatitur t'i kthehesha edhe një herë temës më të dhimbshme të bisedave tona, në çfarëdo rrethanash që do të përsëritej ajo, dhe aq më pak në këtë që jemi sot."

"Mjerisht," u përgjigj Princi, unë nuk mund ta kontrolloj pasionin tim. Jo thjesht lumturia por vetë jeta ime është e varur te ajo nëse Iduna bëhet imja ose jo. Rrini me mua, e dashura ime, rrini me mua! Po të ishit ju në vendin tim, edhe juve do t'u nevojitej kjo fjalë."

"Ju lutem pushoni!" bërtiti Iduna, me një zë të vendosur. Ajo e tërhoqi dorën nga e tija dheu ngrit rrëmbimthi.

"Këtu nuk është vendi dhe as koha për një bisedë të tillë." iu kthye e nervozuar.

"Unë nuk kam harruar që vetëm disa ditë më parë isha një robinë e pashpresë. Nuk harroj që edhe tani jeta dhe fama ime janë në rrezik. Më është ofruar mëshirë dhe ndihmë e jashtëzakonshme, por prapëseprapë unë ende kam nevojë për ndihmën qiellore. Tjera fjalë do duhej të dëgjoja prej jush i dashur Nikeas," vazhdoi ajo në një ton më të butë.

"Ju i keni hyrë një sipërmarrjeje sa heroike aq edhe fisnike. Përmbusheni atë me po të njëjtën frymë ju lutem!"i tha Iduna me një ton lutës.

Ai do të ishte përgjigjur, por në atë çast, shtaga e Eremitit kërciti përmbi gurë. Krejt i hutuar dhe i ngulfatur nga forca e pasionit, Princi i Athinës u largua prej Idunës dhe u ngjit me vrap drejt pjesës së epërme të asaj luginëze për të fashitur zemërimin dhe zhgënjimin që e kishte kapluar.

"Hej djalosh i mirë," thirri Eremiti. "A nuk do t'i bashkoheni vëllait tuaj? Unë ende nuk ua mësova emrat. Si quhet ai?"

"Nikeas, o njeri i mirë."

"Hëm, sa mirë, po ju si quheni?" këmbënguli ai në të tijën.

Iduna u skuq dhe hezitoi të tregonte por më në fund, ashtu siç ishte e hutuar, i tha emrin e parë që i erdhi në mëndje.

"Quhem Iskander," shqiptoi ajo si nëpër dhëmbë emrin e njeriut që i rrinte në mendje.

"Nikeas! Iskanderi dhe unë po ju presim!" thirri Eremiti.

Iduna u dridh e tëra. Ajo u habit, por u ndie e gëzuar kur pa se Princi u kthye me një buzëqeshje në fytyrë dhe u ul për të ngrënë vaktin me shumë fjalë të gëzueshme.

"Tani unë propozoj që ju dhe vëllai juaj Iskanderi të qëndroni disa ditë me mua nëse me të vërtetë ajo që ju ofroj unë ju pëlqen," tha Eremiti.

"Ju falënderoj shumë njeri i shenjtë," u përgjigj Nikeas, "por çështjet tona janë të një natyre shumë urgjente. Në të vërtetë as që do të kishim qëndruar këtu po mos të ishte për vëllanë tim më të ri, Iskanderin, i cili, siç mund ta shihni edhe ju lehtësisht, është shumë pak i mësuar me tendosjet e kohëve të fundit. Por neve na duhet të ecim para se të perëndojë dielli."

"Me ne do të vijnë dhe do mbeten kujtimet më të mrekullueshme të mikpritjes suaj" shtoi Iduna."

”Zoti qoftë me ju ngado që të shkoni!” u përgjigj Eremiti.
“Besimi im është me të, i qofshim falë,” e ritheksoi Iduna.

Kapitulli 15

Nikeasi dhe Iduna mysafir te prifti Kristo

Dy orë para perëndimit të diellit, pasi i shaluan mirë e mirë kuajt tashmë të pushuar, Nikeasi dhe Iduna ikën nga shpella e Eremitit. Ata u ndanë plot me fjalë të ëmbla dhe morën rrugën e tyre përkrah bregut të Lumit. Ecën nëpër dritë dhe nëpër terr deri sa u shfaq hëna nën ndriçimin e zbehtë të së cilës udhëtuan deri sa ngjitën zinxhirin e fundit, atë më të lartin e majave të maleve aty nga agimi i ditës tjetër. Drita e bukur e mëngjesit zbuloi për ta fushat e gjëra të një vendi të krishterë. Me njëfarë gëzimi të dyjëzuar ata zbritën drejt tokash të mbjella me lloj-lloj bereqetesh. Pastaj u ndalën në një fshat të bukur të lulëzuar plot me orkide dhe zabele ullinjsh. Princi i Athinës menjëherë kërkoi të takonte priftin ose kryeplakun e fshatit. Dikush që qëlloi aty i çoi ata drejt shtëpisë së priftit por ai nuk gjendej aty pasi kishte vajtur te vreshtat. Pasi e la Idunën me familjen e priftit, Nikeasi shkoi ta kërkonte vetë. Vreshtat ishin mbushur plot me njerëz, secili i zënë me punët e stinës duke mbledhur gjithë shend e verë rrushin dhe të lashtat. Disa kishin mbështetur shkallët mbi degët e rënduara dhe vilnin vilat e rrushit dhe i hidhnin nëpër kosha. Vajzat këndonin si në kor. Ato ishin veshur me përparëset ku mblidhnin rrushin që shndriste si margaritar. Në qendër të vreshtit, një burrë i moshës së mesme vështronte i qetë krejt atë çfarë ndodhte dhe i nxiste të rinjtë dhe ata të papërvojë të punonin edhe më shumë.

“Kristo,” thirri Princi i Athinës, kur iu qas atij. Prifti u kthye, por u pa qartë se nuk e njohu menjëherë personin që e kishte thirrur.

“E shoh,” vazhdoi Princi, “që shqetësimi që më brente se mos më njihnin me këto rroba të çuditshme paska qenë i kotë. Kjo rrobë qenka një maskë e vërtetë.”

“Princi Nikeas!” thirri prifti.

“Asnjë fjalë, Kristo!” u përgjigj Princi. “Për t'i rënë shkurt, kam kapërcyer malet e Rumelisë dhe vetëm tani mundem ta besoj se do të arrij atje ku dua. Kam edhe një mik me vete. Nuk dua ta dijë asnjeri. Më kupton? Është çështje shtetërore. E marr si të mirëqenë faktin se këtu nuk gjendet askush që më njeh pas këtyre tre vitesh mungese dhe siç jam i veshur me këtë rrobë i bërë tebdil.”

“Ndihuni i sigurt, zoti im,” u përgjigj Kristo. “Kur arritët të më lajthitni mua që ju kam njohur qëkur ishit jo më i madh sesa ky kalavesh rrushi, ju me siguri që me të tjerët do ta keni shumë më të lehtë.

“Në rregull atëherë. Unë do të qëndroj këtu një ose dy ditë me qëllim që t'u jap atyre mundësi për t'u përgatitur për pritjen time. Ndërkohë, është e domosdoshme që menjëherë të dërgojmë një korrier atje. Duhet t’i bësh këto për mua, Kristo! Oh më fal se desh harrova, po vajzat si janë?” e ktheu bisedën ai.

“Eh, ashtu-kështu, Naltmadhnia Juaj,” u përgjigj Kristo. “Një burri me shtatë vajza i dalin telashe çdo ditë të javës.”

“Por jo kur janë aq të bukura sa vajzat tua!?”

“Epo, një njeri i pashëm për vete thotë përherë gjëra të bukura për të tjerët. Sa i takon Aleksinës, ajo do që të martohet.”

“Shumë normale është kjo. Le të martohet, pse jo?” ia ktheu Nikeas.

“Por pastaj vjen Helena e cila dëshiron të bëjë të njëjtën gjë,” tha prifti.

“Edhe më normale, sepse ajo është edhe më e bukur. Po të pyetesha unë, do t’i martoja që të dyja,” iu përgjigj Nikeasi.

“Aj, aj, aj, kjo është edhe më mire sepse kush është vetë i bukur vetëm gjëra të bukura thotë. Nuk kam kundërshtim për Aleksinën që të martohet dhe madje as për Helenën, por ja tek na del edhe Laisa”

“Ha ha ha!,” shpërtheu në të qeshura Princi. “E shoh i dashur Kristo, që motrat e mia të adoptuara të japin shumë kokëçarje. Megjithatë, tani më duhet të shkëputem për të shkuar te bashkudhëtari im. Eja sa më parë të mundesh i dashur mik, që të rregullojmë çdo gjë. Paç vjelje sa më të bollshme për vete dhe sa më pak telashe!” Pasi i tha këto, Princi u largua.

“Mirë! Kujt do t'i shkonte mendja se do ta shihnim atë këtu?” bërtiti prifti i vyer. “I njëjti qenush i gëzuar si përherë! Me çfarë qenka marrë atje në Rumeli? Çështje shtetërore më tha!? Me të vërtetë? E vë bast shallin tim të ri të Epifanisë, se çfarëdo të jetë, ka të bëjë me një grua të bukur.”

Kapitulli 16

Mashtrimi i Nikeasit: Iduna në Kështjellën e “Justinianit” në Kallishtë

Më në fund, Iduna e mrekullueshme pas tërë këtyre vuajtjeve dhe rreziqeve, u vendos në një shtëpi të tillë e cila të paktën kishte një çati. Aleksina, Helena, Laisa dhe motrat tjera nxitonin t’ia kalonin njëra-tjetrës për t’ua tërhequr vëmendjen dy “vëllezërve”, e sidomos atij më të riut.

Mirësjellja e tyre bëhej pak qesharake prej kureshtjes që prisnin ta shuanin me padurim nga përgjigjet e Idunës. Vajza e Hunyadit mundohej të jepte përgjigje sa më të kujdesshme. Vajzat mundoheshin të bëheshin sa më interesante përpara “tij”. Helena u përgjigjej pyetjeve të Aleksinës, ndërsa Laisa atyre të Helenës. Krejt çfarë duhej të bënte Iduna ishte të qeshte, të mos fliste dhe të tregohej sikur Iskanderi ishte i pashëm, por edhe i turpshëm. Kur Nikeasi e takoi Idunën, në mbrëmjen e ditës së dytë të qëndrimit të tyre aty, e njoftoi se kishte qenë aq me fat sa të rikthente një miqësi të hershme me një bashkudhëtar të vjetër të armëve, një fisnik i cili i kishte ftuar të pushonin në kështjellën e tij. Po ashtu ai i tregoi Idunës se kishte dërguar një korrier në Krujë që ta njoftonte Iskanderin dhe shpresonte se brenda disa ditëve do të sillte informacione të fshehta për të parë se çdo të bëhej në të ardhmen. Pra a duhej që ata të niseshin menjëherë drejt kryeqytetit të Epirit apo të shkonin në Bullgari, në rast se Hunyadi ishte ende në fushatë? Pas kësaj ata u nisën në udhëtimin e tyre. Nikeasi kishte porositur një karrocë për Idunën dhe përdori shëndetin gjoja të dobët të Idunës si arsyetim para Aleksinës dhe motrave të saj. U shoqëruan prej një trupe të vogël kavalerie të armatosur mirë, pasi sipas të dhënave që kishte Nikeasi, vendi ende ishte i përfshirë në trazira. Me të zbardhur dita, Nikeasi dhe Iduna u nisën për rrugë. Një orë pas mesditës ata pushuan te një pus uji, i rrethuar prej ullinjsh dhe pritën deri sa kaloi ajo vapa e tmerrshme. Më pas i hipën përsëri kuajve dhe u nisën në një rrugë me kthesa mespërmes kodrave të gjelbra që pjesërisht ndërthureshin me fushën e gjerë. Kur po perëndonte dielli, Princi i Athinës e tërhoqi perden e karrocës dhe kërkoi që Iduna ta shikonte një kështjellë të mrekullueshme që ngrihej mbi një kodër pranë një fushe pjellore, konturet e së cilës shiheshin qartë prej dritës së zbehtë të ditës që po shkonte drejt errësimit.

“Unë kam frikë se miku im Justinian nuk është kthyer në kështjellë. Por ne jemi miq të vjetër dhe ai do të donte që unë të veproja si shërbëtori juaj. Jam i sigurt që ai për hatrin tim do të bëjë gjithçka që ju të kënaqeni.”

“Qenka me të vërtetë një kështjellë e mrekullueshme,” u përgjigj Iduna, “dhe askush përveç një kalorësi të vërtetë nuk e meriton një banesë kaq bujare.”

Ndërkohë që ajo po fliste, komandanti i grupit shoqërues i ra borisë dhe ata filluan të ngjiteshin thikë përpjetë në një rrugë me kthesa. Ata i ranë shkurt mes për mes një pylli të veshur me bimë nga ato që rrinë përherë të gjelbra. Ngjitja e vështirë dhe graduale i çoi te një mur rrethuar me bedena që i jepnin formë në horizont krejt fortesës. Aty gjetën disa ushtarë roje dhe komandantin e tyre. Portat e kështjellës u hapën dhe kryeshërbëtori, i shoqëruar prej një suite të përbërë prej shumë shtëpiakëve, bënë përpara duke ua uruar Nikeasit dhe Idunës mirëseardhjen. Princi i Athinës zbriti nga kali dhe e ndihmoi *bashkudhëtarin* të zbriste nga karroca. Paralel me grupin shoqërues dhe të prirë prej kryekujdestarit, hynë në kështjellë. Pasi kaluan nëpër një holl të gjerë e të gjatë me mure të veshura me piktura dhe armë të zgjedhura të varura aty-këtu, i zbritën shkallët prej mermeri nga Penteli. Aty, të shoqëruar ecën drejt një suite me dhoma me tavane të larta, të dekoruara me ornamente të bukura, shtruar me qilima orientalë dhe

të mobiluara me shumë kolltukë dhe dollapë të shtrenjtë. Ndërkohë që admironin një spektakël kaq të ndryshëm nga gjithçka që kishin parë dhe përjetuar deri tani, kryeshërbëtori i shoqëruar prej një numri shërbëtorësh të veshur në rroba të shndritshme, bëri përpara dhe u ofroi pije të freskëta dhe të zgjedhura, kafe dhe ëmbëlsira, sherbet dhe verë të thartë.

Pasi i bënë formalitet e para të njohjes, Nikeasi duke u ndier i afërt me kryeshërbëtorin, i tha që zonjushe Iduna ndoshta duhej të pushonte. Menjëherë një kryeshërbëtore e shoqëruar prej vajzash nga më të bukurat, secila duke mbajtur në dorë një pishtar aromatik prej trëndafilash, ecën drejt zonjushës Iduna dhe e çuan drejt dhomës së saj. Kryeshërbëtorja dhe shoqëruesit e saj e dërguan vajzën e Hunyadit poshtë te një galeri e gjatë, e cila i çonte te dhoma më e bukur e kështjellës. Aty ishte një paradhomë si një tendë, e pikturuar, e mbushur me tingujt e cicërimave të zogjve të gjallë. E dyta, e cila ishte shumë më e gjerë, ishte tërësisht e rrethuar me pasqyra veneciane. Të vendosur mbi qilima persianë gjendeshin shumë kolltukë kadifeje, all të kuqe, të mbuluar prej cohash shumë të kushtueshme. Dhoma e tretë ishte një banjë, e bërë në trajtën e një guaske gjigante. Çatia ishte e bërë me alabastër dritëpërçuese që përflakej prej dritëhijeve që vezullonin.

Kapitulli 17

Iduna në Kështjellën e Princit

Një breshëri tingujsh të trumbetave njoftoi ardhjen e zonjushës Iduna dhe Princit të Athinës. Ata ishin veshur si për ceremoni dhe kaluan përpara të pranishmëve të buzëqeshur. Iduna ishte veshur për banketin me rrobat e gjinisë së saj, madje ndoshta të vendit të saj, dhe dukej se nuk mund të mos ndikohej dhe të shfaqte edhe entuziazëm nga ky ndryshim i papritur i rrethanave dhe veçanërisht kalimi i menjëhershëm nga një jetë me vështirësi të jashtëzakonshme, rreziqe, vuajtje dhe mungesa të mëdha te luksi, siguria dhe kënaqësia. Ishin ngritur shpirtërisht madje ndiheshin të gëzuar dhe ajo buzëqeshte me Nikeasin me simpati dhe gëzim. Festuan atë mbrëmje, dëgjuan muzikë të ëmbël, folën për aventurat e tyre dhe prej asaj gjallërie dukej sikur u harrua për një farë kohe edhe vetë fati i Iskanderit.

"Nuk kalojnë dy ose tre ditë dhe do të mësojmë diçka më shumë për këtë çështje," tha Nikeasi. "Ndërkohë, një pushim për ju Iduna është absolutisht i domosdoshëm. Tani do të keni kohë ta ndieni edhe më shumë lodhjen e asaj që keni përjetuar. Nëse Iskanderi ka arritur në Krujë, jam i sigurt se ai tashmë e ka njoftuar babanë tuaj. Por nëse nuk ia ka dalë, kam urdhëruar që të niset një korrier prej aty te Hunyadi. Prandaj mos rrini në ankth. Përpiquni të jini e lumtur, Iduna! Unë jam i sigurt që çdo gjë do të shkojë më së miri."

"Ejani, më jepni fjalën duke u betuar mbi këtë Kupë të Tenedosit dhe në shëndetin e babait tuaj. Dollia shkon për eremitin."

"Po nga ta di unë që në këtë çast ai nuk është në çastin e vdekjes" u përgjigj Iduna."Kur nuk jam me ata që i dua, jetoj vetëm me frikën e fatkeqësive që mund t'iu ndodhin atyre." vazhdoi ajo.

"Në këtë çast ndoshta edhe ai e mendon burgosjen tuaj nga barbarët. Përsëri sa gabim! Hiqeni mendjen prej gjërave të këqija!" iu kthye Princi.

"Si të doni, nikoqir imi, edhe pse jo aq luksoz sa ky yni ," tha Iduna. "Po kur mendoni se miku juaj zoti Justinian do të vijë?"

"Oh! Mos ia vini veshin atij," tha Nikeas. "Ai do mbërrinte nesër, por lajmi i madh që ia dhashë mund t'ia ketë ndryshuar planet. Unë i tregova për pushtimin që po na kanosej. Siç duket ai e ka parë të nevojshme t'i vizitonte prijësit fqinjë ose edhe të vazhdonte udhëtimin drejt Krujës."

"A do vijë ajo ditë kur të jem në kampin e babait tim?" tha Iduna.

"Shpejt do të jemi atje, e dashur zonjushe," u përgjigj Princi. "Eja, i vlefshmi im," shtoi ai duke iu

kthyer kryeshërbëtorit, “pi edhe ti për lumturinë e takimit të kësaj zonjushe fisnike me miqtë e saj!”

Kapitulli 18

Dashuria e pafat e Nikeasit

Kaluan tre a katër ditë në kështjellën e Justinianit, në të cilat Nikeasi bëri çmos për t’ia hequr ankthin Idunës. Një ditë e kaloi duke bërë vizita, një ditë e argëtoi me një shfaqje fajkonjsh, ditën e tretë e dërgoi te rrënojat e një tempulli aty pari dhe i lexoi autorin e tij të dashur, Eskilin, nëpër rreshtat e kolonave antike. Askush nuk mund të ishte aq miqësor dhe zbavitës me Idunën sa Nikeasi, dhe ajo vetë vështirë se mund të mos ia njihte tërë këto virtyte dhe favore. Korrieri ende nuk ishte kthyer nga Kruja, por Nikeasi vazhdimisht gjente arsye të ndryshme bindëse për mosardhjen e tij. Megjithatë vonesa u bë kaq e padurueshme dhe e bezdisshme për Idunën sa erdhi çasti kur ajo u detyrua t’i propozonte Princit të Athinës se ata duhej, pa asnjë vonesë, të niseshin drejt Krujës. Sa më shumë argumente bindëse në favor të qëndrimit të tyre në kështjellë sillte Nikeasi, aq më shumë Iduna këmbëngulte në kërkesën e saj.

“Në të vërtetë, i dashur Nikeas,” i tha ajo në njërën prej këtyre ditëve, “ankthi për të parë babanë tim ose për të dëgjuar prej tij është kaq i madh saqë gati nuk ka rrezik të cilin nuk do ta ndërmerrja përsipër thjesht dhe vetëm për ta plotësuar këtë dëshirë. Më duket sikur të kam rënë në qafë më tepër se duhet. Por ne nuk jemi më në një vend armik, ku nevojiten roje dhe udhërrëfyes. Prandaj, më lini të ik e vetme!”

“Iduna!” thirri Nikeasi, qortueshëm. “Mjerisht! Iduna, ju jeni mosmirënjohëse dhe unë nuk e prisja këtë nga ju!”

“I dashur Nikeas!” u përgjigj vajza, “ju vazhdimisht më keni keqkuptuar! Do të ishte kënaqësi e pafund që të kthehesha vetë te babai im, Hunyadi. Jetojmë në kohëra jo të zakonshme, ndërkohë që edhe ju nuk jeni një person i zakonshëm. Ju harroni që është dikush që ka pretendime më të mëdha ndaj jush, madje më shumë sesa një vajzë, sado e harlisur që të jetë. Ai është vendi juaj. Nuk ka rëndësi nëse Iskanderi do të jetë në Krujë apo jo. Rëndësi ka që Epiri dhe Greqia kërkojnë praninë dhe përpjekjet e Princave të tyre. Dhe ju e keni pjesën tuaj të përgjegjësisë, apo jo?”

“Unë nuk kam atdhe,” u përgjigj Nikeas, trishtueshëm, “dhe asnjë gjë së cilës t’i detyrohem.”

“Nikeas”! bërtiti Iduna. “A jeni ju ai poeti patriot i cili dje mëtonte t’i ngjante Themistokliut?”

“Mjerisht po Iduna! Por dje, ju ishit muza ime. Nuk besoj se jeni lodhur nga kjo kështjellë,” vazhdoi Princi me një ton melankolik. “Ky vend nuk paska asgjë interesante për ju! Ndërsa për mua po, përmban krejt çfarë është më e dashura dhe më e vyera. Zonjushë e urtë, do të mjaftonte një buzëqeshje juaja që unë ta recitoja dhe madje ta rivalizoja Themistokliun.”

Ndërsa u thanë këto, ata po ecnin së bashku në hollin e kështjellës kur Iduna kaloi anash dhe bëri sikur po vështronte me vëmendje një mburojë. Nikeasi iu afrua dhe i vendosi butësisht krahun mbi shpatulla dhe kështu së bashku u larguan që aty.

“Më e dashura Iduna,” tha ai, “më falni, por unë besoj se ju e dini që çdo burrë lufton për fatin e vet. Qenka shkruar që fati im të bjerë në dorën tuaj. Ekziston një luftë midis mjerimit dhe lumturisë, lavdisë dhe turpit. As mos pritni që unë ta braktis fatin tim për një të ardhme të shndritshme pa e bërë asnjë përpjekje. Edhe njëherë po i bej thirrje mëshirës suaj, dhe nëse ajo nuk përgjigjet, atëherë dashurisë suaj. Sikur Iduna të bëhej imja, sikur ajo të qëndronte dhe të ishte vetëm imja, atëherë do të betohesha solemnisht se nuk ka pengesë që nuk e kapërcej, nuk ka karrierë që nuk e realizoj, nuk ka asgjë që do të më pengonte për t'i arritur qëllimet e mia. Por kjo siguri, ose kjo pasiguri, nuk di si ta them, më bën të deklaroj se unë nuk mund të ekzistoj pa këtë qëllim, i cili tani është i vetmi i jetës time. Prandaj po

gjunjëzohem që ju të më mundësoni që ta arrij atë dhe këtë ta bëni vetëm për mua."

"Nikeas," tha Iduna, "kjo ripërsëritje e vazhdueshme e një teme të ezauruar tregon një zemërngushtësi të jashtëzakonshme nga ana juaj."

"Ah medet! Iduna! Ju e kuptoni se jeta ime varet nga një fjalë e juaja, të cilën shoh se ju nuk doni ta shqiptoni dhe pastaj guxoni dhe më flisni për zemërgjerësi. Jo! Iduna, nuk është se unë jam zemërngushtë."

"Atëherë më lejoni t'ju them se jeni i paarsyeshëm, Princi Nikeas." iu kthye ajo.

"Thoni si të doni vetë, Iduna, por le ta marrim si të mirëqenë se do të thoni se jeni e imja."

"Më falni zotëri, unë jam njeri i lirë tani, apo jo?"

"E lirë? Më nënvleftësoni Iduna? Kujt ja dedikoni këtë liri?"

"Kjo nuk është hera e parë që po ma kujtoni një detyrim, kujtimi i të cilit është gdhendur thellë në ndërgjegjen e jetës time në mënyrën më mbresëlënëse. Madje edhe kjo bisedë aspak e këndshme nuk më bën dot të ndihem më pak mirënjohëse sesa jam. Unë kurrë nuk mund të harroj krejt çfarë iu desh juve dhe mikut tuaj të bëni për lirinë time," vuri në dukje Iduna.

"Mikut tim!?" u përgjigj Princi i Athinës, i zbetë dhe i nervozuar. "Mikut tim? A duhet që të ma e përmendni përherë mikun tim?"

"Nikeas!"iu kthye Iduna. "Nëse keni harruar se çfarë ishte e mirë për mua, të paktën përpiquni të kujtoni se çfarë është e mirë për juve?"

"Qenie e bukur!" thirri Princi, duke iu afruar dhe duke ia marrë dorën që i dridhej. Më falni! Më falni!" u përgjërua ai. "E kuptoni, besoni se unë nuk e kontrolloj dot më veten. Unë jam asgjë! Unë jam asgjëja nëse Iduna shfaq të tilla mëdyshje!"

"Nuk ka vend për mëdyshje këtu, Nikeas," iu përgjigj Iduna me kokë ulur, "prandaj dua dhe kërkoj që kjo bisedë të mbyllet këtu dhe mos të hapet më kurrë."

"Tash jua tregoj, vajzë fodulle," shpërtheu Princi i Athinës, duke i shtrënguar dhëmbët dhe shoqëruar fjalët me veprime të dhunshme. "Nuk do të lejoj më të poshtërohem pa ndëshkim. Iduna është ose imja, ose e askujt!"

"A është e mundur?" bërtiti vajza e Hunyadit. "A deri këtu erdhi puna? Por, përse habitem? A nuk e kam njohur këtë njeri sekush ishte që prej shumë kohësh? Iki që këtu në këtë çast."

"Jeni e burgosur," iu përgjigj Princi me qesëndi teksa krahëlidhur u mbështet në mur.

"E burgosur?" thirri Iduna duke ngritur zërin në kupë të qiellit. "E burgosur? Atëherë, ju sfidoj. Në këtë kështjellë ju jeni vetëm një mysafir, siç jam edhe unë. Unë do të ankohem te kryeshërbëtori, në mungesë të të Zotit. Ai kurrë nuk do të lejojë që nderi i flamurit të të zotit të tij të dhunohet prej një djaloshi pasionant, kapriçioz dhe të paarsyeshëm!"

"Për cilin zot e keni fjalën?" pyeti Nikeasi.

"Për mikun tuaj, Zotin Justinian," u përgjigj Iduna. "Vështirë se mund ta paramendonte një shpërdorim të tillë të mikpritjes së tij."

"Miku im, Zoti Justinian!" u përgjigj Nikeasi, me një nënqeshje tallëse. "Unë jam i habitur se si një personazh i persekutuar aq keqas siç ishte zonjushe Iduna të mashtrohej kaq lehtë prej një 'djali pasionant!" Vërtetë paskeni besuar ju, qoftë edhe për një çast, se ka ndonjë zot tjetër të kësaj kështjelle përveç skllavit tuaj të devotshëm që keni përpara?"

"Çfarë, çfarë!" klithi Iduna, vërtetë e frikësuar.

"Në fakt unë kam nderin ta kem zonjushën Iduna mysafire timen," vazhdoi Nikeasi, me një ton shumë të hidhur. "Këtë kështjellë në Kallishtë, më e bukura në tërë Epirin, e trashëgova nga nëna ime. Kohët e fundit rrallë e kam vizituar atë. Por tani kjo do të bëhet rezidenca ime e dashur, e imja, nëse do të ndodhë, siç shpresoj unë që të bëhet edhe vendi i ceremonisë sonë martesore."

Iduna pa rreth e rreth si e mahnitur, pastaj u hodh mbi një kolltuk dhe shpërtheu në lot. Princi i Athinës vërtitej lart e poshtë hollit me një gjakftohtësi të vendosur.

"Besëthyer!" Bërtiti Iduna në mes të dënesave.

"Zonjushe Iduna!" pëshpëriti Princi duke iu qasur pranë. "Dëgjomëni me qetësi! Unë nuk do të përpiqem të fsheh këtë mashtrim të cilin e bëra i dehur nga hijeshia juaj. Vetëm ajo mund ta frymëzonte, madje edhe ta justifikonte këtë mashtrim. Dëgjomëni mua zonjushe Iduna, ju dua me një pasion që më ka shoqëruar gjithë jetën qëkur ju kam njohur. Tek e fundit, vendi ku kam lindur dhe rangu që kam madje edhe fati im nuk janë pengesë që unë të bashkohem me një vajzë si kjo e të Madhit Hunyadi. Nëse pretendimet e mia personale nuk do t'i shkonin për shtat përsosmërisë tuaj, atëherë cili Princ në botën e krishterë do t'ju meritonte? Unë jam i ri. Zonjushat e oborrit më quajnë të pashëm. Për babanë tuaj dhe nderin tuaj i kam thyer disa shtiza. Madje edhe ju e dashur Iduna njëherë e një kohë kishit thënë se unë isha i mençëm. Kini mëshirë! Bëjeni Athinën time të bukur ta pranojë një zonjushe si ju! Një atë i shenjtë është në gatishmëri e dashur zonjushe. Ejani dhe qeshuni! Brenda disa ditësh do të arrijmë te kampi i

babait tuaj dhe pastaj do t'i gjunjëzohemi, siç bëj unë tani, dhe t'ia kërkojmë dorën për bashkimin tonë të përjetshëm!"

Pasi i tha këto, ai ra në gjunjë dhe ia mori dorën me forcë duke ia ngulur sytë mu përpara si i çartur. Por ajo tregonte vetëm pikëllim dhe zymtësi.

"Nikeas, qenka e kotë të kërkoj bujarinë tuaj. Po ju them se nuk ia vlen të flasim për të kaluarën, por as të ju qortoj për të tashmen. Unë jam një grua e vetme dhe e shtypur, por gjëja më e fundit që mund të pranoj është të përndiqem. Nikeas, mbajeni mend këtë: Unë kurrë nuk mund të jem e juaja. Prandaj nga ky çast i dorëzohem të Madhërishmit!"

"Krejt në rregull Iduna. Që nga kulla e kështjellës mund t'i shihni valët e Detit Jon. Por ju keni zgjedhur të mbeteni këtu si e burgosur, e mbyllur brenda këtyre mureve, derisa njëra prej anijeve të vijë prej Pireut dhe të na dërgojë në Itali. Ju do të bëheni e imja, Iduna! Se në çfarë rrethanash do të bëhet kjo, është në dorën time. Vazhdoni me kokëfortësinë tuaj dhe kështu mund t'ia jepni lamtumirën përgjithmonë edhe babait edhe vendit tuaj. Bëhuni e arsyeshme dhe një fat i madh, i cili mbart me vete çdo gjë që ju lumturon, ju pret!"

Me t'i thënë këto, Princi u largua duke e lënë zonjushën Iduna, të thelluar në mendimet e saj të trishtuara.

Kapitulli 19

Iduna përsëri e burgosur – Tani në kështjellën e Kallishtës

Zonjushe Iduna fillimisht kishte prirjen ta shihte sjelljen e Princit të Athinës si një sjellje prej pasionanti me shpërthime kalimtare. Shoqëria e gjatë me të e kishte bërë të besonte se ai sillej, si dhe më parë, si një djalë i llastuar. Por pastaj, sapo ngeli e vetme në banesën e saj, kryeshërbëtorja e njoftoi se që nga ai çast, duhej ta dinte se ishte e burgosur. Prandaj nuk i lejohej të lëvizte pa lejen e saj. Iduna filloi të dridhej për dhunën e mundshme që mund ta pësonte nga një njeri me mendje të tillë të çoroditur. U përpoq ta tërhiqte kujdestaren në anën e vet, por kjo ishte e pamundur. Ajo ishte e përgatitur aq mirë sa të mos bënte asgjë pa miratimin e eprorit të saj. Midis gjërave tjera të burgimit, asaj iu kërkua që të raportonte te roja që e ruante, për çdo bisedë që bënte me cilindo në atë kështjellë.

Zonjushe Iduna tani ishte tej mase e trishtuar. Ajo mendonte për babanë e saj por nuk i shqitej nga mendja as Iskanderi. E kaluara i dukej si një ëndërr. Shpesh prirej të besonte që ishte ende, madje do të mbetej përherë e burgosur në Sarajet e Adrianopojës dhe se të gjitha ngjarjet e habitshme që i kishin ndodhur së fundmi, nuk ishin gjë tjetër përveçse skena lëvizëse të një ankthi. Ishin disa gjëra të vogla, si bie fjala, rënia e kambanës, disa emblema të shenjta të krishtera ato që e bënin të besonte se ishte në një tokë të Krishterë. Këto e bindën për të vërtetën e tmerrshme se ajo kishte rënë përsëri në robëri dhe që ishte një e burgosur, mjerisht, tani jo prej turqve por prej mikut të rinisë. Zemërimi ndaj sjelljes së Nikeasit ia forcoi vullnetin për të bërë diçka. Ajo vendosi të bënte një përpjekje për të shpëtuar. Dhomat e saj ndriçoheshin vetëm nga lart. Në fillim mendoi të përvidhej gjatë natës nëpër galeri, por dera ishte kyçur shumë mirë. Pas një prove të tillë, ajo nxitoi të kthehej te dhoma e saj me frikën dhe pikëllimin që e bënin të shpërthente në vaj.

Dy herë gjatë ditës shërbëtorët dhe kujdestarja e vizituan Idunën duke i sjellë edhe ushqim. Pastaj ikën dhe në largim e siguruan derën që kjo mos të dilte dot.

Kështu kaloi një javë e tërë. Në mbrëmjen e ditës së nëntë, Iduna u habit kur pa se kujdestarja i solli asaj një letër, e lëshoi në krevat dhe u largua. Iduna e mori letrën me një ndjenjë kërshërie që në fakt nuk ndillte ndonjë kënaqësi. Kjo ishte e vetmja gjë që kishte ndodhur gjatë robërimit të saj të dytë. Ajo e njohu menjëherë dorëshkrimin e Nikeasit prandaj e hodhi përtokë, meqë dyshoi se do të ishte ndonjë provokim. Por sërish mendoi me vete se letra duhej lexuar dhe vendosi ta hapte.

Në letër ai e njoftonte se kishte arritur një anije nga porti i Athinës në bregdet dhe se, që nesër, ajo do të nisej për në Itali. Gjithashtu i tregonte se turqit nën komandën e Mehmetit e kishin pushtuar *Shqipërinë* dhe se hungarezët, nën komandën e babait të saj kishin ardhur ta ndihmonin Kryqin. Nuk thuhej asgjë për Iskanderin. Por ai i kujtonte se shumë shpejt dikush do ta merrte dhe ta niste drejt

bregdetit, ta hipnin në një anije dhe ta dërgonin në një vend të huaj. Këtu, varej nga Iduna nëse do të ishte aq e mençur sa t'i jepte mundësi Nikeasit që ta merrte dhe ta çonte te i ati dhe që andej t'i bashkohej atij në luftën e madhe për mbrojtjen dhe lirinë e vendit dhe besimit të saj. Letra ishte shkruar me ton urdhërues por jo në mënyrë të pasjellshme. Gjithsesi, në mendjen e Idunës letra linte përshtypjen se ishte shkruar me vendosmëri por pa ndonjë shpresë.

Iduna siç ishte e pikëlluar, kërceu nga kolltuku dhe e mati dhomën me mend nga një cep në tjetrin, nga dyshemeja në tavan. Një erë e fortë tundi perden dhe e fiku llambën. Ikja e shërbëtores së fundit për atë ditë tregonte se më s'do të kishte njeri që do të sillte dritë. Errësira ia shton trishtimin edhe më shumë pikëllimit ndërsa drita është qetësuesi më i mire në atë situatë

Kjo fatkeqësi e paimagjinuar duket se e mundonte Idunën në mënyrë dërmuese. Pasi lëvizi kuturu nëpër dhomë me shpresë se do të shihte diçka rreth e qark, duke përplasur duart plot me nervozizëm, papritmas vëmendjen ia tërhoqi një rreze drite që ndriçoi në një pikëz të dhomës. Ajo eci dalëngadalë drejt saj duke i zgjatur duart si në boshllëk. Menjëherë e kuptoi se rrezja kishte hyrë nëpërmjet një të çare të një kornize nga njëra prej pasqyrave të mëdha e cila e zbukuronte murin. Sapo e preku kornizën, ajo pa sesi lëvizi me shpejtësi drejt saj, menjëherë. Sikur të mos kishte qenë shumë e vëmendshme, pasqyra që lëvizi përpara do ta kishte goditur me forcë të madhe. Por asaj i vajti mendja t'i tërhiqte duart gradualisht dhe i ndali hovin e sustës. Vendi që u zbulua prej pasqyrës doli të ishte një mazgalle e formuar prej një dritareje të ngjitur me të. Një grilë prej druri, ose një errësuese ishte aq e ronitur, sa edhe drita hynte tejpërtej pa asnjë pengesë po mos të kishte qenë pasqyra.

Iduna e kapi dorezën dhe pasi e tërhoqi pak si me vështirësi në fillim,e hapi dritaren. E burgosura vështroi me ngazëllim dhe ndjenjë lehtësuese pamjen e mrekullueshme që iu shfaq përpara syve. Poshtë saj trëndafilat aromatikë në mes të shkurreve të pleksura ngjyroseshin si me argjend nga drita e asaj mbrëmjeje. Përpara saj shfaqej një rrafshinë e gjerë e rrethuar prej vargmalesh me maja të mprehta që valëzonin në horizontin me qiell të pastër, ku po formësohej edhe harku i gjysmëhënës së re, si një ogur i mirë kundër pushtuesve myslimanë.

Iduna vështroi e mahnitur atë peizazh dhe aty për aty mori vendimin e guximshëm për tu arratisur nëpërmjet mazgallës. Ajo i mbylli sytë me duar për t'i ruajtur mos t'ia vriste drita të cilën kishte aq ditë pa e parë. Ndoshta ajo për një çast u kënaq në meditimet që e rrëmbyen pas vetes, por pastaj mori në dorë disa çarçafë të lënë mbi kolltuk, i lidhi nyje njëri pas tjetrit së bashku duke krijuar një si litar të gjatë, e shtrëngoi rreth këmbës së kolltukut, u kacavirr në të dhe e lëshoi veten në mëshirën e Virgjëreshës së Shenjtë. Kështu e bija e Hunyadit u zhdirgj në bahçen poshtë.

Ajo u ndal të merrte frymë dhe t'i gëzohej atij çasti lirie. Ky ishte një veprim i guximshëm i arritur me shumë trimëri. Por rreziku tanimë sa kishte filluar. Ajo pa se kishte zbritur në pjesën e pasme të Kështjellës dhe u përvodh në maja të gishtave dalëngadalë si një drenushë. Aty e pa një portë të vogël që po ta kalonte mund të dilte jashtë, por që padyshim se ishte e ruajtur mirë. Një roje i vetmuar ishte ulur në gjunjë përpara portretit të Shën Gjergjit, ndërsa në krah tijin ishte një calik vere thuajse i zbrazur.

"O i Shenjti im!" thërriste roja besimtar, "na ruaj prej të pafeve turq!" Iduna bëri një rreth të kujdesshëm pas tij. "A duhet që njerëzit të cilët nuk pinë verë t'i pushtojnë të krishterët?" vazhdonte roja. Iduna e vuri dorën sipër bravës së derës. "Ne të falënderojmë për të vjelat e bollshme," thoshte roja. Iduna e hapi portën me një prekje të lehtë dhe pa zë, gjë që mund ta bëjë vetëm një dorë femre. "Dhe për naltësimin e Zotit Iskander!" shtoi roja.

Iduna shpëtoi!

Tani ajo ishte prapë e lirë, por ishte e lirë në vetmi. Dalëngadalë u nis drejt fushës së gjerë me shpresë që të arrinte në ndonjë qytet ose ndonjë fshat përpara se të merrej vesh se kishte ikur nga kështjella. Prandaj nxitoi aq sa mundi me vrap, rreth tre orë pa pushim, derisa arriti te një zabel i mrekullueshëm ullinjsh që mbulonte një fushë të tërë të tejmbushur, e cila ndahej në dy degë. Në fund të pyllit të ullinjve dukej se kishte një shteg. Ajo kaloi nëpër atë shteg dhe eci nëpër të rreth një kilometër derisa arriti te një zonë e hapur dhe shumë e gjelbëruar. Në mes të atij vendi gjendej një strukturë e bukur antike prej mermeri të bardhë e mbështjellë nga hijedritat e rrezeve diellore të pasdites dhe një curril uji mijëravjeçar i një shatërvani shumë të njohur.

Ra mbrëmja dhe u afrua edhe mesnata. Iduna ishte e dërrmuar. Ajo u ul te shkallët e shatërvanit për të pushuar. Ndërkohë që po mendonte për gjithë aventurat e jetës së saj, dëgjoi një fështfërime në mes të drurëve dhe, e trembur, u ngrit dhe u fsheh pas një peme.

Ndërkohë që po qëndronte atje, me zemrën që i drithërohej, figura e fanepsur e një burri iu afrua shatërvanit nga ana tjetër e pyllit të ullinjve. Ai i ngjiti shkallët dhe vështroi poshtë ujit sikur kishte etje për të pirë. Por në vend që ta bënte këtë, e nxori kordhën nga këllëfi , e zhyti tre here në ujë dhe të tre herët thirri me zë të lartë emrin e Iskanderit. Pas kësaj Iduna, e nxitur prej një impulsi që nuk i rezistoi dot, doli nga vendi ku ishte fshehur, por menjëherë lëshoi një klithmë kur pa se aty ishte Princi Mehmet!

“O, Natë e Lavdisë!” shpërtheu me emfazë Princi duke ecur drejt saj. “A po e shoh me të vërtetë Idunën! Kjo është me të vërtetë diçka magjike!”

“Largohu! Largohu!” shpërtheu Iduna si e marrosur pasi ia doli të largohej me vrap prej tij.

“I doli fjala hekimit që këtë shushunjë dinake do ta takoja dhe ku më mirë se këtu?” tha Mehmeti, duke e kapur atë.

“Aq mirë sa e deshët edhe ju, përdhunues!” u përgjigj një zë madhështor.

Një figurë e lartë zbriti poshtë nga pylli dhe iu ndërsye turkut.

“Jam këtu për ta plotësuar marrëveshjen time, Princ Mehmet, “tha ai njeri i çuditshëm, duke mprehur shpatën.

“Iskander?!” pasthirri Princi.

“Jemi takuar edhe më parë Princ, por sot le të veprojmë sikur ky të jetë takimi ynë i fundit.”

“Fatzi, tradhtar i poshtër,” shau sa mundi Mehmeti, “A vërtet mendoni se do ta ngjyeja tehun e skeptrit tim perandorak në gjakun e skllavit tim të arratisur? Jo, erdha këtu të sigurohem për ndëshkimin tuaj, por unë nuk mund ta ul veten të bëhem edhe ekzekutori juaj. Roje, suluni dhe kapeni! Kapini që të dy!”

Iduna fluturoi drejt Iskanderit, i cili e mori në krahët e tij ndërkohë që e vërtiste shpatën në luftë me të tjerët. Rojet e Mehmetit u derdhën nga pylli i ullinjve sapo morën urdhër nga Princi.

“Dhe ju Mehmet mendoni se me të vërtetë u edukova në Sarajet tuaja për t'u mundur nga ushtarët myslimanë?” iu hakërrye Iskanderi. “Jua ofroj një betejë të vetme nëse dëshironi dhe ju ftoj që të luftojmë si burrat. Që beteja të jetë e barabartë.”

Ai vërshëlleu dhe menjëherë një trupë hungarezësh të drejtuar prej Hunyadit vetë, doli nga ajo anë e pyllit prej nga Iskanderi kishte bërë me shenjë.

“Hajde pra atëherë”, tha Mehmeti. Shpatat e tyre vringëlluan, por shoqëruesit kryesorë të të birit të Muratit, duke e kuptuar ngjarjen si një aventurë të rastësishme, e tërhoqën Princin turk menjëherë.

“Atëherë, kjo grindje do të zgjidhet nesër në fushën e Kallishtës,” tha Mehmeti.

“Epiri është gati,” iu përgjigj Iskanderi.

Turqit u tërhoqën. Iskanderi e çoi Idunën e habitur te babai i saj. Hunyadi e mori ngrykë fëmijën e vet të humbur prej kaq kohësh. Ia spërkatën fytyrën me ujin e freskët të shatërvanit, dhe ajo u rigjallërua.

“Ku është Nikeasi?” pyeti Iskanderi.

“Zotëri fisnik, ju jeni dy herë çlirimtari im,” iu përgjigj Iduna, “pasi unë në fakt rashë përsëri në robëri. Më vjen turp ta them, por kësaj here pengmarrësi im u bë Princi i Krishterë.”

“Shën Maria”! Shpërtheu Iskanderi. “Kush mund të jetë ky zuzar?”

“Ai zuzar, Zoti Iskander, është miku juaj dhe nxënësi i juaj baba i dashur!”

“Nikeasi i Athinës!?” bërtiti Hunyadi.

Iskanderi ra në një heshtje të trishtuar.

E ulur në mes të dyve në cepin e shatërvanit, Zonjushe Iduna i tregoi babait dhe Iskanderit krejt çfarë kishte ndodhur qëkur ajo dhe Nikeasi ishin ndarë nga Iskanderi. Ajo nuk ia fshehu Hunyadit tërë përkushtimin që Iskanderi kishte treguar për të, dhe sesi ky burrë kaq trim çdo gjë e kishte bërë pa asnjë bujë.

Hunyadi i madh nuk dinte çfarë të bënte dhe as sesi të vepronte: a të tregonte dhembshurinë ë për fëmijën e vet të dashur deri atëherë të humbur, apo të shprehte mirënjohjen për Iskanderin? Vazhduan të bisedojnë për një kohë me Iskanderin, i cili hodhi xhyben e vet rreth shpatullave të Idunës dhe thuajse pa qëllim e preku në krahun e saj.

Në çastin që ata po bëheshin gati të ktheheshin në kampin e tyre të Krishterë, u dëgjuan zëra njerëzish. Kësaj radhe zhurma vinte po nga ai drejtim nga kishte ardhur Iduna. Që andej doli një grup burrash me pishtar në dorë. Ata kërkonin në çdo pëllëmbë toke nga të gjitha anët duke prishur qetësinë e asaj nate.

Iskanderi dhe Hunyadi qëndruan në gjendje gatishmërie, por shpejt e morën vesh se kishin të bënin me grekë. Drejtuesi i tyre, kur e pa grupin afër shatërvanit, eci përpara që të vazhdonte kërkimin me më shumë kujdes. Por kur i pa dhe i njohu personat që ishin aty, i ra pishtari nga dora, ktheu kokën nga ana tjetër dhe e fshehu fytyrën me duar.

Iduna u mbështet te babai i saj. Iskanderi mbeti me sytë e ulur për tokë, ndërsa Hunyadi i ashpër dhe i tmerrshëm duke u liruar nga përqafimi i së bijës, eci drejt të huajit, i vuri dorën mbi sup dhe iu drejtua:

“Djalosh, sikur pendimi të zinte vendin e turpit për atë që keni bërë do të ishte më mirë. Shpesh ju kam paralajmëruar për pasojat fatale që mund të kishte shpërthimi i pamatur e pasionit tuaj. Ju kam paralajmëruar më shumë se një herë se sado e madhe të ishte zgjuarsia dhe pasuria juaj, prapëseprapë do

të vinte koha kur karakteri juaj i tillë do t'ju vendoste në një pozicion sa të dëshpëruar aq edhe të turpshëm. Princ i Athinës, ajo orë ka ardhur!"

Qëndroni përpara tre vetëve të cilët i keni lënduar më së shumti në këtë botë dhe të cilët është dashur t'i mbroni dhe t'i doni. Këtu e keni mikun i cili rrezikoi veten për jetën dhe lumturinë tuaj. Ndërsa ju e kthyet atë thjesht në një kodosh për përmbushjen e dëshirave tuaja dhe më pas e braktisët në çastin kur më së shumti iu deshët. Kjo zonjushe ka qenë shoqëruesja juaj në rini dhe meritore e nderimit tuaj më të madh. Ju e keni trajtuar atë njëmijë herë më keq sesa pengmarrësit e saj turq."

"Sa më takon mua zotëri, babai juaj ka qenë miku im më i dashur. U përpoqa që t'ia ktheja miqësinë duke zëvendësuar në kujdesin ndaj fëmijës së tij bonjak. Si e kreva unë detyrën time, nuk më takon mua ta them, porse si e kryet ju detyrën tuaj, më së miri do ta dëshmojë kjo zonjushe këtu, e bija ime, ish e burgosura e juaj."

"Oh më falni! Më falni, zotëri," iu kthye Princi i Athinës, dhe i ra në gjunjë. "U përçmova keqas. Çdo fjalë juaja më ther drejt e në thelb të zemrës. Është vetë Zoti që i prishi tëra planet e mia dhe unë i qëndroj atij vullneti. Uroj që kjo zonjushe të më falë sado që unë e kam vështirë, qoftë edhe ta mendoj, lerë pastaj të shpresoj. Sa ju takon juve, falja juaj është një dhunti hyjnore. Ndoshta kujtimet e ditëve të hershme mund ta shkrijnë zemërimin tuaj. Sa të takon ty, zotëri, oh më fal se nuk flas dot Iskander fisnik, nëse nuk e kam gabim ti mund t'i pështpëritësh fjalët në atë vesh të mrekullueshëm që bezdiset më pak se nga fjalët e mia. Qofshi të lumtur! Unë nuk dua ta pengoj të ardhmen tuaj me zotimet e mia. Dhe prapë se prapë do ju them: "Lamtumirë!"

Princi i Athinës u largua në një gjendje tërësisht të trishtuar. Iskanderi iu vu pas.

"Nikeas," i thirri ai, por Princi rendi drejt pyllit.

"I dashur Nikeas," i thirri prapë Iskanderi. Princi hezitoi.

"Le të mos ndahemi kështu," i tha Iskanderi. "Iduna është shumë e lumtur. Ajo më tha të të them se t'i ka falur të gjitha."

"Zoti e bekoftë atë dhe Zoti të bekoftë edhe ty!" u përgjigj Nikeas. "Të lutem, më lër të ik."

"Jo! i dashur Nikeas, a nuk jemi miq më?"

"Më të mirët dhe më besnikët Iskander. Dua të shkoj në kamp dhe nesër herët do të të takoj në shatorren tënde. Tani dua të jem vetëm."

"I dashur Nikeas, vetëm edhe një fjalë, të lutem! Ti më ke thënë njëherë e dikur se ajo që e dua dhe guxoj të ëndërroj nuk realizohet kurrë

Unë nuk jam krijuar për të gëzuar aq shumë lumturi. Epiri është dashuria ime, Nikeasi im. Për Zotin, miku im, të betohem se nuk kam qëllime tjera në këtë punë, pos ruajtjes së nderit tënd.

"Këtë e di, miku im i dashur, e di," u përgjigj Nikeas. "E ndiej thellë vlerën tënde të shkëlqyer. Mos më thuaj asgjë tjetër, asgjë! Ajo ka lindur për t'u bërë gruaja e një heroi. Dhe ai hero je ti!"

Kapitulli 20

Retrospektivë – Iskanderi pas Betejës së Urës

Pas betejës së Urës, Iskanderi kishte nxituar pa asnjë vonesë për në Krujë. Në udhëtim e sipër nga nuk i kishte vajtur mëndja rreth Idunës dhe Nikeasit. E ngushëlloi veten, pas përgjigjeve të pakënaqshme, me faktin se puna kishte marrë drejtimin e vet dhe me bindjen se tashmë krejt do të ishin të sigurt. Korrieri nga Kruja që e njoftoi Hunyadin për shpëtimin e së bijës solli edhe kërkesën që ky ta ndihmonte Epirin kundër pushtimit të pashmangshëm nga turqit. I shtyrë prej mirënjohjes personale si dhe për shkak të detyrës publike, Hunyadi kishte vendosur që në krye të njëzet mijë ushtarëve të vinte vetë në Epir. Kur qenë ndarë, Hunyadi dhe Iskanderi e patën lëvduar njëri-tjetrin, se secili do të ishte në gjendje ta qetësonte ankthin e tjetrit për punën e Idunës.

Udhëheqësit të Epirit i ishte bërë qejfi shumë që miqtë e tij ishin nisur menjëherë drejt Transilvanisë dhe vetë Vojvoda ishte i lumtur që njeriu i parë që do ta përqafonte në Krujë do të ishte fëmija i vet i humbur prej kohësh. Prandaj kur u takuan, çuditërisht as njëri as tjetri nuk kishin çfarë t'i thoshin njëri-tjetrit për atë çështje pasi i kishte kapluar habia dhe ankthi. Ngjarjet iu dhanë atyre shumë pak mundësi për ta pritur qoftë më të mirën apo edhe më të keqen. Ditën kur Hunyadi dhe shigjetarët e tij arritën në Krujë, ushtria pushtuese e turqve e komanduar nga Mehmeti i kaloi malet dhe fill pas e vendosën kampin e tyre në fushën pjellore të Kallishtës.

Pasi Iskanderi, me ndihmën e Hunyadit, princave fqinjë si dhe forcave patriotike të vendasve të tij u vu në krye të një force të cilës Princi turk nuk do t'i bënte dot ballë, ai zgjodhi të marshonte menjëherë dhe të ndeshej me otomanët dhe të vendoste fatin e vendit të tij në fushë betejë.

Një natë përpara se Iduna të arrinte te shatërvani i famshëm, ushtria e krishterë kishte marrë pozicion disa kilometra larg prej shatorreve turke. Luftëtarët me çallma dëshironin ta shtynin përplasjen deri sa të dilte Hëna e re, vigjilja e së cilës nuk ishte larg. Iskanderi po kujtonte kontratën që kishte bërë me Princin turk në bahçen e Sarajit të Adrianopojës. Ai besonte në natyrën besëtyte të Mehmetit i cili nuk do të humbte shansin që të ishte në vendin e caktuar, siç kishte ndodhur tashmë që u gjet te Shatërvani i Kallishtës.

Përpara se të zbardhte agimi, forcat e Krishtera ishin nisur. Iskanderi komandonte në qendër, ndërsa Hunyadi në anën e djathtë. Ana e majtë iu besua me kërkesën e tij këmbëngulëse, Princit të Athinës. Një mjegull që ra përmbi fushë e lejoi Nikeasin të sulmonte krahun e djathtë të turqve thuajse pa u vënë re. Ai u lëshua me furi të papërmbajtshme dhe shpejt i çrregulloi radhët e myslimanëve. Mehmeti me rezervat e tij nxitoi tu vinte në ndihmë. Një forcë shumëpalëshë jeniçerësh, duke bërtitur në kupë të qiellit në emër të Allahut dhe Profetit të tij në tokë, depërtuan në mesin e të krishterëve. Hunyadi ia doli t'i godiste ata në krah, por për vete u sulmua nga kavaleria turke. Beteja tani i kishte përfshirë të gjitha palët dhe zhvillohej me furi të tmerrshme. Iskanderi ishte mbyllur në qendër. Një bateri e re dhe e fuqishme topash, që sapo kishin ardhur nga Venediku, dhuratë e Papës, villnin zjarr pandërprerë kundër turqve. Kjo bateri u lëshua mbi jeniçerët duke iu shkaktuar dëme të mëdha. Ai vetë i kositi ata me shpatën që askush nuk i bënte dot ballë. Vrasjet ishin të panumërta, të tmerrshme dhe të zhurmshme! Por prej tërë kalorësve të krishterë të asaj dite, askush nuk luftoi me aq forcë sesa Princi i Athinës. Me një dëshpërim të shprehur në betejë, ai ulërinte nëpër fushë dhe gjithçka dukej sikur zhvillohej nën impulsin e tij frymëzues. Shembulli i tij i trimëroi luftëtarët epirotë deri në atë shkallë saqë divizioni kundër të cilit ai luftonte, megjithëse i inkurajuar nga prania e vetë Mehmetit nuk mundi t'i qëndronte guximit rrënues të të Krishterëve. Dhe ja ku erdhi një çast që ata ia mbathën në drejtime të ndryshme.

Atëherë në përpjekje për t'i ardhur në ndihmë Iskanderit, Nikeasi, në krye të një grupi burrash të zgjedhur, shpërtheu në prapavijën e jeniçerëve dhe gati sa nuk i dërmoi të gjithë. Hunyadi menjëherë bëri një sulm të ri nga ana e majtë e turqve. Paniku i kapi myslimanët të cilët dukej se nuk ishin të përgatitur mirë për këtë lloj demonstrimi të forcës nga ana e armikut. Në pak minuta, dukej se ata u çorganizuan fare dhe komandantët e tyre më kot përpiqeshin t'i mblidhnin ushtarët për t'i futur përsëri në betejë. Iskanderi vringëlloi shpatën e përgjakur rrethuar me kordon të zi dhe iu bëri thirrje luftëtarëve të shpallnin triumfin e Kryqit dhe çlirimin e Epirit. Tani duhej vetëm t'i zhduknin turqit deri te ushtari i fundit.

Kapitulli 21

Rënia e dëshpëruar e Nikeasit në fushën e betejës

Me mijëra turq u masakruan atë ditë. Mehmeti kur e pa se kishte humbur gjithçka, ia mbathi me të katra nëpër male me një grup rojesh dhe eunukësh duke e lënë pas një pasha që të kujdesej për mbeturinat e ushtrisë së tij të shpartalluar. Kodrat ishin mbushur me turq që iknin dhe epirotë që i ndiqnin. Disa ikën drejt bregdetit atje ku duhej të ankorohej flota turke. Fusha ishte shtruar me trupa të vdekur dhe me armë pa zot, me çadra dhe flamuj. Dielli ishte ngjitur në majë të qiellit. Mjegulla ishte larguar ndonëse disa re tymi ende bënin hije mbi ta.

Një kalorës i krishterë, i veçuar nga skena makabër e betejës, kalëroi nëpër një shteg gjarpërues drejt kodrave të gjelbra. Hapi i ngadalshëm dhe i drithëruar i gjogut të tij të lodhur nuk të jepte përshtypjen se ai ishte njëri prej fitimtarëve të asaj beteje. Ai dukej fizikisht i drobitur. Kalorësi ishte i zhytur në gjak por jo vetëm me atë të armikut me të cilin kishte luftuar. Kishte marrë plagë të rënda dhe me vështirësi po mbahej pa i rënë të fikët.

Kalorësi kaloi në rrugën me kthesa dhe ashtu siç ishte në vetmi, në vend që të kthehej te çadra e ngritur për ndihmë mjekësore e drejtoi kalin te një luginë e vogël e gjelbër, e mbuluar me barishte plot erëza dhe tërësisht e rrethuar prej degësh të varura të drunjve. Në qendër ngriheshin rrënojat e tempujve dorikë. Aty gjendeshin tre-katër kolona madhështore, ngjyrë gri. Tani gjithçka kishte rënë në heshtjen e mortjes. Vetëm fluturimi i një shqiponje që rrotullohej rreth e rreth tempullit e prishte atë qetësi vdekje.

Kalorësi arriti te rrënojat e tempullit dorik dhe me vështirësi zbriti nga kali i tij, ra mbi një lëndinë të mbushur me lule dhe për disa çaste ndenji pa lëvizur fare. Kali i tij qëndronte disa metra larg tij dhe, edhe pse edhe ai ishte i plagosur, ndonëse më pak, filloi menjëherë të kulloste. Më në fund kalorësi i krishterë ngriti kokën ngadalë dhe duke u mbështetur në krahun e tij ofshau thellë. Fytyra e tij ishte e zbehtë tej mase, por sapo pa përpjetë dhe e shqoi shqiponjën në qiell, një qeshje ia përshkroi krejt fytyrën dhe sytë e tij të bukur shkëlqyen me një dritë vezulluese.

“Shpend i lavdishëm!” pëshpëriti luftëtari i krishterë, “njëherë e një kohë mendoja se jeta ime do t’i ngjante tëndes! Tani mbaroi edhe Greqia, për të cilën unë do të kisha bërë aq shumë. Shpejt do të harrohet edhe emri im i lashtë. Zgjodha të vdes këtu, në mes të heshtjes dhe bukurisë. Ky qiell i kaltër, këto pemë të gjelbra dhe kolona të vetmuara të cilat shpeshherë kanë qenë ngushëllimi im, ku i gëzohesha leximit të poezive më të bukura, tani janë vendi ku unë zgjodha t'i mbyll sytë përgjithmonë. Lamtumirë vendi im! Lamtumirë ty që je më e bukur se Greqia: Lamtumirë Iduna!”

Këto ishin fjalët e fundit të Princit të Athinës.

Kapitulli 22

Triumfi i Iskanderit dhe i Hunyadit dhe festa në Kalanë e Krujës

Ndërsa i dashuruari fatkeq pas vajzës së Hunyadit po jepte frymën e fundit, i vetmuar, miku i tij më fatlum festoi në qendër të skenës së triumfit dhe mori përgëzimet e lavdisë për çlirimin e vendit të tij. Tani turqit ishin mposhtur dhe ky triumf mbi ta i bashkohej edhe një fitoreje tjetër ndaj tyre në Bullgari. Këto u bënë frymëzimi për të mbrojtur Krishtërimin nga gjithë sulmet që u ndërmorën gjatë sundimit të Sulltan Muratit të Dytë.

I rrethuar prej aleatëve princërorë dhe prijësve të Epirit, flamurëve fitimtarë të Krishtërimit dhe trofeve të marra prej myslimanëve, Iskanderit iu ofrua edhe dora e vajzës së Hunyadit të Madh nga vetë ai.

"Fale këtyre luftëtarëve guximtarë," tha heroi. "Unë mund t'i ofroj vajzës suaj një shtëpi të sigurt dhe të nderuar kristiane."

"Jeni ju zotëri i lartë arsyeja përse Epiri e fitoi lirinë," tha një prijës i vjetër, duke iu drejtuar Iskanderit. "Është ndjenja e ekzistencës tuaj kombëtare dhe përkatësia juaj e shenjtë fetare që e solli këtë ditë. Krejt çfarë na duhet të bëjmë tani, është t'i ruajmë këto vlera. Në të vërtetë nuk shoh mënyrë tjetër për t'i ruajtur ato dhe këtë vend të bekuar veçse duke ju rivendosur në fronin e stërgjyshërve tuaj. Prandaj unë brohoras:

Zot,ruaje Iskanderin, Mbretin e Epirit!"
Dhe të gjithë njerëzit brohoritën me një zë:
"Zot,ruaje Mbretin tonë!
Zot, ruaje Iskanderin, Mbretin e Epirit!"

FUND